

**Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky a logopedie**

VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ VE VĚZNICÍCH:

**Vliv volnočasových aktivit na chování odsouzených ve výkonu trestu
odnětí svobody z pohledu vychovatelů a speciálních pedagogů
Vězeňské služby České Republiky**

Autor: Martina Kuťáková
Studijní program: B7506 / Speciální pedagogika
Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních
Vedoucí práce: Mgr. Martin Kaliba
Oponent práce: doc. PhDr. Tibor Vojtko, Ph.D.



Zadání bakalářské práce

Autor: Martina Kuťáková

Studium: P15K0340

Studijní program: B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních

Název bakalářské práce: **VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ VE VĚZNICÍCH: Vliv volnočasových aktivit na chování odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody z pohledu vychovatelů a speciálních pedagogů Vězeňské služby ČR**

Název bakalářské práce AJ: EDUCATION IN PRISONS: The impact of leisure activities on the behavior of inmates in the prison population from the perspective of educators and special pedagogues of the prison service of the Czech Republic.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Anotace: Bakalářská práce se zabývá vlivem volnočasových aktivit na odsouzené z pohledu zaměstnanců Vězeňské služby. V teoretické části je popsáno, jak funguje vězeňská služba, jaké jsou u nás typy věznic. Dále pojednává o trestu, trestné činnosti a výkonu trestu odnětí svobody. Popisuje též práva a povinnosti odsouzených. Ve vztahu k tématu je zde také uvedeno, kdo je zaměstnáván ve Vězeňské službě, čili složky VS ČR. Tato práce však zkoumá vliv volnočasových aktivit na chování odsouzených, míněno z pohledu vychovatelů, tedy jak působí volnočasové aktivity, které lze ve věznici využít, na další chování vězňů, jaký mají smysl např. v uplatnění v životě. Proto mimo jiné popisuje možnosti a nabídky volnočasových aktivity. A v neposlední řadě samotnou náplň práce vychovatelů a speciálních pedagogů. V empirické části bakalářské práce budu pomocí dotazníkové metody, případně pomocí rozhovorů, zkoumat názory vychovatelů a speciálních pedagogů Vězeňské služby ČR na smysl volnočasových aktivit ve věznici.

ČERNÍKOVÁ, Vratslava. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0 FISCHER, Slavomil. Etopedie v penitenciární praxi. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. 183 s. ISBN 80-7044-772-9 SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6 SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňenými. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3 ŠERÁK, Michal a Miroslava DVOŘÁKOVÁ. Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Institut vzdělávání a poradenství, 2009. 138 s. ISBN 978-80-213-2001-7

Garantující pracoviště: Katedra speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martin Kaliba

Oponent: doc. PhDr. Tibor Vojtko, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 25.11.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Martina Kuťáková

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Martinu Kalibovi za jeho trpělivost, vstřícnost, ochotu a cenné rady při vedení bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Milanu Hrabincovi a Mgr. Jiřímu Kvasničkovi, speciálním pedagogům z věznice Pouchov, za podporu a spolupráci v rámci předvýzkumu dotazníkového šetření. Poděkování patří taktéž všem ostatním respondentům. V neposlední řadě děkuji za podporu mé rodině a přátelům.

Abstrakt

KUŤÁKOVÁ Martina. *Výchova a vzdělávání ve věznicích: Vliv volnočasových aktivit na chování odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody z pohledu vychovatelů a speciálních pedagogů Vězeňské služby České Republiky*. Hradec Králové, 2018. 93 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Mgr. Martin Kaliba.

Bakalářská práce se zabývá vlivem volnočasových aktivit na odsouzené z pohledu zaměstnanců Vězeňské služby. V teoretické části je popsáno, jak funguje vězeňská služba, jaké jsou u nás typy věznic. Dále pojednává o trestu, trestné činnosti a výkonu trestu odnětí svobody. Popisuje též práva a povinnosti odsouzených. Ve vztahu k tématu je zde také uvedeno, kdo je zaměstnáván ve Vězeňské službě, čili složky Vězeňské služby České Republiky. Tato práce však zkoumá vliv volnočasových aktivit na chování odsouzených, míněno z pohledu vychovatelů, tedy jak působí volnočasové aktivity, které lze ve věznicích využít, na další chování vězňů, jaký mají smysl např. v uplatnění v životě. Proto mimo jiné popisuje možnosti a nabídky volnočasových aktivit. A v neposlední řadě samotnou náplň práce vychovatelů a speciálních pedagogů.

V praktické části bakalářské práce budu pomocí dotazníkové metody, případně pomocí rozhovorů, zkoumat názory vychovatelů a speciálních pedagogů Vězeňské služby ČR na smysl volnočasových aktivit ve věznicích.

Klíčová slova: trest, trest odnětí svobody, programy zacházení, vychovatel Vězeňské služby České Republiky, speciální pedagog Vězeňské služby České Republiky

Abstract

KUŤÁKOVÁ Martina. *EDUCATION IN PRISONS: the impact of leisure activities on the behavior of inmates in the prison population from the perspective of educators and special pedagogues of the prison service of the Czech Republic*. Hradec Králové, 2018. 93 p. thesis. University of Hradec Králové, Faculty of education. Supervisor: Mgr. Martin Kaliba.

Bachelor thesis deals with the influence of leisure-time activities for prisoners from the perspective of employees of the prison service. In the theoretical part describes how the prison service works, what are the types of prisons. Next is about the punishment of crime and imprisonment. It also describes the rights and obligations of convicted persons. In relation to the topic, as well as who is being employed in the prison service, or folder of the prison service of the Czech Republic. However, this work examines the impact of leisure activities on the behavior of the inmates, meant from the perspective of educators, i.e. How does it work in leisure activities, which you can use in the prison, the prisoners ' behavior on the other, which make sense for example. in a assertion of in life. Therefore, among other things, describes the options and the menu of leisure activities. And last but not least the very job description educators and special educators. In the practical part of the thesis I will be using the questionnaire method, or use the the interviews, examined the views of educators and special pedagogues of the prison service of the CZECH REPUBLIC on the meaning of leisure-time activities in the prison.

Key words: sentence, prison sentence, treatment programs, educator of the prison service of the Czech Republic, a special pedagogue of the prison service of the Czech Republic

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017.

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod.....	11
Teoretická část.....	13
1 TREST A TRESTÁNÍ	13
1.1 Trest, trestání.....	13
1.2 Výkon trestu odnětí svobody.....	21
2 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY.....	25
2.1 Koncepce vězeňství.....	25
2.2 Systém Vězeňské služby České Republiky.....	27
2.3 Práva a povinnosti odsouzených	30
3 PROGRAM ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI.....	36
3.1 Pracovní aktivity	38
3.2 Vzdělávací aktivity.....	39
3.3 Speciální výchovné aktivity	40
3.4 Zájmové aktivity	41
3.5 Oblast utváření vnějších vztahů	41
3.6 Standardizované programy zacházení	43
3.6.1 „Zastav se, Zamysli se a Změň se“ neboli program 3Z.....	44
3.6.2 Program TP Junior.....	44
3.6.3 GREPP – intenzivní reedukační program.....	44
3.6.4 PARDON.....	45
4 CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH VĚZNIC DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	46
4.1 Věznice Pouchov.....	46
4.2 Věznice Rýnovice	47
4.3 Věznice Jiřice	52
4.4 Věznice Příbram.....	53

4.5	Věznice Oráčov	55
4.6	Věznice Karviná	56
4.7	Horní Slavkov	56
4.8	Mírov	58
Praktická část		59
5	METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	59
5.1	Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření	59
5.2	Strategie zvolené pro výzkumné šetření.....	61
5.3	Charakteristika výzkumného místa a průběh výzkumného šetření	62
5.4	Charakteristika výzkumného souboru	63
5.5	Způsob analýzy získaných dat.....	63
6	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	64
6.1	Úvodní dotazování	64
6.2	První dílčí výzkumný cíl	70
6.3	Druhý dílčí výzkumný cíl.....	83
7	SHRnutí VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	93
Závěr.....		95
Seznam tabulek.....		97
Seznam grafů		98
Zdroje		100
Seznam příloh		104

Úvod

„Cílem vzdělání a moudrosti je, aby člověk viděl před sebou jasnou cestu života, po ní opatrně vykročoval, pamatoval na minulost, znal přítomnost a předvídal budoucnost.“

Jan Amos Komenský

Tématem mé bakalářské práce bylo zjistit, jaký smysl mají volnočasové aktivity ve věznicích a jejich vliv na chování odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody.

O tom, že se bude má bakalářská práce zabývat etopedickým tématem a tématem, které bude z oblasti vězeňství, jsem měla jasno již od etopedické praxe v Pouchovské věznicí. V tomto mne dále utvrdily přednášky ve škole, které se vězeňství a Vězeňské služby týkaly a také to, že jsem měla dojem, že většina mých známých a veřejnosti nabývá mylného dojmu, že odsouzení se ve věznicích mají pomalu jako v hotelu - nic nemusí, jen si odpykat svůj trest a pokud chtějí, mohou využívat některé volnočasové aktivity. Většina již ale neví, že odsouzení v podstatě na výběr nemají – Program zacházení je jim ve více variantách sestaven a až poté si mohou vybrat. Domnívám se, že mnoho lidí ve společnosti neví, jaké možnosti vzdělávání odsouzení ve věznicích mají. Spousta lidí se dokonce diví, že odsouzení mají možnost vzdělávat se. Veřejně se mluví pouze o tom, kdo provedl jaký trestný čin, na jakou dobu byl odsouzen, zda utekl či dělá jiné problémy. Ale již se nemluví o tom, že se ve věznicích odsouzení musí vzdělávat, věnovat se aktivitám, které souvisí s jejich trestnou činností, aby si uvědomovali její důsledky, a v neposlední řadě se po splnění nařízených aktivit věnují zájmovým aktivitám a tomu, co je doopravdy baví (pokud toto věznice nabízí). I toto bylo dalším důvodem, proč jsem si téma vybrala. Snaha o to, ukázat lidem jednu z mnoha stránek českého vězeňství.

Bakalářská práce se dělí na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se první kapitola s názvem Trest a trestání věnuje tomu, co to trest vůbec je a jaké jsou jeho funkce a informuje i o výkonu trestu odnětí svobody. Další kapitola nese název Vězeňská služba České Republiky. Tato se zaměřuje na koncepci vězeňství, systém vězeňské služby České Republiky a taktéž na práva a povinnosti odsouzených. Třetí kapitola se poté zabývá Programem zacházení s odsouzenými, kde jsou popsány všechny jeho složky, včetně standardizovaných programů zacházení. V poslední kapitole popisují programy zacházení těch věznic, které měly zájem se účastnit výzkumného šetření. Pro zpracování praktické části

jsem zvolila kvantitativní výzkum, konkrétně dotazníky. V úvodu praktické části věnuji kapitulu samostatné metodologii a poté se zabývám již interpretací výsledků výzkumného šetření.

Veškeré informace jsem čerpala z odborné literatury, oficiálních internetových stránek, zákonů a v neposlední řadě i z materiálů, které mi poskytly dotazované věznice.

Teoretická část

1 TREST A TRESTÁNÍ

1.1 Trest, trestání

Tato kapitola se zabývá trestem a trestáním. V první řadě tedy tím, co je samotný trest a která z věd tuto problematiku řeší.

Trest v obecném smyslu lze definovat jako omezení, či újmu, která je spojena s porušením společenských, mravních, právních, náboženských či sportovních pravidel, na jejichž dodržování trvá určité společenství lidí. Nejobecněji může být chápán jako jedním z důležitých základních výchovných prostředků. Průcha (1995, str. 234) jej pojímá jako jednu z forem „*negativního motivačního působení, jako záměrně navozený následek nesplněného nebo špatně splněného úkolu.*“ Dle Sochůrka (2007, str. 18) „*je v sociálním kontextu chápán jako obranný mechanismus před chováním a jednáním, které porušuje zavedené sociální konvence, pravidla nebo normy, tedy i delikventním jednáním, přičemž systém trestů je vymezen právem.*“

V trestněprávním smyslu je „*trest pojmově vymezen jako opatření státního donucení, ukládané jménem státu k tomu povolanými soudy v trestním řízení, jímž se působí určitá újma za spáchaný trestný čin jeho pachateli a které vyslovuje společenské odsouzení trestného činu a jeho pachatele.*“ (Novotný 1997, str. 197)

Nauka, která se zabývá trestem, trestáním a jejich účinky se nazývá penologie. Název pochází z latinského slova *poena* = *trest* a řeckého *logos* = *nauka, slovo*. Černíková (2002) definuje penologii jako „*vědu o trestu a trestání, která se zabývá jejich účinky z hlediska volby adekvátního působení – zacházení s pachatelem trestného činu, aby nedocházelo k opakování trestného činu.*“

Penologie úzce souvisí i s dalšími vědními disciplínami, mimo jiné i se speciální pedagogikou, a to zejména v oblasti etopedie, v rámci níž se později konstitovala peniterciární pedagogika. Speciálně pedagogické disciplíny se v penologii využívají například při zacházení s vězňenými osobami s různými druhy mentálních, smyslových a tělesných postiženích.

Dle Sochůrka (2007, str. 39) penologie nahlíží trest a trestání z jiných pozic než trestní právo. Vychází z toho, že:

- *trest je zakotven v právních normách, zejména trestním zákoně a je základním atributem trestní politiky ve vyspělých společnostech*
- *trest má kvalitativní stránku, která spočívá v zákonnosti uloženého trestu, respektování ochranné i preventivní funkce trestu a adekvátnosti uloženého trestu ke spáchanému skutku*
- *trest má kvantitativní stránku – délka trestu jako specifická forma kvantifikace nebezpečnosti pachatele a tím potřebná délka ochrany společnosti před ním*
- *vlastnosti osobnosti pachatele – jsou obtížně definovatelnou množinou fenoménů, které se postupně projeví*
- *morální profil pachatele – tvoří míra morálního odsouzení jeho kriminálního chování.*

Dle Černíkové (2008) se penologie dále zabývá:

- zkoumáním efektivnosti všech druhů trestu, ale obzvláště výkonem trestu odnětí svobody
- studiem vývoje penologických myšlenek, penologických koncepcí
- zkoumáním sociálně-psychologických procesů, jevů, vztahů a zákonitostí vznikajících v důsledku aplikování trestu
- fyzickou a psychosociální realitu pachatele (zdravotní stav, sociální zázemí, věk, dosažené vzdělání)
- studuje, ověřuje a koncipuje přístupy výchovného zacházení s odsouzenými pro dosažení co nejefektivnějšího účelu trestu
- systém institucí a jejich funkcí při realizaci zákonného postihu
- hledá i jiné sankce účinně ovlivňující chování pachatelů trestných činů – ochranná opatření, alternativní tresty

Každý trest má svou funkci a účel. Funkce může být informační, motivační, vztahová a preventivní. Trest by měl být, dle Sochůrka (2007), pro pachatele citelný, až na výjimky jistý a následovat co nejrychleji po provinění.

V trestně-právních souvislostech je trest chápán především jako ochrana společnosti před kriminalitou. Z hlediska podstaty a historického vývoje se pak teorie o účelu trestání rozdělují, dle Mezníka, Kalvodové a Kuchty (1995), na absolutní, relativní a smíšenou. Absolutní teorie, též nazývaná jako teorie taliační (z lat. ius talionis = právo msty) spatřuje podstatu trestu v něm samotném, přičemž s trestem nespojuje žádné další společenské cíle. Trestá se tedy jedině pro odplatu za spáchaný trestný čin. Tato teorie je také definována

zásadou „*punitur, quia peccatum est*“, v překladu „trestá se, protože bylo spácháno zlo“. Dle této teorie by se měl trest podobat povaze provinění, jinak řečeno, měl by obsahovat tolik utrpení, bolesti a ztráty, kolik jí bylo způsobeno trestným činem. Relativní teorie je taková teorie, u které má být účelem trestu ochrana společnosti před nebezpečím dalších trestných činů. Dle Seneky: „*punitur, ne peccetur*“ v překladu „trestá se, aby nebylo páčáno zlo“. Trestá se tedy proto, aby byla společnost chráněna a v budoucnosti již nebylo páčáno zlo. Zde lze pozorovat zrod prevence a zastrašení u ukládání trestů. Trestu se již přisuzuje společensky užitečný význam spočívající v generální prevenci a ve výchovném působení na členy společnosti. Poslední teorií je smíšená neboli slučovací teorie, která slučuje teorii msty a ochrany společnosti. Účelem trestu je podle ní jak prevence, tak represe, jak náprava zločince, tak i odplata. Snaží se o preventivní působení jak na pachatele, který již trestný čin dokonal, tak i na potencionální pachatele. Dle Černíkové (2008) byl na konceptu smíšené teorie vybudován i náš trestní zákoník č. 140/1961 Sb., který již není platný. Ve starém trestním zákoně konkrétně v §23 byly uvedeny jednotlivé účely trestu. Ovšem platný trestní zákoník č. 40/2009 Sb. je již neuvádí.

Dle Novotného (1969, str. 7) je tedy účelem trestu „*chránit společnost před trestnými činy, odvracet trestné činy směřující proti právům a svobodám občanů, zabraňovat pachatelům v další trestné činnosti, vychovávat je v řádné občany, napravit je a současně působit výchovně i na ostatní členy společnosti.*“

Sochůrek (2002, str. 66) uvádí jiné stanovisko účelu trestu, a sice to, jak jej vnímá veřejnost: „*Ochrana společnosti před pachateli trestných činů tím, že jsou vězněni, představuje většinový názor ve společnosti a lze říci, že tak zní veřejná společenská objednávka.*“ Ačkoli je toto tvrzení staré více než 15 let, nelze říci, že by se tento názor společnosti a tato společenská objednávka změnily.

Hovoříme-li o trestu, je nutné uvést také jeho funkce. Adler a et. al. (1991, s. 460) hovoří o následujících teoriích funkcí trestání– retributivní, teorie odstrašení, nápravné, eliminační, restituční a smíšené. Když se zaměříme na retributivní teorii neboli teorii odplaty zjistíme, že dle této teorie byl trest zrcadlovým odrazem spáchaného trestu. Zrcadlový odrazem se rozumí fakt, že pachatel spáchal trestný čin ze své svobodné vůle a musí si být vědom následků tohoto jednání. Dále pak teorie odstrašení, která si zakládá na negativní generální prevenci, tedy snaze o odrazení pachatele (i potencionálního), a na pozitivní generální prevenci (veřejnost), od páčání trestného činu. Vzhledem k individualitě

jednotlivce, je i vliv trestu na každého rozdílný. Třetí z teorií je nápravná (rehabilitační). Ta je zaměřena na pachatele a na to, proč páchá trestnou činnost. Poté se snaží pomocí dostatečného času a forem zacházení odsouzeného „převychovat“ a do budoucna jej odklonit od páchání trestných činů. Eliminační (vyučovací) teorie trestá pachatele kratší, delší či trvalou dobou izolace od společnosti. Extrémy tohoto přístupu jsou pak trest smrti nebo trest doživotí. Restituční nebo také kompenzační teorie pak vyzdvihuje nápravu následků spáchaného činu a obnovení rovnováhy v sociálních vztazích. Zaměřuje se primárně na potřeby obětí trestných činů, na to aby byla odstraněna škoda, kterou pachatel svým činem způsobil. Ovšem i zde se nachází morální problém, kdy peněžité odškodnění s určitostí nevyrovná kupříkladu zavraždění blízké osoby. Poslední teorií je smíšená, která kombinuje všechny výše uvedené teorie, mimo restituční.

V historii, konkrétně ve středověku, bylo trestání uplatňováno poněkud jinými způsoby než v současnosti. Historicky se trest vyvíjel z práva pomsty a realizoval se jako akt odplaty – neboť pachatelé vznikala emocionální sankce za delikventní chování a negativní emoce poškozených či pozůstalých se tak kompenzovala újma způsobena pachateli či náhrada škody. Příčinou toho byla skupinová struktura života a boj o přežití. Zejména pak vývojem náboženství byly zformulovány základy hodnotových systémů, primárně zákazy. Poté o vině a trestu rozhodoval nositel moci a vycházelo se většinou ze zásady oko za oko, zub za zub. Později si ale stát začal utvářet vládnoucí kasty a na ty se přesouvala tato role. A tak se vznikem státu vzniká i trestní právo. *„Právní systémy se soustřeďují především na ochranu společnosti před zločinci, zkoumají zločince jako osobnost, sociální příčiny zločinnosti, zabývají se otázkami trestání, zacházení s vězněnými zločinci atd. Cílem trestu byla „odplata, sociální msta“, trest se měl co nejvíce podobat provinění.“* (Mezník 1995, str. 14)

V tomto období byly tresty často až velmi nepřiměřené a kruté a jediným jejich cílem byla odplata a odstrašení druhých. Také společenské postavení pachatele mělo na vynesení trestu velký vliv. *„Byly uplatňovány hlavně tři skupiny trestů – trest smrti (tzv. „mírnější“ – stětí, oběšení, ale i drastické – upálení, zahrabání zaživa, čtvrcení, lámání v kole, naražení na kůl apod.), tresty mrzačící (useknutí ruky, vytržení jazyka, oslepení apod.) a difamující (zneuctvující, např. pranýře, vypalování potupných znamení atd.).“* (Sochůrek 2007, str. 25) Tehdy se neuvažovalo o psychologických a sociálních příčinách a důvodech zločinu. Nebylo proto výjimkou, že byl za zločince považován duševně postižený člověk, někdy právě pro svou odlišnost a je také známo, že tito pak končili na popravištích, neboť byli považováni za posedlé d'áblem.

Ani v době feudalismu se přístup trestání příliš nezměnil. Stále jsou užívány výše uvedené tresty smrti, mrzačení, pokuty, ztráta cti. A není tomu jinak ani v období 12. – 13. století, kde trest smrti stále přetrvává (kamenování). Tresty i nadále plnily účel odstrašovací, ale i preventivní působení. Jejich funkce byla mnohdy věznění či potupné označení cejchem.

„V charakteru uvěznění převažovalo na dlouhou dobu zabezpečovací či administrativní pojetí. Jako určitý trest pro privilegované společenství začala církev používat dočasné umístění ve strohých klášterních podmínkách. Postupně vyústuje užívání uvěznění v alternativu k tradičním trestům (k popravě či jiným fyzickým trestům), což mělo „ospravedlnit“ velice kruté poměry. Uvěznění bylo humánnějším postupem, nezbavovalo člověka života a nebyla dotčena ani jeho fyzická integrita.“ (Černíková 2008, str. 32)

U nás dokládají existenci vězení městská práva Koldínova (1579). Uplatnění trestu věznění již mělo v této době své místo. Trest ukládali soudci a byl ukládán na určitou dobu dle zákona (například 14 dní za urážku cti). Ne vždy tomu ale bylo tak, někdy záleželo i na úsudku soudce, ne jen na zákoně. Černíková (2008) uvádí, že se vězení dělilo dle zřizovatelů, a sice na vězení církevní (klášterní, inkviziční, kajícíků), hradní, vojenská (káznice, trestnice), panská aj. Mimo jiné záleželo při výběru vězení i na příslušnosti pachatele ke stavu a závažnosti provinění.

Postupně se tedy začalo opouštět od odstrašujících tělesných trestů a přistupovalo se k jiným formám trestání. Kolem roku 1500 začali být odsouzení vnímáni též jako významný zdroj práce, který lze produktivně využít. V oblasti Středozevního moře tehdy vznikaly první nucené práce, tzv. galeje. Koncem 16. století v Českých zemích trestní soudy své odsouzené posílali na stavby pevností proti Turkům na galeje na Dunaj.

Až s nástupem osvícenství a s reformními návrhy od představitelů tzv. klasické trestněprávní a kriminologické školy (Ch. S. Montesquieu, F. M. Voltaire, D. Diderot, C. B. Beccaria, J. Bentham) přichází nová ideologie trestání – humanizace trestu a trestání. Jednalo se o tzv. přirozené právo a jeho filozofii byl návrat k přírodě a jejím zákonům. Thomas More například kritizoval trestní systém pro nepřiměřenost některých trestů vzhledem ke společenské bezpečnosti. Montesquieu požadoval právní jistoty a zákonitosti, nezávislost soudců, ale především nutnost výchovné funkce trestu. Představitelům osvícenství šlo především o ochranu pachatele a právo na život jako základní občanské právo. A proto vytvořili pro koncepci trestního práva tyto zásady:

- a) žádný trestný čin bez zákona
- b) žádný trest bez zákona

U nás se za humanizaci trestu postavila kupříkladu Marie Terezie, která zakázala používat při výslechu mučení. I přes to ale odsouzení přežívali v nelidských podmínkách, které jim dle Mezníka (1995) dávali šanci na přežití ne více jak tři roky. Dle Mezníka (1995) byly zavedeny tři stupně výkonu trestu odnětí svobody:

1. těžký žalář – pro nejtěžší zločince, politické odpůrce monarchie. Podmínky, ve kterých odsouzení odpykávali svůj, trest byly opravdu tvrdé; pološeré cely bez přístupu denního světla, potravou byl jen chléb s vodou a byli v pase přikováni ke zdi.
2. Tuhé vězení – vězení pro recidivisty. Věznění byli sice s okovy na nohách, ale podmínky, jež se týkaly stravy a osvětlení, nebyly tak kruté.
3. Obyčejné vězení – vězení pro odsouzené ke krátkým trestům. V těchto již byly podmínky věznění opravdu mírné; vězni nebyli v okovech, měli denně teplou stravu a mohli dokonce přijímat návštěvy příbuzných.

Na osvícenské filozofii pak dále stavěla i tzv. klasická škola. Její zakladatel Beccaria byl odpůrce krutých trestů a trestu smrti. Zastával názor, že účelem trestu by nemělo být způsobovat utrpení, ale ochránit společnost. Na základě těchto myšlenek zrušil Všeobecný zákoník o zákonech a trestech vydaný za vlády Josefa II. z roku 1781 torturu (mučení, které mělo vést k přiznání), mrzačící tresty a trest smrti nahradil dlouhodobými nucenými pracemi. V 18. století se již možnost převýchovy a trest odnětí svobody jeví jako výhradní a nezbytnost výchovné funkce je již přes 300 let vyjádřena v průčelí římské káznice sv. Michala a říká: „*Trestati nepotivé je málo, jestliže je výchovou neučíme být poctivými.*“ A toto tvrzení se stalo jednou z tvůrčích myšlenek pro penologický systém.

V roce 1803 začali být ve věznicích oddělováni mladiství od dospělých. Zlepšili se podmínky věznění (r. 1815) – strava, okovy se využívali pouze jako kázeňský trest a samovazba byla pouze pro pachatele těžkých činů (např. vražda).

Další významnou postavou v historii českého vězeňství byl také páter František Josef Řezáč (1819 – 1879, kněz, pedagog, vlastenec), který, i díky svému týdennímu pobytu ve vězení roku 1848, přišel s myšlenkou, že předcházení zločinům je především v moci výchovy a vzdělávání. Vězení má přestat být „*pouhým nástrojem pomsty společnosti.* V humanizovaném systému vězeňství má připadnout významná úloha především učitelů a využití poznatků pedagogiky.“ (Uhlík 1997, str. 19)

Již od poloviny 16. století se v Evropě objevují náznaky pojetí věznění jako vhodného trestu pro delikventy. (Černíková, 2008) Mravní zpustlost byla dávána do souvislosti se zahálkou a ta byla trestuhodná. (Foucault 2000) Kupříkladu v Anglii důsledky těchto jevů vznikaly specifické ústavy pro tuláky, žebráky a mladistvé delikventy. Jejich cílem byla především ochrana společnosti. Amsterodamský model kladl důraz na povinnost společné práce, striktního režimu a náboženského čtení. Jeho základní myšlenkou bylo šířit morální výchovu, vzdělání a kladný vztah k práci. Koncem 18. století se k principu práce přidal prvek izolace, který je zásluhou reformátora Johna Howarda. Také se začala rozvíjet myšlenka vytváření dvou vězeňských struktur – zvláště pro muže a pro ženy.

Trest věznění, jak ho známe dnes, se nejvíce rozšiřoval v 18. a 19. století, postupně byl vytlačen trest smrti, trest a trestání se ukotvil ve trestněprávních vědách a postupně poté vznikala již zmíněná penologie. „18. a 19. století bylo také obdobím koncipování penologických systémů. Pod pojmem penologický systém je chápán souhrn zásad, postupů, podle nichž je vykonáván trest odnětí svobody a od kterých se očekávalo dosažení změny (nápravy) chování vězněného provinilce.“ (Kuchta, Válková 2005, str. 198) Penologické systémy se dělí na 4 základní, z nichž každý využívá určitý postup zacházení s viníkem, od něhož se očekává změna jeho chování, ale jednotlivé systémy se pak liší v přístupu a postupu zacházení s ním. Tyto systémy jsou:

- a) Pensylvánský systém takzvaný solitary systém – izolační, kde vězni byli umístováni o samotě, čas věnovali čtení bible, nepracovali a měli zpytovat svědomí,
- b) Auburnský systém jinak pojmenovaný také silent systém – systém mlčení, kde vězni pracovat museli, ale nesměli spolu mluvit, ubytování byli opět samostatně
- c) Smíšený klasifikační systém (ženevský) – jednalo se o kombinaci solitary a silent systému s prvky, které vězně ve věznici rozdělovali podle určitých vnějších znaků jako věk, pohlaví, délka trestu, charakter trestného činu, počet minulých trestů, úroveň vzdělání, pracovní schopnost, morální stav, možnost nápravy, zdravotní stav. Tento systém zavedl výhodu odpuštění části trestu těm, kteří se dobře chovali a pracovali.

Dalším smíšeným systémem byl Obermayerovský, který byl založen na zásadě přísného dozoru, nepřetržitého zaměstnávání, zabezpečování volného času a pozitivního působení personálu. Odsouzení byli umístováni společně, ale i do samovazeb. Hlavním cílem tohoto systému bylo pěstování citu pro čestnost. (Černíková 2008) Od poloviny 19. století vznikají progresivní systémy, které jsou založeny na procházení různými stupni přísnosti režimu po

dobu výkonu trestu odnětí svobody. Při nástupu trestu byl odsouzený nejprve umístěn do přísnějšího režimu a postupem času byl přerazován do mírnějšího typu. Přerazování probíhalo na základě zlepšení chování vězňů. Dále vznikl také bodovací systém, jehož hlavní myšlenkou byla postupná příprava odsouzeného na budoucí sociální život a jeho začlenění do společnosti. Probíhala zde výchovná práce a sice, vzdělávání – rozumová výchova, výchova k práci, a využívalo se systému odměn. Na myšlence tohoto systému vznikl American Prison Congres založený na principech nápravy, známkovacího systému, odměn, uvědomění si vlastního osudu, konkretizací trestů, formování pracovitých a svobodných osob. Tento se sta základem k vytvoření elmirského systému označovaného dle nápravného zařízení pro prvotrestané mladistvé. Zde byl kladen důraz na odborný výcvik, základní vzdělání a kulturní výchovu. Počátek 20. století v Anglii dal vzniknout systému borstalskému, jež se soustřeďoval na nápravu mladistvých a jejich přizpůsobování životu na svobodě. Jednou z hlavních myšlenek systému bylo motivování postupným uvolňováním režimu.

Touto dobou se datují i počátky vzniku péče po výkonu trestu odnětí svobody, nyní označované jako postpenitenciární, kontinuální sociální péče.

Moderní prvky vězeňství byly zavedeny po vzniku samostatné Československé republiky. Jednalo se o změny v přístupu k zaměstnávání, kdy vězni dostávali práci pro veřejný sektor, potřeby věznic anebo mohli pracovat pro dozorce a jejich rodiny. Dále byli vedeni k osobní hygieně. V některých věznicích pak také vznikla možnost vyučení se řemeslům (švec, zahradník, tkalcovství). Další změnou bylo zařízení knihoven, možnost neomezeného odesílání dopisů a v intervalu 14 dnů až 6 týdnů mohli přijímat návštěvy. Toto bylo ale přerušeno dobou nacistické okupace. Po roce 1945 se ve věznicích nacházela spousta kolaborantů a zrádců a proto byli věznice rozděleny do tzv. disciplinárních tříd.

Dle Černíkové se cílem trestu v tomto celém období „*stala represe s důrazem na ekonomické využívání pracovní síly odsouzených v rámci potřeb národního hospodářství, především v oblasti těžebního, hutního, stavebního a těžkého průmyslu.*“ (Černíková 2002, str. 41)

Platný a účinný trestní zákoník č. 40/2009 Sb. ve svých § 37 a § 38 upravuje zásady pro ukládání trestních sankcí. Za trestné činy nelze uložit kruté a nepřiměřené tresty a při výkonu trestu nesmí docházet k ponížení lidské důstojnosti. Při ukládání druhu a výše trestu je nutné přihlídnout k povaze a závažnosti trestného činu a také k poměrům pachatele, čímž jsou myšleny osobní, rodinné a majetkové poměry pachatele. Při ukládání trestu by měl soud

přihlížet i k zájmům poškozených. V § 39 trestního zákoníku lze nalézt prvky rehabilitační teorie, kdy je při ukládání druhu a výměry trestu nutné přihlídnout k možnosti nápravy pachatele.

1.2 Výkon trestu odnětí svobody

Několik pozitivních pokroků přinesl zákon č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody. Byla zrušena „*třídně politická diferenciacce odsouzených a byla zavedena diferenciacce podle kriminální narušenosti vězňných, o které rozhodl soud.*“ (Černíková, 2002, str. 41) Dále pak byly věznice posíleny o pedagogy a psychology a tím se posílil význam kulturně výchovné práce s vězni. Též se výrazně zkvalitnila lékařská péče. Progresivní penologický systém byl navýšen o další složky kladoucí důraz na změnu chování odsouzených. Jednalo se především o rozšíření o otevřené a polootevřené věznice, kurzy pro doplnění vzdělávání, širší nabídka vzdělávání a využití volného času.

V současnosti může být *“trest vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.*“ (Trestní předpisy 2004, str. 334 / zákon č. 169/1999 ve znění pozdějších předpisů/)

„Zacházení s odsouzenými v ČR je prováděno v souladu s Listinou základních práv a svobod i doporučeními Rady Evropy v oblastech zacházení s vězňnými osobami a dodržování lidských práv.“ (Sochůrek 2007, str. 37)

Fischer (2006) uvádí, že trest odnětí svobody je sankce udělená pachateli za doložené delikventní chování a tato sankce je relevantním zlomem v životě člověka, zvláště pak prvotně odsouzeného. V §1 zákona č. 169/1999 Sb., O výkonu trestu odnětí svobody je uvedeno, že účelem výkonu trestu odnětí svobody je *“prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.*“

Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody je ukotvena, jak je výše již několikrát použito, v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a Vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., která vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody. Činnost

věznic se řídí nařízeními generálního ředitele a metodickými pokyny ředitelů odborů generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. Ředitel věznice vydává Vnitřní řád věznice, kde jsou všechny tyto dokumenty ukotveny.

Trest odnětí svobody se vykonává ve věznici nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice. Věznice jsou zřizovány a rušeny ministrem a jejich správu vykonává Vězeňská služba dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, v aktuálním znění. Do výkonu trestu lze přijmout odsouzeného jen na základě písemného nařízení vyhotoveného soudem. Není-li k nařízení výkonu trestu připojeno písemné vyhotovení pravomocného rozsudku, soud jej do věznice zašle dodatečně.

Při přijetí do výkonu trestu musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi dle výše uvedeného zákona a s Vnitřním řádem věznice.

Věznice se člení dle způsobu vnějšího střežení, zajištění bezpečnosti a režimu výkonu trestu do dvou typů, a to na věznici

- a) s ostrahou, která se dále člení na oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, se středním stupněm zabezpečení a s vysokým stupněm zabezpečení, a
- b) se zvýšenou ostrahou.

S odkazem na rozdělení typu věznice s ostrahou si upřesníme, dle jakých podmínek se do typu s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení, rozděluje. Do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení se umísťují odsouzení s nízkým vnějším a vnitřním rizikem, tedy nedbalostní trestné činy, jejichž trest nepřevyšuje tři roky, nejsou-li u odsouzeného nalezeny skutečnosti pro umístění do oddělení s vyšším stupněm zabezpečení. Dále také za úmyslný čin, jehož trest nepřevyšuje jeden rok výkonu trestu odnětí svobody, ale jen v případě jedná-li se o první výkon trestu, nejde-li o odsouzeného za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo trestný čin spáchaný pod vlivem omamné či psychotropní látky, v případě, že došlo či hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo životě člověka. Mimo jiné i trestný čin zahrnující násilí, včetně pohrůžky násilí a nejsou-li u něj patrné skutečnosti pro umístění do typu vyššího stupně zabezpečení.

Do oddělení se středním stupněm zabezpečení se umístí odsouzený se středním vnějším a vnitřním rizikem. Jedná se o odsouzeného za nedbalostní trestný čin, jehož trest převyšuje tři roky odnětí svobody, a pokud zde nebyly zjištěny skutečnosti pro umístění do oddělení s vyšším nebo nižším stupněm zabezpečení. Následně za úmyslné trestné činy, jejichž trest

odnětí svobody nepřevyšuje tři roky, odsouzený nebyl trestán více než třikrát, nejde-li o odsouzeného za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo trestný čin pod vlivem těchto látek a v případě, že by došlo nebo hrozilo ohrožení zdraví či života člověka, anebo trestný čin, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí, včetně pohrůžky násilí, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším nebo nižším stupněm zabezpečení.

Do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení se umístí odsouzený s vysokým vnějším a vnitřním rizikem. Tím je odsouzený za takový trestný čin, pro který nejsou splněny podmínky pro zařazení do oddělení s nízkým či středním stupněm zabezpečení a pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení. Při posuzování o umístění do tohoto stupně zabezpečení se rozhoduje na základě míry rizika opětovného selhání vyplývající z trestné činnosti odsouzeného, stupně a povahy narušení odsouzeného, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestů, hrozba útěku a další trestní řízení, zejména pro trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo trestný čin spáchaný pod vlivem takové látky, kdy došlo nebo hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka, anebo trestný čin, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí, včetně pohrůžky násilí, anebo skutečnost, že odsouzený byl již v minulosti odsouzen za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo trestný čin spáchaný pod vlivem takové látky, kdy došlo nebo hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka, anebo trestný čin, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí, včetně pohrůžky násilí.

Při posuzování o umístění odsouzeného do oddělení s nižším stupněm zabezpečení se nahlíží zejména závažnost trestného činu, charakteristiku jeho osobnosti a někdejší způsob života. Při rozhodování o stanovení stupně zabezpečení se postupně uložené na sebe navazující tresty považují za trest jediný.

Vedle základních typů věznic uvedených výše se zřizují zvláštní věznice či oddělení pro mladistvé, pro odsouzené ženy, matky s dětmi, odsouzení s infekčním onemocněním. Dále se pak oddělují recidivisté od prvotně odsouzených, trvale pracovně nezařaditelní, úmyslné trestné činy od činů nedbalostních, odsouzení se poruchami chování či duševními poruchami, s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí. V neposlední řadě pak ti, kterým se

nazývá velmi nebezpeční odsouzení dle § 72 zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody v aktuálním znění, tedy odsouzení k výjimečnému trestu, ti, proti kterým je vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin spáchaný během výkonu vazby nebo výkonu trestu, odsouzení pokoušející se v posledních pěti letech uprchnout nebo uprchl z výkonu vazby nebo výkonu trestu a ti, u kterých lze důvodně předpokládat, že ohrozí bezpečnost jiných osob. (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů)

2 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

2.1 Koncepce vězeňství

Před listopadem roku 1989 byly ve vězeňství určité nedostatky, které bylo třeba na popud komise České národní rady a Ministerstva spravedlnosti, změnit. Nedostatky byly shledány vzhledem k realizované úrovni dle Standardních minimálních pravidel a Evropských vězeňských pravidel, Listiny základních práv a svobod, ale také na základě analýzy vězeňských systémů vyspělých států. Důsledky stagnace se dle Netíka (1991) projevovaly kupříkladu přetrváváním silně represivních prvků trestní politiky a vězeňství. Hlavním výchovným prostředkem byla pracovní výkonnost odsouzeného, vězeňská zařízení s velkou kapacitou a direktivním řízením se silnými prvky vnější kontroly, nedostatečné vybavení cel a prostorů pro volnočasové aktivity, nedostatečně kvalifikovaný personál, nedostatek specialistů, hromadné ubytování, absence návaznosti na postpeniterní systém a další. Tyto nedostatky byly následně výchozím bodem pro formování úkolů a etap rozvoje vězeňství v ČR. K proměně vězeňství byly navrženy následující etapy: v roce 1990 se zmapoval reálný stav vězeňství, poté se v roce 1991 vypracovala Koncepce rozvoje vězeňství – dle Netíka (1991) měla za cíl vytvoření moderního vězeňského systému zakotveného jak v sociální péči, tak v systému represivních orgánů státní moci. V roce 1992 započaly systémové změny, např. v pojetí obsahu struktury systému a humanizace vězeňství.

Humanizace vězeňství znamenala ocenění a uznání vězňů jako občanů, neponižování jejich důstojnosti, „*soustavně jej vychovávat, aby vedl řádný život občana*“ (Zákon č. 59/1965 Sb., ve znění zákona č. 294/1993 Sb., § 1, odst. 2.). Dále pak zajištění vhodných materiálních životních podmínek a zaručení základních práv a svobod odsouzených tím, že budou nejen zakotveni v zákoně, ale zároveň se jich může odsouzený dožadovat, jsou-li mu odpírána. Dle Černíkové (2008) „*humanizace vězeňství znamená vytvořit vhodný funkční legislativní rámec pro uplatňování práv a svobod vězněných na jedné straně a pro naplňování účelu výkonu vazby a výkonu trestu na straně druhé, včetně jejich korektivních mechanismů přístupných kontrole, tak, aby nemohla být uplatňována libovůle či zlovůle.*“ Těmito systémovými změnami se významně změnila i legislativa, kde byly reformy právně ukotveny. V platnost vstoupil zákon ČNR č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci ČR, vyhláškou č. 247/1992 Sb. byl vydán řád výkonu trestu odnětí svobody, který podrobně upravoval práva a povinnosti odsouzených, podmínky klasifikace a diferenciací výkonu trestu odnětí svobody podle peniterních zásad. Byl zrušen Sbor nápravné výchovy odpovídající za výkon státní

správy vězeňství jeho organizační struktury. Pro zajištění nezávislosti a nepředpojatosti bylo oddělení inspekce převedeno pod Ministerstvo spravedlnosti. V roce 1993 vyšla novela zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů, a sice zákonem č. 294/1993 Sb., který byl pak platný od 1. 1. 1994. Dále byl vydán zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby. Výkon vazby byl doposud upravován pouze interní směrnicí. Snaha o nápravu věznic se zaměřuje na tři hlavní okruhy, a sice prvním okruhem byla modernizaci vězeňských zařízení a jejich vybavení, druhým okruhem pak vytvoření účinného systému zacházení s odsouzenými, které spočívalo v profilaci vězeňských zařízení, propracovanosti klasifikace odsouzených, přípravě širokých okruhů programů zacházení, vybudování výstupního předpropouštěcího oddělení pro odsouzené, tvorbu programů pro specifické skupiny odsouzených, zajištění spojitosti mezi penitenciární a postpenitenciární péčí. Dále také snaha o výbavu odsouzených takovými poznatky, návyky (i pracovními) a dovednostmi, které jim po propuštění mohou pomoci při začleňování nejen do společnosti ale i na trhu práce. Třetí okruh se týkal profesionalizace personálu Vězeňské služby ČR. Snaha o dosažení zkvalitnění personálu měla být zajištěna např. zlepšením pracovních podmínek vězeňského personálu, vypracováním systému komplexní péče o personál, vybudování systému celoživotního odborného vzdělávání a další. Dále se pak v roce 1998 vydalo obnovené vydání Koncepce rozvoje vězeňství ČR, v roce 1999 nová zákonná úprava výkonu trestu odnětí zákonem č. 169/1999. V roce 2005 pak byla vypracována nová Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015. A proto, že se nesplnily očekávané cíle, byla vypracována další Koncepce pro rozvoj českého vězeňství do roku 2025. Ta musí reagovat na dění ve společnosti a její potřeby, a proto musí docházet k neustálému vyhodnocování kratších období a míry splněných cílů. Ve starší koncepci byly nedostatky především v souvislosti se záměry rozdělení řízení a vytvoření vhodných materiálních podmínek pro řádnou správu vězeňství. Pro tvorbu této koncepce se spojili odborníci z následujících sektorů: Vězeňské služba ČR, Probační a mediační služby ČR, ministerstva a další instituce, včetně akademických a nestátních. Koncepce má následující cíle:

1. Zvýšení reálné zaměstnanosti osob ve výkonu trestu a po propuštění z vazby
2. Funkční systém vzdělávání vězňů navazující na jejich zaměstnání
3. Aktivní personální politika – přilákání motivovaných a kvalitních zaměstnanců, zajištění jejich kariérního růstu, dostatečného finančního ohodnocení, dalšího specializovaného vzdělávání

4. Zařazení vězně podle stupně deprivace osobnosti a tím i posouzení možnosti resocializace
5. Samostatnost odborného personálu, snížení administrativy ve prospěch trávení času s odsouzenými
6. Vypracování standardů ohledně zacházení s odsouzenými a tyto standardy poté budou kontrolovány
7. Dostupnost zdravotních služeb ve věznicích - právo vězně na ochranu zdraví
8. Propracovaný systém pomoci lidem drogově závislým jak při výkonu trestu, tak i po jeho skončení, zajištění bezpečnosti věznic před nelegálními látkami a jejich šířením
9. Zajištění bezpečného prostředí ve věznicích, vytvoření podmínek pro kvalifikovanou práci
10. Snížení opakování trestné činnosti pomocí účinné práce s odsouzenými a propuštěnými a tím docílení jejich úspěšné sociální integrace
11. Nalezení a efektivní čerpání financí k rozvoji vězeňství
12. Rozšiřování provozoven Střediska hospodářské činnosti ve věznicích, jejichž účelem je zisk použitý pro rozvoj vězeňství
13. Stabilní právní rámec sloužící k bezproblémovému fungování vězeňství reagující na současnost

Pracovní skupina pro novou Koncepti vězeňství do roku 2025 provede vždy vyhodnocení naplnění cílů, využití a účinnosti vybraných nástrojů. Tím by se mělo zamezit tomu, že by byly cíle nesplněny jako u předchozí Koncepte.

2.2 **Systém Vězeňské služby České Republiky**

„Transformace českého vězeňství po roce 1989 v rovině systémových, strukturálních, normativních a obsahových změn se nevyhnutelně dotkla organizační struktury vězeňství a vymezení jeho cílů, koncepčního pojetí...“ jak bylo již popsáno v předchozí podkapitole 1.2. Všechny tyto změny jsou ukotveny v následujícím zákoně a vyhlášce: Zákon ČNR č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci, ve Vyhlášce ministerstva spravedlnosti č. 17/1992, kterou je vydán Organizační řád Vězeňské služby (Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 17/1992, Organizační řád Vězeňské služby ČR.)

Vězeňská služba a justiční stráž České Republiky je organizována dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České Republiky a dle uvedeného zákona v § 1 má tyto úkoly: spravuje a střeží vazební věznice a věznice, střeží a eskortuje osoby ve

výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, programem zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách represivních orgánů státní moci a ministerstev, provádí výzkum v oboru penologie, vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, vede evidenci osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, plní úkoly vyplývající z vyhlášených mezinárodních smluv, zabezpečuje vzdělávání příslušníků a občanských zaměstnanců Vězeňské služby ČR, prošetřuje vlastními pověřenými orgány trestnou činnost příslušníků a poskytuje zdravotní péči osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby ČR a další úkoly dle zvláštních předpisů.

Obecně se ale Vězeňská služba člení z hlediska obsahu úkolů na vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu. Vězeňská stráž střeží a eskortuje obviněné či odsouzené, střeží objekty Vězeňské služby ČR a zjišťuje zde kázeň a pořádek. Justiční stráž zajišťuje pořádek a bezpečnost např. v soudních síních a v místech Ministerstva vnitra. Dále je povinna chránit pracovníky soudů při výkonu soudních rozhodnutí. A správní služba rozhoduje ve správních řízeních a obstarává organizační, ekonomickou, speciální výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost. Ve správní složce Vězeňské služby jsou ředitelé věznic, vedoucí ekonomického, správního oddělení, dále odborníci plnící vlastní penitenciární proces zacházení s vězňenými a těmi jsou vychovatelé, lektoři – instruktoři, speciální pedagogové, pedagogové volného času, psychologové, psychiatři, zdravotnický personál, sociální pracovníci, sociologové, právníci, kaplani a učitelé ve školských vzdělávacích střediscích.

Neboť se práce zabývá výchovou a vzdělávání odsouzených v pohledu vychovatelů a speciálních pedagogů, tedy primárně specialisty ve správní službě, zaměříme se nyní více na charakteristiku a práci každého z nich.

Hála (2005) se Sochůrkem (2008) se shodují v tom, že vychovatele lze považovat za nejdůležitější osobu, která se dostává do kontaktu s odsouzenými. „*Úkolem vychovatele je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznic.*“ (Sochůrek 2007, str. 16) Vychovatel je podřízen vedoucímu oddělení a metodicky jej usměrňuje speciální pedagog. Účastní se přijímání odsouzených do výkonu trestu

a poučuje je o jejich právech a povinnostech, seznamuje je s vnitřním řádem věznice. V průběhu výkonu trestu poté odsouzené osobně poznává, pedagogicky reguluje jemu svěřenou skupinu odsouzených, zná sociální vztahy a atmosféru své skupiny, vede osobní karty odsouzených, koriguje kázeň odsouzených, pořádek a upravenost ubytovacích prostor a i samotné odsouzené k úpravě zevnějšku. Podílí se na chodu oddělení, rozhoduje o ubytování do jednotlivých ložnic a cel. Dále vytváří podklady na přerušení výkonu trestu či prozatímní opuštění věznice, podílí se odsouzených na akcích mimo věznice, návštěv bez sluchové či zrakové kontroly a přemísťování odsouzených do jiných druhů věznice a také spolupracuje při rozdělování odsouzených do práce. Spolupracuje s příslušníky vykonávajícími dozorní službu, s psychology, speciálními pedagogy, sociálními pracovníky a dalšími příslušníky. Navrhuje opatření při řešení mimořádných situací, vytypovává odsouzené s psychickými problémy a poté na ně upozorňuje odpovědné zaměstnance věznice. Orientuje se v problematice odsouzených se sklony k sebepoškozování, útěkům, odsouzených jako možných obětí násilného jednání nebo možné pachatele násilného jednání. (Sochůrek 2007)

V neposlední řadě pak obstarává kontrolu korespondence (dopisy, balíčky) a realizuje telefonické hovory odsouzených, přijetí návštěv, provedení nákupů a vycházek. Má kompetenci vyjádřit se k návrhu na přiznání a výši sociálního kapesného, obstarává vyřizování žádostí, stížností a podnětů, zprostředkovává styk odsouzených s ostatními zaměstnanci věznic, pravidelně zjednává hromadná shromáždění odsouzených na projednávání otázek bytí ve věznici. (Sochůrek 2007)

V současnosti se vychovatelé podílejí na výuce volnočasových aktivit, jak těch zájmových, tak i vzdělávacích a speciálně-výchovných.

„Speciální pedagog je odborný zaměstnanec oddělení, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci.“ (Sochůrek 2007, str. 12)

Jak je výše uvedeno, speciální pedagog metodicky usměrňuje vychovatele, ale mimo toho i pedagogy volného času.

Účastní se speciálně výchovných aktivit, jak se skupinami, tak i s jednotlivci. Speciální pedagog je odborným poradcem ředitele věznice v oblasti pedagogických aspektů výkonu trestu, a to z hlediska všech osob vyskytujících se v areálu věznice (odsouzení i zaměstnanci).

Náplní práce speciálního pedagoga je provádění pedagogické diagnostiky, zpracovává přehled aktivit programu zacházení, poskytuje poradenskou pedagogickou pomoc, zajišťuje

individuální pedagogickou péči o odsouzené v krizových psychických stavech a realizuje pedagogické pohovory, ke kterým může dostat impuls od odsouzených, zaměstnanců nebo z vlastní iniciativy. Rovněž jako vychovatel se podílí na řešení příčin vzniku mimořádných událostí u odsouzených a ze svého hlediska se snaží navrhnout příslušná opatření, která později vedou k preventivním opatřením a jejich odstranění. Jako vychovatelé má i speciální pedagog svěřenou kázeňskou pravomoc a také může navrhnout pohyb mimo věznici, dočasné opuštění věznice a rozhodnutí o udělení přerušování výkonu trestu.

Dále pak zajišťuje všeobecné a odborné vzdělávání odsouzených, spolu s ostatními pracovníky selektuje odsouzené k zařazení do práce, vzdělávání a rekvalifikace.

Mimo jiné oba výše uvedení zaměstnanci Vězeňské služby ČR zprostředkovávají odsouzeným programy zacházení, kterým se budeme podrobně věnovat v kapitole 2. Primárně pak volnočasovým aktivitám, které jsou stěžejním tématem práce.

2.3 Práva a povinnosti odsouzených

„Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, a nezrušitelné.“

Listina základních práv a svobod

„Chce-li zákon, aby odsouzený respektoval práva ostatních lidí, institucí a státu, musí být respektována jeho práva.“

(Bajcura, 1999, str. 99)

Jak je již uvedeno v kapitole o výkonu trestu odnětí svobody, práva a povinnosti, včetně vnitřního řádu věznice, jsou odsouzenému sdělována při přijímání do výkonu trestu odnětí svobody.

Černíková (2008) uvádí, že práva odsouzených lze rozdělit do 3 základních skupin a sice

- 1) právo na uspokojování základních sociálních potřeb a poskytování zdravotní péče
- 2) právo na udržování nebo případné rozšiřování sociálních vztahů
- 3) po dobu výkonu trestu odnětí svobody jsou odsouzení povinni podrobit se omezení některých práv a svobod – jedná se například o nedotknutelnost osoby a soukromí, svobodu pohybu a pobytu, zachování listovního tajemství a jiných.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody uvádí dle § 15, že v právech jsou si odsouzení rovni. Výčet práv pak uvádí v § 16 – 27 následovně:

- * právo na sociální podmínky odsouzených a poskytování zdravotních služeb
- * právo odsouzeného na korespondenci (na své vlastní náklady)
- * právo na užívání telefonu pro kontakt s blízkou osobou, pouze ale v odůvodněných případech
- * právo na přijímání návštěv
- * právo využívat duchovní a sociální služby
- * právo na uspokojování kulturních potřeb
- * právo na používání dalších věcí jako například půjčovat si společenské hry, které jsou ve věznici k dispozici
- * právo na nákup potravin a věcí osobní potřeby
- * právo na přijetí balíčku
- * právo přijmout peníze a nakládat s nimi
- * ochrana práv odsouzených včetně prostředků právní ochrany, což obnáší kupříkladu podávání žádostí a stížností k uplatnění svých práv a zájmů a právo na poskytování právní pomoci advokátem

Vedle práv mají odsouzení i následující povinnosti. Černíková (2008) je, rovněž jako práva, opět rozděluje do tří základních skupin: dodržovat pořádek a kázeň, strpět úkony spojené s kontrolou Vězeňské služby a dodržovat zákazy. V každé skupině poté podrobně uvádí jednotlivé povinnosti dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody. V zákoně, konkrétně § 28, 29, 35 a § 36 jsou povinnosti odsouzených podrobněji stanoveny následovně:

§ 28 Základní povinnosti odsouzených

- * Povinnost dodržovat pořádek a kázeň
- * Povinnost plnit příkazy a pokyny zaměstnanců Vězeňské služby
- * Povinnost plnit úkoly vyplývající z programu zacházení
- * Povinnost šetrně zacházet se svěřenými věcmi
- * Povinnost nepoškozovat cizí majetek
- * Povinnost dodržovat zásady slušného jednání s ostatními osobami
- * Povinnost zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice
- * Povinnost podrobit se prohlídkám v zájmu zajišťování vnitřního pořádku ve věznici
- * Povinnost umožnit zaměstnancům Vězeňské služby kontrolu osobních věcí
- * Povinnost podrobit se preventivním lékařským prohlídkám, včetně diagnostických a laboratorních vyšetření a očkování

- * Povinnost strpět úkony související s identifikací, které jsou nezbytné pro zpracování komplexní osobní zprávy
- * Povinnost nahlásit onemocnění, úraz či zranění Vězeňské službě
- * Povinnost oznámit Vězeňské službě okolnosti, které mohou ohrozit bezpečnost jeho, ostatních odsouzených a zaměstnanců věznice, pokud se o nich dozví nebo je zjistí
- * Povinnost podrobit se opatřením, která zamezí výrobě, držení nebo zneužívání návykových látek a jedů ve věznici
- * Povinnost dodržovat hygienické zásady
- * Povinnost oznámit věznici, je-li příjemcem důchodu, výsluhového příspěvku nebo má příjem podléhající dani z příjmu a z těchto příspěvků pak musí zajistit zasílání finanční částky na účet věznice na úhradu nákladů výkonu trestu
- * Povinnost odevzdat věznici osobní věci, jejichž držení je zakázáno, anebo je v rozporu s účelem výkonu trestu
- * Povinnost informovat věznici o jméně a příjmení advokáta nebo obhájce, který jej zastupuje
- * Povinnost informovat věznici o změně zdravotní pojišťovny, osobních či rodinných údajů
- * Povinnost dodržovat zákaz kouření v místech, kde je to zakázáno
- * Povinnost dodržovat noční klid

§ 29 Zaměstnávání a vzdělávání odsouzených

- * Odsouzený, je-li zdravotně způsobilý, je při zařazení do práce povinen pracovat

§ 35 Povinnost hradit náklady výkonu trestu

- * Odsouzený je povinen hradit náklady na výkon trestu. Tyto náklady se mu strhávají z odměny za práci. Pokud tak nelze učinit, věznice použije k úhradě peníze, které má odsouzený uložené ve věznici.

§ 36 Povinnost nahradit další náklady spojené s výkonem trestu

- * Povinnost podrobit se vyšetření ke zjištění užití návykové látky a v případě prokáže-li se tato premisa, uhradit náklady tohoto vyšetření
- * Povinnost hradit náklady na zdravotní služby poskytnuté v zájmu zdravotního stavu, které jsou nad rámec zdravotních služeb hrazených z veřejného zdravotního pojištění nebo ze státního rozpočtu nad rámec mezinárodních dohod

- * Povinnost uhradit náklady na odeslání nepředaných věcí nebo balíčků

Vedle práv a povinností mají odsouzení i řadu zákazů, které jsou specifikovány v § 28 ods. 3 výše uvedeného zákona.

- * navazovat styky s jinými osobami v rozporu se zákonem nebo s pokyny vydanými na základě tohoto zákona
- * vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky
- * vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví
- * přechovávat a rozšiřovat tiskoviny nebo materiály propagující národnostní, etnickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nesnášenlivost, fašismus a podobná hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka, násilí a hrubost, jakož i tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití návykových látek, jedů, výbušnin, zbraní a střeliva
- * hrát hry o peníze, věci, služby nebo o jiné úkony; účastnit se loterií a jiných podobných her
- * tetovat sebe nebo jinou osobu anebo se nechat tetovat, rovněž tak držet ve věznici pomůcky k provádění tetování
- * předstírat poruchu zdraví nebo se úmyslně poškozovat na zdraví
- * bez souhlasu Vězeňské služby prodávat, směňovat a darovat věci, které má v držení ve věznici

Jestliže odsouzený svým chováním, jednáním nebo příkladným činem projevuje odpovědný přístup k plnění stanovených povinností a spolupracuje při naplňování účelu výkonu trestu, lze mu udělit odměnu dle § 45 odst. 1 zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Odměny mohou být následující:

- * pochvala
- * mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na 5 hodin
- * povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět
- * zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
- * věcná nebo peněžitá odměna až do výše 1 000 Kč

- * rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity až na dobu 1 měsíce
- * povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení
- * přerušování výkonu trestu

Odměny slouží jako významný prostředek pozitivní motivace pro chování odsouzených. Škála odměn umožňuje různorodě ocenit chování odsouzených a současně i zohlednit jejich aktuální situaci, například finanční či osobní, což velmi přispívá k účinnosti tohoto prostředku působení na odsouzené. (Kalvodová, 2012)

Vedle kázeňských odměn, jsou ale odsouzeným ukládány i kázeňské tresty dle § 46 odst.2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Tyto tresty jsou ukládány za kázeňský přestupek. Tím je dle § 46 odst. 1 výše uvedeného zákona zaviněné porušení zákonem stanovené nebo na jeho základě uložené povinnosti, pořádku nebo kázně během výkonu trestu. Kázeňský trest se neuloží, pokud samotným projednáním kázeňského přestupku s odsouzeným je možné dosáhnout sledovaného účelu. Dle § 47 kázeňský trest lze uložit, jen jsou-li náležitě objasněny okolnosti kázeňského přestupku a prokázána vina odsouzeného. Před uložením kázeňského trestu musí být odsouzenému umožněno, aby se vyjádřil ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a důkazům o nich. Dle § 47 odst. 2 musí být uložený kázeňský trest úměrný závažnosti spáchaného kázeňského přestupku a musí být v souladu se zájmem na dosažení účelu trestu. Za kázeňský přestupek lze uložit jen jeden kázeňský trest. Trest propadnutí věci lze uložit i vedle jiného kázeňského trestu. Dále § 47 v odst. 3 uvádí, že kázeňský trest nelze uložit, jestliže od spáchání kázeňského přestupku uplynula doba jednoho roku. Dle výše uvedeného je patrné, že kázeňské tresty se ukládají jako krajní nouze.

Kázeňské tresty jsou dle zákona výše uvedeného § 46 odst. 3 následující:

- * důtka
- * snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců
- * zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce
- * pokuta až do výše 5 000 Kč
- * propadnutí věci
- * umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení

- * celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 20 dnů
- * umístění do samovazby až na 20 dnů
- * odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny

Rovněž jako u kázeňských odměn škála kázeňských trestů umožňuje diferencovaný přístup k odsouzeným a jejich kázeňským přestupkům. (Kalvodová, 2012)

Výkon kázeňských trestů lze uložit též podmíněně se zkušební dobou až na 6 měsíců.

„Dodržování práv odsouzeného, plnění povinností odsouzeným a kázeňská praxe vytvářejí funkční rámec pro realizaci obsahu zacházení s odsouzenými, jsou vzájemně propojeny a podmiňují se. Obsah zacházení je vyjádřen v programech zacházení.“ (Černíková 2008, str. 102)

3 PROGRAM ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI

„Zacházení s odsouzenými je veškerá činnost, která je realizována s odsouzenými ve vězeňských zařízeních proto, aby byl naplněn účel výkonu trestu odnětí svobody, a aby přitom nedošlo ke zhoršení jejich osobnosti, tělesného a duševního stavu.“ (Raszková, Hoferková 2014, str. 16)

Program zacházení se v českém vězeňství začal užívat až po roce 1989. To ovšem neznamená, že by se dříve s odsouzenými nepracovalo. Kupříkladu zákon č. 59 o výkonu trestu odnětí svobody z roku 1965 již počítal s myšlenkou zacházení s odsouzenými. Tato činnost se ovšem nazývala Nápravně výchovná činnost a jejím klíčovým cílem byla pracovní výchova odsouzených. *„Rozsah pracovní výchovy se neomezoval jen na zařazování odsouzených do společensky prospěšné práce, ale zahrnoval i vytváření podmínek pro získávání či zvyšování pracovní kvalifikace a výchovu k pracovní aktivitě zejména rozvíjením pracovního soutěžení a zlepšovatelského a vynálezeckého hnutí; § 25 zákona č. 59/1965 Sb.“*. (Kalvodová 2016, str. 124) Vzdělávání bylo ve výše uvedeném zákoně také ukotveno, ovšem nebylo nad zaměstnávání, a proto se odsouzení mohli vzdělávat pouze mimo pracovní dobu.

Kulturně-výchovná činnost se pak dle Kalvodové (2016) opírala primárně o zaměření na vytváření uvědomělého vztahu ke společnosti založeného na zásadách socialistické morálky a výchovu k ochraně a upevňování socialistického vlastnictví. Velkou roli v rozvoji zacházení s odsouzenými hrál také Výzkumný ústav penologický od roku 1967. Ten se snažil o získávání informací ze zahraničních vězeňství a poté o realizaci v českém vězeňství. To vedlo například k rozvoji diagnostických a terapeutických metod, ověřování forem resocializace odsouzených a zabezpečování odborného růstu pedagogů, psychologů a vychovatelů v nápravných výchovných ústavech. [Příloha časopisu České vězeňství 1998, č. 1, str. 18] V roce 1980 byl ale na základě rozhodnutí tehdejšího ministra spravedlnosti Výzkumný ústav penologický zrušen a tím na čas potlačena i myšlenka program zacházení, neboli „*treatment etapy*“. Zásadní přelom v programu zacházení, jak je již výše uvedeno, se udál v roce 1989, a sice přímo novelou zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, zákon č. 179/1990, kde došlo ke změně účelu výkonu trestu odnětí svobody. Účelem trestu následně bylo zabránit odsouzenému v recidivitě trestné činnosti a soustavná snaha ho vychovávat k tomu, aby vedl řádný život. *„Nově byla též definována nápravně výchovná činnost, a to jako souhrn působení zvláštních výchovných postupů, kulturně-výchovné práce, pracovní výchovy a stanoveného pořádku a kázně v místech výkonu trestu; § 2 zákona č.*

59/1965 Sb.“. (Kalvodová 2016, str. 126) Změna se ovšem udála i v pracovní výchově a kulturně-výchovné práci. Název pracovní výchova se změnil na zaměstnávání odsouzených. Vypustila se část rozvoje pracovního soutěžení, zlepšovatelského a vynálezeckého hnutí. Odsouzení byli zaměstnávání ve společensky prospěšných pracích, dostávali odměnu za práci a vytvářeli se podmínky pro získání či zvyšování kvalifikace. V kulturně-výchovné práci pojem ryze socialistický byl nahrazen pojmy obecně platnými bez společenského zřízení, jako jsou občanská morálka, kultura a pravidla občanského soužití. V roce 1993 byla ukotvena další novela zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, zákon č. 294/1993 Sb. Tato novela zavedla resocializační program, který byl novou formou nápravně výchovné činnosti. Tento program zahrnoval souhrn pracovních, vzdělávacích, terapeutických a zájmových aktivit s rozdílným přístupem při jejich realizaci. Resocializační program měl v podstatě stejné uplatnění jako nynější program zacházení. Odsouzenému byl navržen na základě komplexní zprávy a poté mu byl dán na výběr. Pokud si ovšem odsouzený nevybral, byl mu přidělen minimální program stanovený vnitřním řádem věznice. V roce 1999 vyšel v platnost nový zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb. Ten znovu změnil účel výkonu trestu, respektive jej rozšířil. Nebyl „omezen jen na zabránění odsouzenému v páčání trestné činnosti a jeho soustavnou výchovu k řádnému životu, tedy na moment individuální represe a individuální prevence, ale zahrnuje i prevenci generální.“ (Kalvodová 2016, str. 127)

Výše uvedený zákon č. 169/1999 poté nahradil název resocializační program programem zacházení.

Program zacházení je právně upraven v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a podrobněji jej specifikuje vyhláška č. 345/1999 Sb., v aktuálním znění, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. V programu zacházení jsou stanoveny konkrétní činnosti, kterých se odsouzený může nebo je povinný účastnit. Tyto činnosti jsou ukotveny ve vnitřním řádu věznice. V § 40 odst. 2 je uvedeno, že k dosažení účelu výkonu trestu věznice stanoví pro každého odsouzeného program zacházení jako základní formu cílevědomého a komplexního působení. Cílem působení je připravit odsouzeného na soběstačný život v souladu se zákonem po propuštění z výkonu trestu. Součástí působení na odsouzeného jsou rovněž metody a formy práce zaměřené na oblast řešení důsledků a dopadů trestné činnosti na poškozeného. Program se nezpracovává v případech, kdy odsouzený má vykonat trest nebo jeho zbytek ve výměře nepřesahující 3 měsíce.

Tento program je pro každého odsouzeného realizován ve spolupráci psychologů, pedagogů, vychovatelů, sociálních pracovníků a lékařů. Jednotlivé programy schvaluje ředitel věznice nebo jeho zástupce. Věznice stanovuje program zacházení pro každého odsouzeného za účelem výkonu trestu odnětí svobody. Tento se pak realizuje jako základní forma cílevědomého působení na odsouzeného a je zpracován na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na charakteristiku osobnosti, délku trestu a důvody trestné činnosti. Cílem programu zacházení je dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody příprava na soběstačný život v souladu se zákonem po propuštění z věznice. Raszková, Hoferková (2014) uvádí, že program zacházení obsahuje konkrétně určený cíl působení na odsouzeného, metody počínání s odsouzeným směřující k dosažení cíle, způsob a četnost hodnocení. Dále uvádí, že pevnou součástí programu je pro pracovníčně zařaditelné i pracovní terapie. „*Součástí působení na odsouzeného se dále staly i metody a formy práce zaměřené na oblast řešení důsledků a dopadů trestné činnosti na poškozeného. Jedná se o promítnutí prvků restorativní justice i do oblasti výkonu trestu odnětí svobody.*“ (Kalvodová 2016, str. 128) Tato restorativní justice využívá práci s trestnou činností odsouzeného, efektivní řešení konfliktu mezi obětí a pachatelem, nápravu způsobené újmy atd.

Programy zacházení s odsouzenými jsou velmi důležitým prvkem ve výkonu trestu odnětí svobody. Tyto se dělí na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů. Dle vyhlášky 345/1999 Sb., v aktuálním znění, § 36 odst. 7 je při realizaci programu zacházení věznice povinna využívat co nejširší škálu forem, metod a prostředků vyžadující aktivní přístup odsouzených a obsahují prvky sebeobsluhy.

3.1 Pracovní aktivity

Pracovními aktivitami se dle § 36 odst. 3 vyhlášky 345/1999 Sb., v aktuálním znění, uvádí, že pracovními aktivitami se rozumí zaměstnávání, práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, pracovní terapie vedená zaměstnanci Vězeňské služby s odborným vzděláním. Odsouzený je do práce zařazen rozhodnutím ředitele věznice. Přihlíží se k odborným znalostem odsouzeného, zákazu odsouzenému určitou činnost vykonávat, nebo k dopadu na pořádek a bezpečnost ve věznici. Jak je již uvedeno výše, odsouzený zařazený do práce je povinen pracovat. Výjimka nastává tehdy, je-li odsouzený starší 65 let, poživitelem invalidního důchodu třetího stupně, dočasně pracovníčně neschopný, a jestliže jeho zdravotní stav nedovoluje trvalé pracovní nasazení. V případě, že odsouzený odmítne práci,

jedná se o hrubé porušení jeho povinnosti a může za toto následovat kázeňský trest. Odsouzení, kteří byli zařazeni do práce, se zpravidla dělí do pracovních skupin dle účelu výkonu trestu. O zařazování a přeřazování ve skupinách rozhoduje ředitel věznice. Odsouzený před nástupem do práce musí být seznámen se svými právy a povinnostmi, předpisy k zajištění bezpečnosti práce ochrany zdraví při práci. Dále musí být proškolen k práci, pokud to povaha zaměstnání vyžaduje. Nad pracovní činností dozorují pověřeni zaměstnanci Vězeňské služby, ve věznici i mimo ni. Pokud lze u některých odsouzených předpokládat, že toho nezneužijí, lze je zařadit do nestřežené pracovní skupiny.

Podle Hály (2005) je hlavním významem pracovní činnosti rozvinutí pracovních zvyků u těch jedinců, kteří je doposud nezískali, avšak zároveň i zachování těchto zvyků u jedinců, kteří před nástupem do vězení pracovali. Práce, která dává smysl, je organizovaná a odborně řízená, je zárukou vytvoření pracovních návyků a z nich vyplývajících osobnostních vlastností.

3.2 Vzdělávací aktivity

Právo na vzdělání je součástí Listiny základních práv a svobod. S jistotou se dá říct, že vzdělávací aktivity mají svou nezastupitelnou funkci i v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Nyní nehovoříme o povinnosti účastnit se vzdělávacích aktivit v rámci programu zacházení, ale o šanci na vzdělávání ve výkonu trestu, díky kterému si mohou odsouzení zvyšovat svou vlastní kvalifikaci, což jim po propuštění může pomoci s uplatněním na trhu práce. Hála (2005) uvádí, že vzdělávání je taktéž prostředkem osobního růstu a společenského vzestupu. Známkou nezastupitelnosti vzdělávání může být to, že i Evropská vězeňská pravidla (2006) věnují kapitolu vzdělávání odsouzených. Konkrétně článek číslo 28:

- * *„Každý vězeňský ústav musí usilovat o to, aby všichni vězni měli přístup ke vzdělávacím programům, které budou co možná nejkomplexnější a budou uspokojovat jejich individuální potřeby a brát v potaz jejich ambice.*
- * *Je nutno prioritně připravit programy pro vězně, kteří jsou negramotní nebo neumějí počítat a pro vězně, kteří nemají základní nebo odborné vzdělání.*
- * *Zvláštní pozornost je nutno věnovat vzdělávání mladých vězňů a vězňů se speciálními potřebami.*
- * *Výchovu a vzdělávání je třeba pokládat za součást vězeňského režimu, přičemž vzdělávání by mělo používat tentýž status jako pracovní činnost, vězni však nesmí být finančně či jinak znevýhodněni za svou účast na vzdělávacích programech.*

- * *Každý vězeňský ústav musí dát vězňům k dispozici knihovnu, která bude dostatečně vybavena širokým spektrem rekreačních i vzdělávacích zdrojů, knih a jiných médií.*
- * *Všude, kde je to možné, je třeba zajišťovat činnost vězeňské knihovny ve spolupráci s veřejnými knihovnami.*
- * *Výchova vězňů by v rámci možností měla být: a) integrována do veřejného výchovně-vzdělávacího systému dané země, aby vězni po propuštění mohli bez potíží pokračovat ve svém vzdělávání a odborném výcviku, b) zajišťována pod záštitou externích výchovně-vzdělávacích institucí.“*

Školská vzdělávací střediska v rámci Vězeňské služby ČR jsou zřízena ve věznicích Heřmanice, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Světlá nad Sázavou, Stráž pod Ralskem, Kuřim, Valdice a Všehrady. Vězeňská služba může v současnosti nabídnout odsouzeným tyto druhy vzdělání:

- * základní – kurzy pro negramotné,
- * střední odborné – zakončené výučním listem (dvou- nebo tříleté),
- * středoškolské – zakončené maturitní zkouškou,
- * vysokoškolské – udělením titulu Bc.

Vzdělávacími aktivitami se v § 36 odst. 4 rozumí vzdělávání organizované či realizované se středním odborným učilištěm, vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu a vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České Republiky. Z dokladů o vzdělávání odsouzených nesmí být patrné, že byly získány ve výkonu trestu. Vzdělávání je pro odsouzené velmi významné v době, kdy jsou ve vězení, ale i po propuštění, jelikož jim s vyšší kvalifikací roste nabídka pracovních příležitostí. Společně s pracovními aktivitami se velice dobře doplňují (Mühlpachr, 2008). Rada Evropy považuje výchovu a vzdělávání za díl vězeňského režimu. Vzdělávání by mělo být staveno do roviny spolu s pracovní činností, ovšem vězeň nesmí být vzděláváním finančně či jinak znevýhodněn. V každé věznici musí být také knihovna, která by měla mimo jiné obsahovat množství vzdělávacích knih.

3.3 Speciální výchovné aktivity

Speciálními výchovnými aktivitami jsou dle téhož paragrafu odst. 5 aktivity sociálně, speciálně pedagogicky, psychologicky a terapeuticky působící vedené zaměstnanci s potřebným vzděláním. Tyto jsou zaměřeny zejména na oblast příčin a důsledků páchaní

trestné činnosti, rizika a kriminogenní potřeby, osobnost odsouzeného nebo na změnu postojů, myšlení a chování odsouzeného. Mezi speciálně výchovné aktivity lze zařadit právní a sociální minimum, etiketou, výcvik sociálních dovedností, různé terapie, skupinová setkávání a další.

3.4 **Zájmové aktivity**

Zájmovými aktivitami pak jsou formy individuální a skupinové zájmové činnosti, organizované a vedené zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním, jejichž cílem je v souladu s účelem výkonu trestu rozvoj schopností, vědomostí a sociálních dovedností odsouzených. Nabídka volnočasových aktivit vždy závisí na materiálním a prostorovém vybavení věznice. Může se jednat například o aktivity jako sportovní kroužek, jazykové kroužky, zahradnický kroužek a jiné.

Zájmových aktivit mají ve výkonu tresty, stejně jako pracovní a vzdělávací aktivity, nezastupitelný význam. Učí odsouzené smysluplně trávit volný čas a rozvíjet osobnost odsouzeného, snaží o udržení fyzické a psychické kondice, vytvoření kulturních návyků a potřeb. Lze je rozdělit na rekreativní, sportovní a kulturní. Cílem rekreativních aktivit je především regenerace fyzických a psychických sil odsouzených po práci. Jedná se například o sledování televize, hraní společenských her, poslouchání hudby, čtení a jiné. Sportovní aktivity umožňují posilování fyzické kondice, učí odsouzené sebekázi, sebeovládání a kolektivnímu soužití a působí i na psychickou pohodu odsouzených. Proto se věznice snaží vytvořit podmínky pro sportovní vyžití vězňů v podobě posiloven, hřišť a tak dále. Kulturní aktivity přispívají celkovému rozvoji osobnosti odsouzeného. Zahrnují například návštěvu koncertů či divadelních představení organizovaných buď přímo ve věznici, nebo mimo věznici. Mimo jiné k nim patří i vlastní tvorba odsouzených jako je malování, literární činnost, zpěv či hra na hudební nástroj ve vězeňské hudební skupině a jejich prezentace v podobě výstav či koncertů ve věznicích nebo vydávání vězeňských časopisů. (Mezník, Kuchta a Kalvodová, 1995)

3.5 **Oblast utváření vnějších vztahů**

Aktivitami v oblasti utváření vnějších vztahů se rozumí všechny aktivity, které slouží k přípravě na soběstačný život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Černíková (2008) uvádí, že se jedná se například o rozvíjení kontaktů s vnějším světem, rozvíjení znalostí a dovedností, které jsou potřebné k občanské společnosti (jednání na úřadech,

navazování kontaktů s charitativními organizacemi pro pomoc po propuštění z výkonu trestu, spolupráce s Probační a mediační službou atd.)

Velmi podstatnou změnou je rozdělení programu zacházení dle míry rizika odsouzeného. Rozlišovány jsou kategorie odsouzených s nízkými, středními až vysokými a s vysokými až velmi vysokými riziky. Dále jsou děleny tři varianty programu zacházení na minimální, standardní a speciální zacházení. Dle § 36a odst. 1 – 3 jsou specifikována výše uvedená rozdělení. V odst. 1 se hovoří o odsouzeném s nízkými riziky, kterému se stanoví program minimálního zacházení. V minimálním programu je kladen důraz na aktivity pracovní a zájmové. Tento program je charakterizován menší mírou odborné intervence. V odst. 2 se odsouzenému se středními až vysokými riziky stanovuje program standardního zacházení, ve kterém se klade důraz na pracovní a vzdělávací aktivity. Standardní program je charakterizován střední mírou odborné intervence a činnostmi obecně cílenými. V odst. 3 se uvádí, že odsouzenému s vysokými až velmi vysokými riziky se stanoví program speciálního zacházení. Zde se klade důraz na aktivity speciálně výchovné a vzdělávací. Program speciálního zacházení je charakterizován větší mírou odborné intervence a činnostmi speciálně výchovnými. V neposlední řadě lze stanovit program výstupního zacházení, který je určen odsouzenému, kterého je nutno připravit na život po propuštění z výkonu trestu, vzhledem k délce jeho trestu či potřebě při vytváření podmínek pro soběstačný způsob života bez recidivy trestné činnosti. Aktivity uvedené v § 36 odst. 3 – 6 lze kombinovat tak, aby byl program zacházení sestaven individualizovaně. Pokud lze odsouzenému přiřadit více programu zacházení, má možnost si individuálně vybrat. Přijetí programu poté stvrdí podpisem.

Ve výše uvedené vyhlášce 345/1999 Sb., se stanovují intervaly vyhodnocení úspěšnosti plnění programu zacházení v oblasti cílů, jednotlivých aktivit, pořádku a kázně. Vyhodnocování se realizuje zpravidla jednou za měsíc ve věznici pro mladistvé, jednou za dva měsíce ve výstupních oddílech věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, jednou za tři měsíce ve věznici s ostrahou a jednou za šest měsíců ve věznici se zvýšenou ostrahou. Odsouzený je vždy seznámen s výsledky vyhodnocování zaměstnanci oddělení výkonu trestu. Na základě vyhodnocení se pak program zacházení aktualizuje v souladu s mírou a úspěšností jeho plnění a na této aktualizaci se podílí i odsouzený.

Výše uvedené hodnocení programu zacházení je součástí komplexního naplňování účelu výkonu trestu. Na základě tohoto vyhodnocení se také ukládá návrh na přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu, které podává ředitel věznice na základě doporučení odborných zaměstnanců. Plnění programu zacházení, charakteristika osobnosti odsouzeného a možnosti jeho resocializace jsou vedle chování, jednání, postojů ke spáchanému trestnému činu a výkonu trestu jednou z rozhodujících skutečností při zařazování do některé z dostupných skupin vnitřní diferenciací (Vyhláška 345/1999 Sb., řád o výkonu trestu odnětí svobody, § 39 odst. 5, v aktuálním znění).

V § 40 se z hlediska uspokojování potřeb odsouzených uvádí i jiné činnosti, které může odsouzený absolvovat nad rámec programu zacházení. Těmito aktivitami jsou využívání knihovny věznice, odběr tisku, knih a publikací, podílení se na vydávání vlastního časopisu odsouzených, sledování rozhlasových a televizních pořadů, účastnit se dalších aktivit vzdělávání a zájmové činnosti zprostředkovaných věznicí. Využívání těchto aktivit je časově usměrňováno vnitřním řádem věznice. V § 40 odst. se uvádí, že při zprostředkování aktivit vedoucích k uspokojování potřeb odsouzených uvedených výše je věznice povinna využívat co nejširší výběr forem, metod a prostředků, s důrazem na ty, které vyžadují aktivní přístup odsouzených a směřují k minimalizaci rizik souvisejících s trestnou činností nebo mohou mít vliv na páčání trestné činnosti v budoucnu.

3.6 Standardizované programy zacházení

V kapitole programu zacházení nelze opomenout zmínit také standardizované programy zacházení. Jejich první myšlenka se objevila již v Koncepti 1991. „*System standardizovaných programů se opírá o Konceptní záměry rozvoje českého vězeňství na období srpen 2007 až prosinec 2009 v oblasti diferenciací odsouzených a programů zacházení a Konceptní záměry rozvoje českého vězeňství na období březen 2008 až prosinec 2010 v oblasti psychologické a terapeutické.*“ (Kalvodová 2016, str. 142) Zaměřují se na hlavně na snižování rizika recidivy u odsouzených za násilné trestné činy (včetně domácího násilí), nenásilné trestné činy (krádeže, dopravní nehody...), sexuálně motivované trestné činy, trestné činy spáchané pod vlivem návykových látek a na ty odsouzené, kteří se připravují na propuštění. Biedermanová & Petras (2011) uvádí, že cílem standardizovaných programů zacházení je aplikovat již konkrétně zaměřené, odzkoušené, moderní a strukturované penitenciární programy na vybrané skupiny odsouzených a rizikové pachatele. Ke standardizovaným programům zacházení se řadí: Program 3Z = „Zastav se, zamysli se a změň se“, GREPP (na

intenzivní reedukační program GREPP navazuje dlouhodobě terapeutický program GREPP 2), PARDON a Program TP Junior.

3.6.1 „Zastav se, Zamysli se a Změň se“ neboli program 3Z

Program 3Z byl postupně zkoušen v šestnácti českých věznicích, ale jako standardizovaný program byl začleněn až v roce 2011. 3Z neboli „Zastav se, Zamysli se a Změň se“ byl sestaven týmem probačních a vězeňských pracovníků pod dohledem anglických lektorů programu Stop, Think and Change. Jako první byl program vyzkoušen v českých věznicích Jiřice, Světlá nad Sázavou a Kuřim v roce 2006. Primárně je zaměřen na vícekrát trestané pachatele s převážně majetkovou trestnou činností před podmíněným propuštěním. Staví se na kognitivně-behaviorálních principech. *„Hlavním cílem tohoto programu je vést odsouzené k vytvoření si adekvátního náhledu na trestnou činnost a uvědomění si a přijetí konkrétních důsledků vyplývajících z jejího páchaní.“* (Kalvodová 2016, str. 143) Program se snaží o změnu postojů a myšlení odsouzených, které vede ke kriminálnímu jednání a měl by je motivovat k získání nových sociálních dovedností a k jednání v souladu se zákonem po propuštění z výkonu trestu. Program vedou odborní lektoři a je realizován v jedenácti skupinových sezeních po dobu tří měsíců.

3.6.2 Program TP Junior

Program TP Junior je určen pro mladistvé odsouzené a je zaměřen na snižování násilí mezi nimi. Tento program je přednostně věznicí Všehrdy. Za cíl si program TP Junior klade snížení agresivních projevů chování jednak vůči ostatním odsouzeným, ale také vůči zaměstnancům. Dalšími cíly je motivování mladistvých k vytvoření pozitivního náhledu na nevhodnost řešení konfliktů a zátěžových situací agresivním jednáním a uvědomění si vlastní zodpovědnosti za své jednání. (Kalvodová 2016)

3.6.3 GREPP – intenzivní reedukační program

Intenzivní reedukační program se z angličtiny překládá jako Reedukační psychologický program zaměřený na práci s vinou. Je určen pro pachatele odsouzené za trestné činy násilí na dětech (týrání dětí, komerční sexuální zneužívání dětí a i sexuální zneužívání bez komerčního aspektu). Jde o program krátkodobý, v trvání šesti týdnů.

Na intenzivní reedukační program GREPP navazuje dlouhodobě terapeutický program GREPP 2. Program je navrhnut na 12 měsíců. Snaží se o snížení rizika recidivy pro

propuštění u odsouzených za trestné činy násilí na dětech (týrání dětí, komerční sexuální zneužívání dětí a i sexuální zneužívání bez komerčního aspektu).

3.6.4 PARDON

Program PARDON je vytvořen pro pachatele dopravních nehod. Vznikl ve spolupráci vězeňské služby s Centrem dopravního výzkumu. Působí preventivním charakterem, tedy aby se mohli znovu účastnit silničního provozu bez ohrožujícího faktoru svého jednání. *„Účast v tomto programu je pro odsouzené příležitostí vyrovnat se se svým problémem tak, aby byli schopni negativní životní zkušenost využít ve prospěch své další bezproblémové řidičské praxe. Program je intenzivní krátkodobý, trvá 7 dní a probíhá ve dvou věznicích pro odsouzené s dozorem, v každé dvakrát ročně.“* (Jiříčka & Kejřová, 2015, s. 47)

4 CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH VĚZNIC DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

4.1 Věznice Pouchov

Věznice pro výkon trestu odnětí Svobody Pouchov je součástí Vazební věznice Hradec Králové a funguje jako její Samostatné oddělení.

V prosinci roku 2000 pak byl na Pouchově zrušen výkon trestu pro odsouzené zařazené do věznice s dozorem a do září 2017 zde fungovalo oddělení věznice pouze s dohledem. To se změnilo novelou diferenciací věznic v říjnu 2017.

Při práci s odsouzenými se věznice zaměřuje, vzhledem k možnostem, na zájmovou, vzdělávací a speciálně výchovnou činnost. Odsouzení si mohou vybrat z různých zájmových aktivit, nebo vzdělávacích. Speciálně výchovná činnost je zařazována jako prevence před další trestnou činností a speciálně tyto se vybírají odsouzeným na základě jejich trestné činnosti. Kupříkladu pokud se trestná činnost odsouzeného týkala finanční stránky, jemu vybraná aktivita se bude týkat například finančního vědomí apod. Na všech programech zacházení se podílí psychology, sociální pracovníky, vychovatelé a speciální pedagogy. Speciálně výchovné aktivity vedou primárně sociální pracovníci, psychologové a speciální pedagogové. Mimo volnočasové aktivity mají odsouzení možnost využít i knihovny umístěné v areálu. [Věznice Pouchov. *Základní informace|Vazební věznice Hradec Králové|Výkon trestu* [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-hradec-kralove/o-nas/vykon-trestu/>]

Program zacházení na Pouchově

1. Pracovní aktivity

a. Zaměstnávání – odsouzení jsou ve věznici zařazováni do práce s přihlédnutím k jejich vzdělání a získané praxi, zdravotnímu stavu, délce trestu, jeho osobnosti, skutečnému zájmu pracovat. Dále se přihlíží na přizpůsobení se konkrétním podmínkám pracovního zařazení a dosavadnímu průběhu výkonu trestu, popřípadě i k dalším podmínkám daného pracoviště. Pracovní zařazení lze rozdělit na pracoviště vnitřních režijních provozů věznice a pracoviště na základě smlouvy u jiných subjektů.

b. Úklidová a brigádnická činnost – práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, což jsou běžné denní úklidy v objektu a venkovních prostorách věznice a brigádnická činnost v rámci organizovaných úprav ve věznici.

2. Speciálně výchovné aktivity – Kontaktní služby a poradenství (LAXUS), Křehká šance II., odborná intervence, program PARDON, psychohry a základy pracovního práva a finančního vědomí pro odsouzené před propuštěním z VTOS
3. Oblast utváření vnějších vztahů – k omezení následků izolace a k posilování partnerských a rodinných vztahů slouží využívání právních institutů – povolení opuštění věznice v souvislosti s návštěvou a přerušení trestu odnětí svobody. Pokud odsouzený plní vzorně program zacházení a své povinnosti může mu být toto umožněno. Před povolením volného pobytu jsou ale zvažovány i další faktory, například rizika a individuální posouzení osobnosti odsouzeného, funkčnost rodinného zázemí.
4. Vzdělávací aktivity - BESIP (Bezpečnost silničního provozu), dějiny 20. století, filmový klub, klub přátel historie, klub vědy a techniky, kroužek biblického studia, pastorační péče, teorie a praxe výtvarných technik, teorie sportu, základy anglického jazyka, základy právního vědomí, základy zahradnické výroby a teorie, strategie a taktika šachové hry
5. Zájmové aktivity - elektronické šipky, hokejbal, chovatelský kroužek, kondiční chůze, kroužek kopané, kroužek nohejbalu, kroužek skládání puzzle, kroužek stolního tenisu, tenisový kroužek.

4.2 Věznice Rýnovice

Věznice Rýnovice byla zřízena v srpnu 1968. Jako organizační jednotka Vězeňské služby České republiky, byla zřízena nařízením ministryně spravedlnosti ze dne 31. října 1997. Tehdy byla členěna na dva základní typy - oddělení s dozorem a s ostrahou. V současnosti je profilovaná jako věznice s ostrahou se středním a vysokým stupněm zabezpečení.

Z důvodu potřeby oddělit odlišné typy odsouzených má věznice více oddělení, jakými jsou Oddíl pro mladé a prvovězněné odsouzené, Bezdrogová zóna, Oddíl pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou chování, Oddíl se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, Oddíl ochranné léčby protitoxikomanické a protialkoholní a v neposlední řadě Výstupní oddíl. Nelze opomenout také Školské vzdělávací středisko Rýnovice. Na speciální oddělení výkonu trestu Věznice Rýnovice se více zaměříme v následujícím odstavci.

Specializované oddělení ochranné léčby protitoxikomanické a protialkoholní

„Do oddílu jsou zařazováni odsouzení se soudně nařízenou ambulantní léčbou, vykonávají trest odnětí svobody v ostraze ve vysokém stupni zabezpečení.“ Na podzim roku

2016 pak byla léčba rozšířena o ambulantní protialkoholní formu. „*Program zacházení, kterými klienti procházejí je vypracován na 12 měsíců. Délka léčby je posuzována odborným personálem individuálně.*“ Z důvodu kapacity jsou do tohoto programu zařazováni pouze odsouzení muži starší 18 let. Léčba se uskutečňuje zpravidla 1,5 roku před propuštěním na svobodu, se soudem nařízenou protialkoholní nebo protitoxikomanickou ochrannou léčbou v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a to na základě rozhodnutí Generálního ředitelství Vězeňské služby České Republiky. „*Odborný tým tohoto oddílu tvoří psycholog, adiktolog, speciální pedagog, sociální pracovníce, vychovatelé terapeuti, vychovatel a externí psychiatr.*“

Program specializovaného oddílu ochranné léčby protitoxikomanické a protialkoholní „*je založen na komunitním systému a skupinové terapii, kde se klienti učí novým sociálním rolím, přebírají zodpovědnost za sebe i za druhé, mění systém životních hodnot orientovaných na abstinenci*“. Je rozdělen do tří stupňů a pro přestupy do vyššího stupně je nutné splnit předem stanovené podmínky. „*Náplní programu jsou komunitní setkání, skupinová a individuální psychoterapie, pracovní terapie na zahradě a v ubytovně, sportovní zátěžový program, ranní rozcvička, relaxační program, přednášky, psaní deníků, elaborátů a zájmové kroužky. V rámci postpenitenciární péče jsou navazovány kontakty s organizacemi zabývajícími se léčbou závislostí.*“ [Věznice Rýnovice. Základní informace | Věznice Rýnovice [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-rynovice/o-nas/specializovana-oddeleni/protitoxomaticka-lecba>]

Protidrogová poradna

Ve věznici je také zřízena Poradna drogové prevence. Její činnost je zajišťována odbornými pracovníky a zdravotním střediskem věznice. Jejími hlavními cíly jsou prevence v oblasti zneužívání psychotropních a jiných návykových látek odsouzenými a podpora drogově závislým a drogami ohroženým odsouzeným.

Bezdrogová zóna

V březnu roku 2006 byla ve věznici zřízena Bezdrogová zóna, která slouží především k ubytování těch, kteří nebyli a nejsou uživateli drog, ale jsou považováni za jedince nejvíce ohrožené vlivem drog. Přednostně se zde ubytovávají mladí odsouzení ve věku do 26 let. Program zacházení může obsahovat následující aktivity: komunitní setkání odsouzených, samoobslužné dovednosti - součástí je vpravení odsouzených do základů etiky

a společenského chování, sociálně právní poradenství, poradenská a výchovná činnost, pracovní činnost, fyzicky zátěžový program a zájmová činnost.

Oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením

„V souvislosti s možnou skrytou kriminalitou v samotném vězeňském prostředí je třeba přijímat a realizovat taková opatření, která zabezpečí ochranu jak vězňených osob, tak zaměstnanců Vězeňské služby ČR. Je nutné vytvořit podmínky pro diferencovaný výkon trestu odnětí svobod více kriminálně narušených odsouzených odděleně od méně narušených.“
[Věznice Rýnovice. *Základní informace | Věznice Rýnovice* [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-rynovice/o-nas/specializovana-oddeleni/oddeleni-se-zesilenym-stavebne-technicky-zabezpeceni/>]

K zabezpečení účelu OZSTZ jsou odsouzení po celou dobu uzamčeni v celách, mimo aktivit, plnění programu zacházení a činností, které nelze v cele realizovat. Oddělení má pro tyto činnosti určena speciální místa – oddělení. Přímou v oddělení se nachází pracoviště vychovatelů a speciálních pedagogů, dochází psycholog, sociální pracovníce, lektor – instruktor a duchovní.

Cíle programů zacházení odsouzených jsou zde převážně zaměřeny: na respektování norem upravující výkon trestu odnětí svobody, dodržování zásad slušného chování a učení se zvládat adekvátními způsoby zátěžové situace. Proto se odsouzení učí dodržování a naplňování režimu dne, vhodné trávení volného času a další základní dovednosti. Mimo jiné i proto, aby jejich začlenění do občanského života po propuštění bylo bezproblémové. Důraz je kladen také na skupinové formy pravidelných komunitních setkání, kde se řeší vztahové otázky kolektivu a provozní záležitosti. Toto má za cíl naučit odsouzené základům komunikace, respektování názorů a práv druhých a v neposlední řadě i respektování zájmu celku nad zájem jednotlivce.

Specializovaný oddíl pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou chování

Dle názvu je patrné, kdo je cílovou skupinou tohoto oddělení – jedná se o odsouzené muže s poruchou duševní či poruchou chování. Jsou to takoví odsouzení, kteří jsou nepřizpůsobiví, neschopní žít v běžné populaci odsouzených z důvodů agresivity, impulzivity a zvratu nálad. *„Cílem pak pro individuální specializované zacházení je adaptace odsouzených na výkon trestu odnětí svobody a příprava na skupinové specializované zacházení, nebo změna rizikových postojů, hodnot, vzorců myšlení a chování odsouzených směrem k sociálně žádoucím formám tam, kde skupinové zacházení není možné.“* Preferováno

je individuální zacházení, ale vhodná je i skupinová práce. „*V oblasti individuální práce se jedná zejména o formy jako je rozhovor, pozorování, instruktáž a získávání určitých dovedností formou nápodoby. Skupinová práce je zaměřena na vytvoření nových životních hodnot a norem v životě, na vedení odsouzených k zodpovědnosti k sobě samému i svému okolí a na zlepšení komunikace mezi spoluodsouzenými.*“

[Věznice Rýnovice. *Základní informace*|Věznice Rýnovice [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-rynovice/o-nas/specializovana-oddeleni/oddeleni-pro-odsouzene-s-poruchou-dusevni-a-poruchou-chovani/>)]

Oddíl pro mladé a prvovězněné

Toto oddělení je pro mladé odsouzené do 26 let a prvovězněné.

„*Zaměstnanci tohoto oddělení v rámci programu zacházení pomáhají zařazeným odsouzeným s adaptačními problémy na život ve věznici, tak aby bylo dosaženo co největší minimalizace negativních vlivů vězeňského prostředí.*“ V rámci programu zacházení jsou odsouzení vedeni k vytváření a upevňování pracovních návyků, učí se kvalitně trávit svůj volný čas a být samostatní. [Věznice Rýnovice. *Základní informace*|Věznice Rýnovice [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-rynovice/o-nas/specializovana-oddeleni/oddeleni-pro-mlade-a-prvoveznene/>)]

Odsouzení jsou zde diferencováni do dvou oddělení. V prvním jsou ti, kteří dochází Rýnovického školského vzdělávacího střediska, kde studují některý u učebních oborů. Tito jsou zaměstnáváni organizovanou činností včetně výuky. Jsou také zapojeni do samoobslužných aktivit. Ve druhém oddílu jsou ti, kteří jsou zaměstnáváni na pracovištích zřízených ve věznici. Tito odsouzení plní kromě pracovních úkonů vyplývajících z jejich pracovního zařazení další organizovanou činností a dále jsou u nich individuální formou realizovány speciálně výchovné aktivity.

Do programu zacházení jsou zařazeny aktivity: vzdělávací (zařazení odsouzených do studia ve ŠVS, problematika právního vědomí – formou skupinových přednášek a besed s možností individuálních konzultací s pedagogem a sociální pracovníci), speciálně výchovné aktivity (návuk sociálních dovedností, problematiky závislosti – přednášky, besedy, komunitní systém), pracovní aktivity, zájmové aktivity (sporty, výtvarná a modelářská činnost, zájmové kroužky)

Výstupní oddělení

Odsouzení jsou zde umisťováni převážně ze sociálních důvodů /lidé bez domova/, nebo z psychických důvodů, aby se zklidnili po dlouhém trestu.

Sociální pracovníci, speciální pedagogové a vychovatelé se zde snaží odsouzené připravit na přechod do civilního života a dle potřeby zajistit základní sociální zázemí po výstupu z výkonu trestu. Mimo jiné mohou, je-li to vyžadováno, odsouzeným zajistit i základní civilní oděvní. Tyto oděvy jsou zajišťovány ve spolupráci s charitativními organizacemi.

Vybavení ubytování se snaží napodobit co nejvěrněji podmínky života v civilu a tím ulehčit přechod z vězení.

S odsouzenými je prováděna poradenská činnost zaměřená na život po propuštění z VTOS. Účast na všech akcích je povinná. Tato činnost je zaměřena na sociálně právní oblast a prohlubování vztahu odsouzeného k rodině. Dalšími speciálně výchovnými postupy jsou: samoobslužné techniky (praní, žehlení, příprava jídla, stolování), pracovní terapie (běžná údržba oddílu).

Vzdělávání je zaměřeno na seznámení s problematikou úředních jednání (přednášky sociálních pracovníků, kurátorů).

Jednou z nejdůležitějších oblastí programu zacházení je oblast utváření vnějších vztahů. *„Podle možností je zprostředkován nebo i navázán kontakt s civilním prostředím, popř. konkrétní záležitosti jsou dojednány se sociálními pracovníky v místě bydliště. Vzhledem k aktuálnosti problémů je převážná většina věcí vyřizována telefonicky. Značná část zařazených odsouzených je však bez jakéhokoliv zázemí a u těchto je třeba zajistit alespoň nejnutnější sociální zázemí – bydlení na dobu po propuštění k zamezení krize z prvního dne. Pro konkrétnější přiblížení podmínek po ukončení trestu je realizováno u vybraných odsouzených přerušování trestu a v doprovodu zaměstnance oddělení se odsouzený seznamuje s podmínkami života na svobodě.“*

[Věznice Rýnovice. *Základní informace*|*Věznice Rýnovice*. [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-rynovice/o-nas/specializovana-oddeleni/vystupni-oddeleni/>]

Školské vzdělávací středisko Rýnovice

Do školského vzdělávacího střediska Rýnovice jsou zařazováni primárně prvotrestaní, odsouzení blízcí věku mladistvých a odsouzení bez kvalifikace. Po vyučení získají odsouzení

výuční list v oboru. Na tomto nesmí být patrné, že je získán po dobu výkonu trestu. Studium je denní formou a je zdarma.

Studijním oborem zde je například obráběč kovů. Nabízené kurzy jsou programování a ovládání NC stojů 3D, vazač knih, základy ovládání PC.

Pro studium je nutné splnit určitá kritéria – zbytek trestu (nejméně 2 nebo 3 roky od 1. září školního roku), zájem o studium, odpovídající úroveň vědomostí, zdravotní stav neomezující práci na strojích atd., úspěšnost v přijímacím řízení.

4.3 Věznice Jiřice

Ve věznici Jiřice je výkon trestu realizován jen pro dospělé muže.

Věznice uvádí motto: „*Výkonem trestu se sleduje dosažení účelu trestu odnětí svobody ve smyslu trestního zákona prostředky stanovenými v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody. Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody, tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.*“

[Věznice Jiřice. *Základní informace|Věznice Jiřice*. [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-jirice/o-nas/vykon-vezenstvi/odsouzeni-ve-vykonu-trestu/>]

Programy zacházení

Obecně jsou programy zacházení dány zákonem o výkonu trestu odnětí svobody, tedy pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciálně výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů. Každá věznice má ale poté určené ty, které jsou možné vzhledem k možnostem jednotlivé věznice.

Pracovními aktivitami ve věznici Jiřice se rozumí zaměstnávání odsouzených na různých pracovištích, jak uvnitř věznice, tak mimo ni. Pracovní aktivity se v jednotlivých věznicích příliš neliší a proto i zde odsouzení pracují také pro zajištění každodenního chodu věznice nebo oddělení. Dále je zde možnost pracovní terapie vedené odborným zaměstnancem.

Vzdělávací aktivity mohou být realizovány ve středních odborných učilištích, učilištích nebo odborných učilištích. Dále mohou být aktivity realizované zaměstnanci oddělení výkonu trestu a mezi tyto aktivity patří například vzdělávací kurzy (práce na PC, dopravní výchova,

kurz zeměpisu a jiné) a vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol ČR. Zde samozřejmě závisí na podmínkách věznice.

Speciálními aktivitami se zde rozumí především terapeutické aktivity vedené kompetentními zaměstnanci (sociální výcvik, psychoterapie, arteterapie, pohybová terapie). Speciálně výchovné aktivity jsou organizované buď individuálně nebo jako skupinové speciálně pedagogické či psychologické působení. Dále se zde realizuje sociální poradenství a trénink zvládnání agresivity.

Mezi zájmové aktivity se řadí různé kroužky sportovního směru, kroužky zručnosti (keramický, modelářský kroužek nebo modelářství), talentové kroužky (hudební kroužek, malířský kroužek atd.), vědomostní (šachy, sudoku apod.) a zájmové (filmový klub, poslechový kroužek, čtenářský klub a jiné).

Do oblasti utváření vnějších vztahů se řadí například korespondence, povolené telefonáty, povolené balíčky a návštěvy. Obecně tedy řekněme, že se zde věznice snaží o udržování a rozvíjení sociálních vztahů s blízkými mimo věznicí.

Speciálním oddělení věznice Jiřice je oddělení Činnosti sběrného eskortního střediska.

4.4 Věznice Příbram

Věznice je profilovaná jako věznice s ostrahou s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Jedná se o mužskou věznicí. Od roku 2002 je zde zřízen také oddíl pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování, která je způsobena užíváním psychotropních látek.

I tato věznice má svá specializovaná oddělení a sice „Specializovaný oddíl pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování v důsledku zneužívání psychotropních látek“, „Výstupní oddíl“, „Bezdrogové zóny“, „Substituční léčba“ a „Poradna drogové prevence“. Individuálně se zde pro odsouzené realizují střednědobé i dlouhodobé programy směřující do profesního vzdělávání – rekvalifikační a kvalifikační kurzy, a program zaměřený na motivaci odsouzeného ke společensky přijatelnému chování – „Zastav se, zamysli se a změn se“.

Specializovaný oddíl pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování v důsledku zneužívání psychotropních látek

Jak je již výše uvedeno, toto oddělení bylo zřízeno v roce 2002. Jsou zde zařazování odsouzení muži, kteří jsou ve věznicí typu s ostrahou s vysokým stupněm a zabezpečení a poruchu chování a osobnosti způsobenou zneužíváním psychotropních látek. „*Hlavním*

cílem tohoto oddílu je omezovat a snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy trestné činnosti u drogově závislých odsouzených a v podmínkách věznice jim nabídnout možnost změnit své chování.“

Bezdrogové zóny

„Ve věznici jsou zřízeny od roku 2004 dvě stavebně oddělené bezdrogové zóny se standardním a terapeutickým režimem, kde cílem je minimalizovat možnosti kontaktu odsouzených s drogou, aplikovat bezdrogový režim a realizovat u uživatelů drog programy v zájmu snižování zdravotních a sociálních rizik. Odsouzení zde plní specifický program zacházení zaměřený na drogovou primární i sekundární prevenci.“ Formou terapeuticko-výchovného působení ke zvýšení efektivity při ovlivňování odsouzeného jsou oddělení Bezdrogové zóny a Specializované oddělení společně úzce spojena. Tyto činnosti stejně jako ostatní odborné realizuje tým odborných zaměstnanců VS ČR.

Substituční léčba

„Substituční léčba je určena pro drogově závislé odsouzené, kteří nejsou schopni přijmout terapeutické metody, jejichž primárním cílem je abstinence od návykových látek.“ Plán této léčby je podávání substituční látky za podmínek, které jsou striktně dané. Cílem této činnosti je zlepšení úrovně života drogově závislého odsouzeného.

[Věznice Příbram. *Základní informace|Věznice Příbram.* [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-pribram/o-nas/vykon-vezenstvi/informace-o-vykonu-trestu/>]

Poradna drogové prevence

Poradna se snaží o preventivní působení v oblasti zneužívání drog u uživatelů i neuživatelů psychotropních látek. Pracuje se zde konkrétně se závislými odsouzenými, těmi, kteří by mohli droze propadnout ale naopak i těmi, kteří se rozhodli žít bez drog. S odsouzenými pracují odborní zaměstnanci. Práce je realizována individuálně i skupinově formou psychologické, pedagogické a sociální pomoci.

„Zastav se, zamysli se a změň se“

Tento program je v Příbramské věznici realizován od roku 2009.

Program zacházení je zde primárně zaměřený na trénink sociálních dovedností a znalostí, schopnost řešení problémů s dlouhodobější perspektivou, rozvoj kritického myšlení, sociálních kompetencí a komunikačních dovedností, učení se sebeovládání, přijímání pravidel, předcházení pocitů frustrace a zklamání z neúspěšného zařazení do sociálního

života, posilování sebedůvěry, sociálních vazeb a pozitivních norem. Činnost využívá metodu modifikace chování, behaviorální terapie, autoinstrukce, nácvik řešení problémů a kognitivní terapie.

4.5 Věznice Oráčov

Věznice Oráčov je profilovaná jako věznice s ostrahou ve vyšším stupni zabezpečení a je určena pro výkon trestu odsouzených mužů. Věznice Oráčov má své specializované oddělení, kterým je Bezdrogová zóna.

Rovněž jako u jiných věznic v rámci programu zacházení jsou odsouzení při pracovních aktivitách zaměstnáváni buď ve vnitřním provozu věznice, nebo také mimo věznici smluvně u jiných subjektů. Někteří odsouzení pracují pro zajištění chodu věznice například jako kuchaři, knihovníci, skladníci, údržbáři atd. Pracovní aktivity jsou zaměřené na upevňování pracovních návyků a manuálních činností. Těmi jsou například zahradnický kroužek a jiné. Mimo to je zde realizována pracovní terapie, kde odsouzení například vyrábí hračky a jiné drobné předměty.

Vzdělávací aktivity se zaměřují na získávání a prohlubování znalostí v různých oblastech a oborech a také na rozšiřování všeobecného společenského přehledu. Jedná se například o zápis, přírodopis, historii, dopravní kroužek, světové zajímavosti, základy práva, kurzy českého ale i cizích jazyků a jiné. Ke vzdělávání mohou odsouzení využívat i knihovnu a televizní pořady. [Věznice Oráčov. *Základní informace|Věznice Oráčov*. [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-oracov/o-nas/zakladni-informace/>]

Věznice Oráčov od roku 2010 navazuje spolupráci s občanským sdružením ROMODROM. Jedná se o terénní program - vězeňský program s nadregionální působností pro Hlavní město Prahu, Středočeský, Liberecký, Pardubický, Jihomoravský, Olomoucký a Moravskoslezský kraj.

„Program usiluje především o posílení funkčnosti a stability rodinných vazeb uživatele, zlepšení orientace uživatele ve společnosti a jejím fungování, zlepšení úrovně komunikace s institucemi a úřady, dále o rozvoj schopností a dovedností nutných k naplnění životních potřeb (bydlení, zaměstnání – finanční zajištění, uspokojivé vztahy s okolím, apod.), zvýšení motivace k uplatnění na otevřeném trhu práce a posílení komunikačních schopností uživatele, jeho sebevědomí a schopnosti sebereflexe.“ [Romodrom. *O programu Romodrom* [online].

Praha: © Romodrom, webmaster, © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z:

<http://www.romodrom.cz/new/obsah.php?id=38&index=1>]

Možnosti poskytovaných služeb přímo ve věznici Oráčov jsou zprostředkováni kontaktu s rodinou nebo blízkými, komunikace s institucemi (soudy, obce a jiné úřady), zprostředkování právního poradenství, poskytnutí civilního ošacení nebo obuvi, asistence při zajištění zaměstnání po VTOS, asistence při zajištění ubytování po VTOS, informativní schůzka o činnosti o. s. Romodrom, pohovor o rodině, pohovor o životě po propuštění, pohovor o trestné činnosti, řešení dluhů/exekucí, pohovor o úřadech, soudech, komunikace s pracovníky věznice, pohovor o pracovní činnosti ve výkonu trestu, pomoc při sepisování žádostí a vyplňování formulářů.

4.6 **Věznice Karviná**

Věznice se původně profilovala jako vazební, ale v současné době zajišťuje výkon trestu odnětí svobody. Nyní je profilována jako věznice se zvýšenou ostrahou.

Programy zacházení s vězni koncipují odborní zaměstnanci podle individuálních zvláštností odsouzených.

Odsouzení, kteří mohou být po splnění kritérií zaměstnávání, jsou pracovní zařazováni na vnitřní pracoviště v režii věznice, nebo vnější pracoviště. Jako brigádnickou činnost odsouzení pracují na údržbě výsadby v atriu OS Karviná, pravidelně již několik let pomáhají při rekonstrukcích Domu dětí a mládeže Fontána Bohumín a opakovaně pomáhali také při malování na Střední odborné škole ochrany osob a majetku v Karviné.

Vzdělávacími aktivitami jsou zde například výuka cizích jazyků, základů práce na PC. Zájmovými aktivitami poté sportovní hry, modelářský kroužek, tvořivé dovednosti a jiné. Ve věznici je realizován také program „Zastav se, zamysli se a změň se“.

Do věznice docházejí mimo jiné i zástupci církví a náboženských společností, kteří ve spolupráci s vězeňským kaplanem zajišťují duchovenskou službu.

[Věznice Karviná. *Základní informace*|*Věznice Karviná*. [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-karvina/o-nas/zakladni-informace/>]

4.7 **Horní Slavkov**

Věznice Horní Slavkov je určena pro výkon trestu odnětí svobody dospělých mužů. Je profilována jako věznice pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených zařazených do typu věznice s ostrahou, včetně doživotního trestu. Ve věznici je zřízeno specializované oddělení pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou chování, výstupní oddělení a oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením.

Programy zacházení jsou realizovány aktivitami speciálně výchovnými, výukovými a volnočasovými. Jejich prostřednictvím dochází k procvičování rozumové kapacity, kognitivních a pamětních funkcí, upevňování volních a pracovních návyků. Vedou k zodpovědnosti za výsledky své pracovní činnosti, zmírňují následky prizonizace a omezují negativní působení vězeňských subnorem.

Aktivity zacházení jsou členěny na řízené a volitelné. Řízené aktivity zahrnují terapeuticko-výchovné, naučné a pracovní činnosti. Zde je účast odsouzených povinná. Odsouzení mají možnost si sami naplánovat a zvolit, dle rozvrhu, volnočasové aktivity.

Základní řízené aktivity:

- modifikovaný komunitní systém (sdílení informací všemi, otevřené a průhledné rozhodování o věcech týkajících se oddílu, podpora pocitu soudržnosti a sounáležitosti, soubor pravidel a norem komunitního systému): prolíná jako forma všemi aktivitami
- terapeuticko-výchovné aktivity (konkrétní identifikace spouštěče problémového chování, analýza složky problémového chování apod.): práce s deliktem, prevence, sociálně psychologický výcvik
- speciálně-výchovné aktivity (reedukace asociálního chování): sebezkušenostní setkání, potravinový a hygienický servis,
- pracovní aktivity: práce ve prospěch věznice, práce pro charitu, práce na zahradě, samoobslužné aktivity
- nácvik relaxačních technik: autogenní trénink- relaxace
- vzdělávací a naučné aktivity: český jazyk, naučná videoprojekce, vlastivědné znalosti, společenská nauka, občanská nauka, práce na PC
- sociálně právní poradenství (stabilizace životních podmínek klienta, schopnost řešit běžné sociální problémy)

Volitelné aktivity jsou realizovány na základě dobrovolnosti odsouzeného, po zapsání do programu zacházení se stávají závaznými.

Mezi volitelné aktivity se řadí truhlářský kroužek, samoobslužné aktivity, akvaristika, výuka cizích jazyků, výtvarná výchova, dopravní výchova, poslech hudby, škola hry na kytaru a vězeňská kapela, sportovní kroužek (míčové hry, kondiční cvičení).

4.8 Mírov

Věznice je profilována jako věznice se zvýšenou ostrahou. Má ale také oddělení se zvýšenou ostrahou se zesíleným stavebně technickým zabezpečením a oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici se zvýšenou ostrahou.

Vzhledem k tomu, jaká je ve věznici diferenciaci odsouzených, je možné je zaměstnávat pouze v areálu věznice. Kupříkladu při dřevovýrobě, kovovýrobě, lepení obálek, výrobě žaluzií nebo keramiky.

Vzhledem k dlouhodobým trestům odsouzených je vedením věznice, specialisty i vychovateli kladen velký důraz na jejich mimopracovní aktivity a využívání volného času. Uplatňuje se zde sportovní vyžití, hudební skupiny, kroužek výtvarného umění, akvaristický a další. Mimo to vychází i vězeňský časopis, v němž mohou uplatnit své názory a postřehy nejen odsouzení, ale i zaměstnanci. Dále mohou odsouzení vyrábět dřevěné hračky z odpadového materiálu. [Věznice Mírov. *Základní informace*|*Věznice Mírov*. [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-mirov/o-nas/zakladni-informace/>]

Praktická část

5 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Po teoretickém seznámení s problematikou výchovy a vzdělávání ve věznicích je možné přejít k praktické části bakalářské práce. V kapitole metodologie výzkumného šetření budou uvedeny formulace hlavního cíle a dílčích cílů výzkumného šetření včetně jejich operacionalizace do zkoumatelné podoby. Dále se zde popisují zvolené výzkumné strategie, její metody a taktéž techniky sběru dat, které byly využity v rámci výzkumného šetření. V neposlední řadě poté popis výzkumného souboru a místa, průběh výzkumného šetření a způsob analýzy získaných dat.

5.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaký smysl a vliv na chování odsouzených mají volnočasové aktivity ve věznicích z pohledu vychovatelů a speciálních pedagogů Vězeňské služby České Republiky.

Prvním dílčím cílem poté bylo zjistit, co rozvíjejí volnočasové aktivity, které dotazovaná zařízení nabízí, rozvíjejí u odsouzených dle názorů výše zmíněných pracovníků Vězeňské služby České Republiky, a které z nich jsou preferovány u odsouzených.

Druhým dílčím cílem bylo zjistit od výše uvedených zaměstnanců, zda jsou nějaké typy aktivit, které by vyvolávaly u odsouzených nějaké změny v chování (např. zklidnění či naopak neklid či dokonce agresivitu).

Dílčí cíle měly zhodnotit právě rozvoj odsouzených v důsledku volnočasových aktivit a také vliv, které na odsouzené volnočasové aktivity mohou mít. Těmito dílčími cíly mělo být možné zhodnotit hlavní cíl výzkumného šetření, a sice smysl volnočasových aktivit a vliv na chování odsouzených z pohledu vychovatelů a speciálních pedagogů Vězeňské služby České Republiky.

Tabulka 1: Operacionalizace dílčích cílů do dotazníkových otázek

HLAVNÍ VÝZKUMNÝ CÍL	DÍLČÍ VÝZKUMNÝ CÍL	DOTAZNÍKOVÉ OTÁZKY
Zjistit smysl volnočasových aktivit a jejich vliv na chování odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody z pohledu vychovatelů a speciálních pedagogů Vězeňské služby České republiky.	DCV1: Zjistit, co nabízené aktivity rozvíjejí u odsouzených a které aktivity jsou preferovány.	DO9: Znáte všechny aktivity, které nabízí Vaše zařízení? DO10: Které z níže uvedených aktivit zařízení, ve kterém pracujete, nabízí? DO11: Zdá se Vám nabídka volnočasových aktivit na Vašem pracovišti dostatečně různorodá? DO12: Je dle Vašeho názoru nějaká z oblastí opomíjená? DO13: Pokud jste u otázky 12. odpověděl/a ano či spíše ano, uveďte, prosím, jaká oblast je dle Vašeho názoru opomíjená. DO15: Je ve Vašem zařízení ze strany odsouzených zájem o volnočasové aktivity? DO18: Co myslíte, že nabízené aktivity rozvíjejí u odsouzených? DO19: Domníváte se, že některé aktivity jsou zbytečné? DO20: Pokud jste u otázky 19. odpověděl/a ano či spíše ano, které z aktivit považujete za zbytečné? Prosím, uveďte. DO21: Pozorujete z řad vězňů zájem o jiné aktivity, které zařízení nenabízí? Pokud ano, prosím, uveďte. DO22: Pokud jste u otázky 21. odpověděl/a ano, domníváte se, že pokud by byly na jejich přání přidány, mělo by to u odsouzených přínos? DO30: Jaké volnočasové aktivity jsou preferovány u odsouzených do 40 let? DO31: Jaké volnočasové aktivity jsou preferovány u odsouzených nad 40 let?
	DCV2: Zjistit, zda některé volnočasové aktivity způsobují změny v chování odsouzených.	DO13: Dle Vašeho názoru, jsou volnočasové aktivity pro vězně dostačujícím prostředkem působení v motivačním systému trestů a odměn? DO16: Pozorujete vlivem volnočasových aktivit nějaké změny v chování odsouzených? DO17: Pokud jste u otázky 16. odpověděl/a ano či spíše ano, jaké změny pozorujete? Prosím, napište. DO23: Zastáváte názor, že volnočasové aktivity jsou pro odsouzené důležité? DO24: Pozorujete, že by zákaz aktivity jako trest měl vliv na chování odsouzených? DO25: Pokud jste u otázky 24. odpověděl/a ano či spíše ano, jak se to projevuje? Prosím, uveďte. DO26: V případě, že je odsouzenému určitá aktivita jako prostředek trestu zakázána, působí to poté změnu v jeho chování, které vedlo k zakázání aktivity? DO27: Zaznamenal/a jste u odsouzených zklidnění po nějakém typu volnočasových aktivit? Prosím, uveďte. DO28: Zaznamenal/a jste u odsouzených neklid/agresivitu po nějakém typu volnočasových aktivit? Prosím, uveďte. DO32: Myslíte si, že se odsouzení věnují aktivitám, které využívali ve věznicích, i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody?

5.2 Strategie zvolené pro výzkumné šetření

Ve výzkumném šetření existují dvě strategie, jak lze zkoumat zvolené cíle. První je kvantitativní a druhou kvalitativním výzkum. Jako výzkumná strategie této práce byl zvolen kvantitativní výzkum, konkrétně pomocí dotazníku.

Podstatou kvantitativního výzkumu je zkoumání vztahu mezi proměnnými. Proměnné se dělí na měřitelné a kategoriální. U měřitelných proměnných lze určit počet nebo míru určitého jevu nebo vlastnosti. U kategoriální proměnné nelze kvantifikovat, lze je pouze rozřazovat do tříd a kategorií. (Gavora, 2000)

Hendl (2016, str. 43) pak kvantitativní podobu výzkumu dělí na experimentální a neexperimentální výzkum. Podoba experimentální znamená, „že výzkumník aktivně a úmyslně přivodí určitou změnu situace, okolností nebo zkušeností sledovaných jedinců a pak sleduje změnu jedince.“ Cílem experimentálního výzkumu je zamezit tomu, aby závěry byly ovlivněny jinými proměnnými. Naopak neexperimentální výzkum neuplatňuje změnu situací, podmínek či zkušenosti jedinců. Snaží se tedy o přirozeně se vyskytující variabilitu, jinak řečeno že proměnnými není žádným způsobem uměle manipulováno pro účely výzkumu. (Punch, 2008)

„Ve výzkumu obvykle vystupuje více než jedna proměnná. Přitom proměnné nejsou v jistém vztahu. Jedna proměnná může způsobit změnu druhé proměnné.“ (Gavora 2000, str. 48)

„Kvantitativní výzkum se často zajímá o dokumentaci sociálních trendů větších rozměrů (např. ve státním útvaru), zatímco kvalitativní výzkumníci se zajímají především o procesy v menších sociálních jednotkách (interakce ve třídě apod.). V makro-orientovaném výzkumu jsou středem zájmu kolektivní aktéři jako spolky, strany a další druhy sociálních systémů, které své chování přizpůsobují obecně závazným normám a hodnotám. Takový výzkum upřednostňuje názor, že tuto úroveň reality není možné odvodit z individuálních prvků, tedy sledováním lidských jedinců. Mikro-orientovaný výzkum se zabývá naopak interakcemi a chováním několika jedinců. Cílem je zjistit hodnotové orientace, zájmy, motivace účastníků. Vychází se z toho, že z jejich jednání se odvíjí vznik vyšších sociálních struktur.“ (Hendl 2016, str. 53-54) Zejména pro zaměření strategie kvantitativního výzkumu je tento zvolen pro účely výzkumného šetření této bakalářské práce.

Jak je již výše uvedeno, metodou sběru dat v empirické části bakalářské práce je dotazník. Jak je z názvu patrné, dotazník se provádí pomocí otázek respondentům. Jedná se o jednu z nejčastějších metod pro kvantitativní výzkum.

Dotazník je rozdělen na dvě části. V první vstupní části jsou uvedeny základní informace o autorovi dotazníku, dále téma dotazníku a co bude zkoumat a nakonec poděkování respondentům za vyplnění a jejich čas. Druhá část dotazníku se již zabývá samotnými otázkami.

Dotazník obsahuje celkem 31 otázek. Objevují se zde otázky uzavřené, otevřené, polootevřené i škálové. Otevřené a polootevřené otázky dávají respondentům možnost na vyjádření jejich vlastního názoru, volnost odpovědi a nejsou zde limitovány výběrem.

Tato metoda kvantitativního výzkumu byla zvolena proto, že umožňuje získat informace od velkého množství respondentů. Dále byl dotazník zvolen pro jeho možnou anonymní formu. Té bylo, vzhledem k okruhu a odbornosti respondentů, využito a dotazníky použité pro tuto práci byly anonymní.

Realizace kvantitativního výzkumu se skládá z následujících kroků: teorie, hypotézy, výzkumné uspořádání, operacionalizace, výběr výzkumného místa, výběr výzkumného souboru, výběr výzkumné metody a techniky, sběr dat, analýza dat, vyhodnocení výsledků, popis a interpretace zjištěných výsledků. Všechny kroky se vzájemně ovlivňují a souvisí spolu. Je ovšem možné z této interakce vynechat hypotézy. (Bryman, 2012)

5.3 Charakteristika výzkumného místa a průběh výzkumného šetření

Ještě než byly dotazníky distribuovány do jednotlivých věznic, byl proveden předvýzkum se speciálními pedagogy z věznice Pouchov.

Výzkumné šetření bylo prováděno v několika věznicích v České Republice. Konkrétně se jednalo o věznice Pouchov, Rýnovice, Jiřice, Karviná, Příbram, Oráčov, Horní Slavkov a Mírov.

V únoru 2018 bylo pomocí elektronické pošty osloveno 26 věznic, kde je realizován výkon trestu odnětí svobody. Z celkového počtu oslovených věznic, nemělo 6 věznic zájem se účastnit dotazníkového šetření. Důvodem bylo většinou pracovní vytížení odborných zaměstnanců Vězeňské služby, kteří měli na dotazníky odpovídat. Věznice, které měly zájem

o realizování výzkumného šetření, jsou výše uvedené. Dotazníky se tentýž měsíc postupně vracely.

Dotazníky byly věznicím zasílány buď jako internetový odkaz na Survio nebo dokument v textové podobě Word. Tento dokument byl vytvořen jako vyplňovací. Z některých věznic se tedy vracely elektronicky ve Wordu, ze dvou věznic přišly dotazníky zpět poštou vytištěné. Internetový odkaz byl využit minimálně, neboť přístup na internet ve věznicích mají jen speciální pedagogové, a ne všichni – např. na specializovaných odděleních ani ti ne.

5.4 Charakteristika výzkumného souboru

Pro dotazníkové šetření byli záměrným výběrem zvoleni pracovníci Vězeňské služby České Republiky, konkrétně vychovatelé a speciální pedagogové.

5.5 Způsob analýzy získaných dat

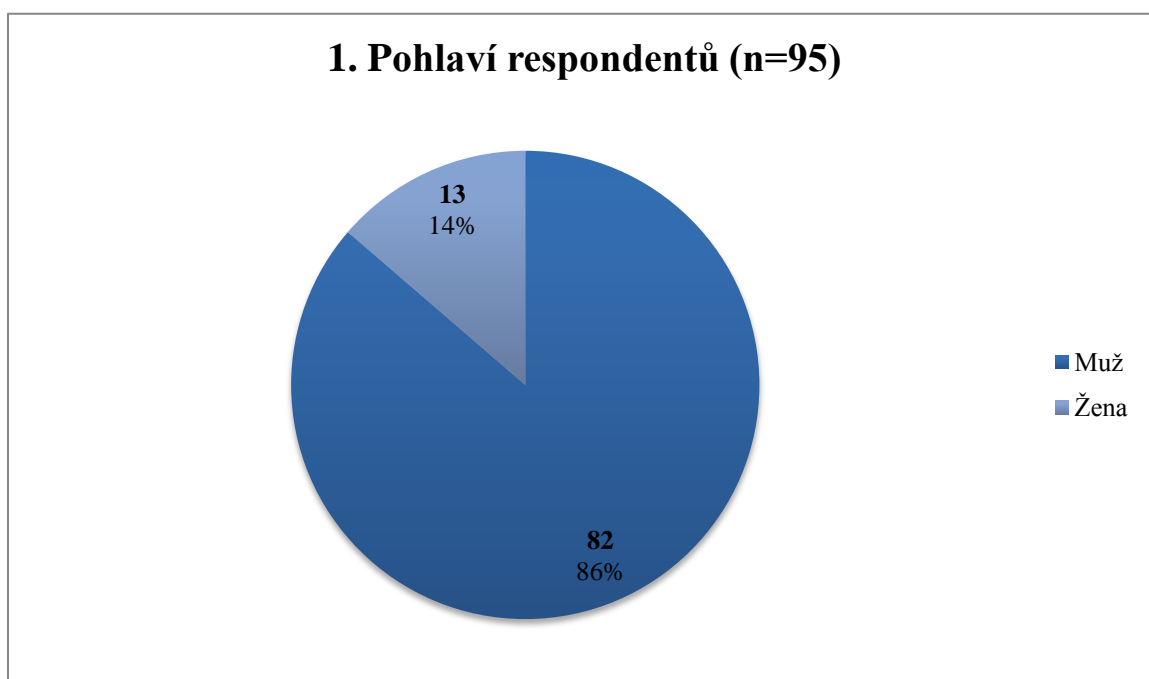
Punch (2008) uvádí, že před samotnou analýzou je třeba data připravit – jedná se o nahrání dat a jejich čištění. Čištění dat označuje prozkoumání a pročištění dat ještě předtím, než se začne s jejich analýzou. Dále je zapotřebí, aby výzkumník překontroloval vyplněné dotazníky a rozhodl se, co udělá s méně jasnými odpověďmi, s více zaškrtnutými odpověďmi u jedné otázky a se scházejícími odpověďmi. Poté převede odpovědi z dotazníků do počítače, aby je bylo možné elektronicky zpracovat, přičemž je nutné zodpovědět s tím související otázky (formát, struktura). U kvantitativního výzkumného šetření provádíme v jejich logickém pořadí tři hlavní analytické kroky: za prvé je to shrnutí a redukce dat – vytvoření proměnných, za druhé pak analýza na popisné úrovni – rozložení proměnných ve vzorku a za třetí vztahová analýza – vztahy mezi proměnnými – nejdříve dvojrozměrná, pak vícerozměrná analýza (pokud je to vhodné). (Punch, 2008)

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Tato kapitola se soustřeďuje na popis a interpretaci dosažených výsledků dotazníkového šetření. Výzkumné šetření, jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, bylo provedeno v 8 věznicích České Republiky. Celkem bylo navraceno 105 dotazníků. Následně jich bylo několik vyřazeno z důvodu neúplného vyplnění či nejasných odpovědí.

6.1 Úvodní dotazování

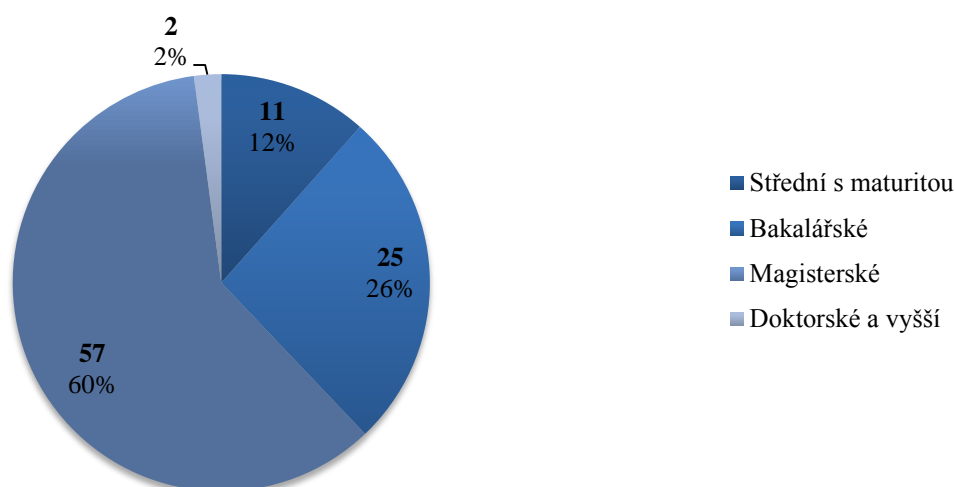
V úvodním dotazování je pomocí prvních osmi otázek snaha o zjištění základních informací o jednotlivých respondentech výzkumného šetření. Dosažené výsledky jsou vyjádřeny v grafech, tabulkách či jako písemná výpověď. Pod grafy jsou poté dosažené výsledky popsány.



Graf 1: Přehled o četnosti mužů a žen vykonávajících profesi vychovatele či speciálního pedagoga

V grafu 1 je uveden poměr mužů a žen vykonávajících profesi vychovatele či speciálního pedagoga v jednotlivých věznicích výzkumného šetření. Jak je patrné z grafu, ve věznicích výzkumného šetření je zaměstnáváno více mužů.

2. Nejvyšší dosažené vzdělání (n=95)



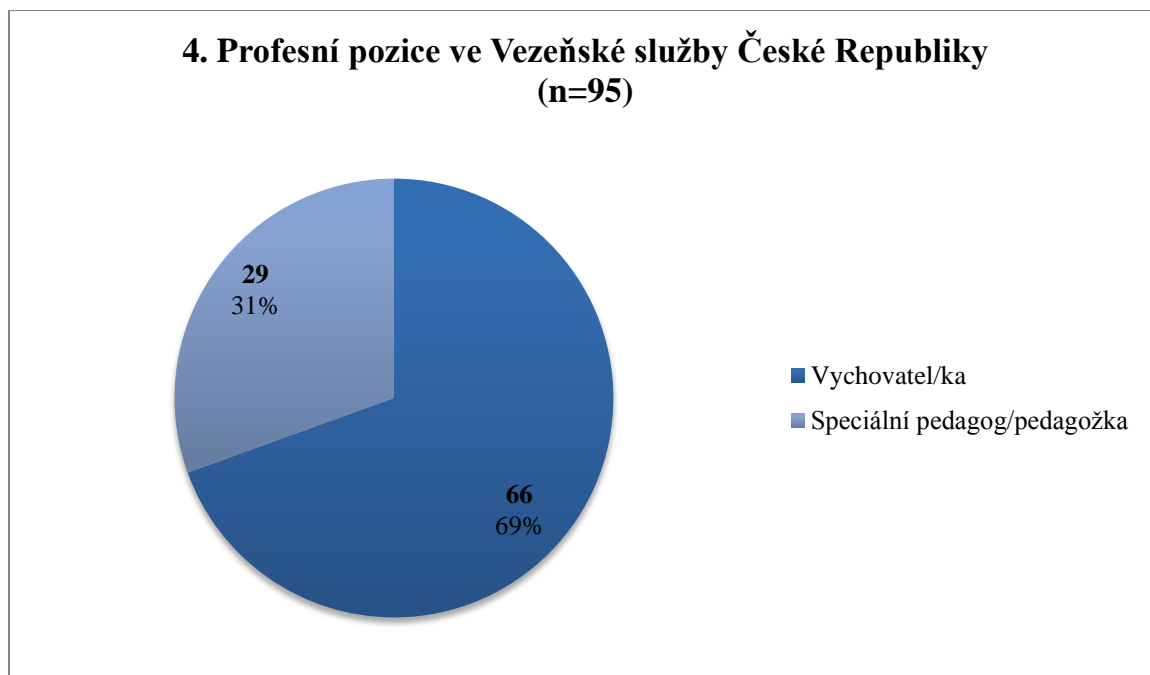
Graf 2: Přehled dosaženého vzdělání u dotazovaných vychovatelů či speciálních pedagogů Vězeňské služby České Republiky

V grafu 2 je vyobrazeno vzdělání dotazovaných zaměstnanců Vězeňské služby. Je patrné, že nadpoloviční většina je vzdělána v magisterském oboru. O více než polovinu méně je pak těch, kteří mají bakalářské vzdělání. Jen výjimečně jsou zde zaměstnanci se středoškolským vzděláním či vzděláním doktorským a vyšším.

Obory, ve kterých jsou respondenti vzděláni (n=95)			
Pedagogické	Počet respondentů	Ostatní	Počet respondentů
Učitelství – dějepis a občanská nauka, učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů - obor Ma - Dg	2	Lesnictví, zemědělství	2
Sociální pedagogika, Sociální pedagogika – tělesná výchova, Etopedie – sociální pedagogika	14	Vyšší odborné vzdělání – strojní, Úplné střední odborné vzdělání – strojní	3
Sociální komunikace ve státní správě, Sociální práce	5	Výpočetní technika a zpracování informací	1
Speciální pedagogika, Specializace v pedagogice – resocializační pedagogika, Speciální pedagogika – etopedie, psychopedie; Vychovatelství – specializace v pedagogice, Vychovatelství pro speciálně výchovné instituce	34	Policejní akademie – pořádková činnost policie	1
Tělovýchova a sportovní management, Sportovní a volnočasová pedagogika, Pedagogika – hudební výchova	4	Chemie + rekvalifikace PGS Andragogika	1
Andragogika	3	Politologie	1
Učitelství (ZŠ, SŠ)	10	Průmyslové, stavební, technické obory	4
Pedagogika – správní činnost	1	Ekonomika, Ekonomika a management podniku, Veřejná správa – podnikání a administrativní, Právo	3
Psychologie	1	Vojenský, Prvotní vysoká vojenská škola + pedagogické vzdělání	5

Tabulka 2: Přehled oborů, ve kterých jsou vzděláni respondenti

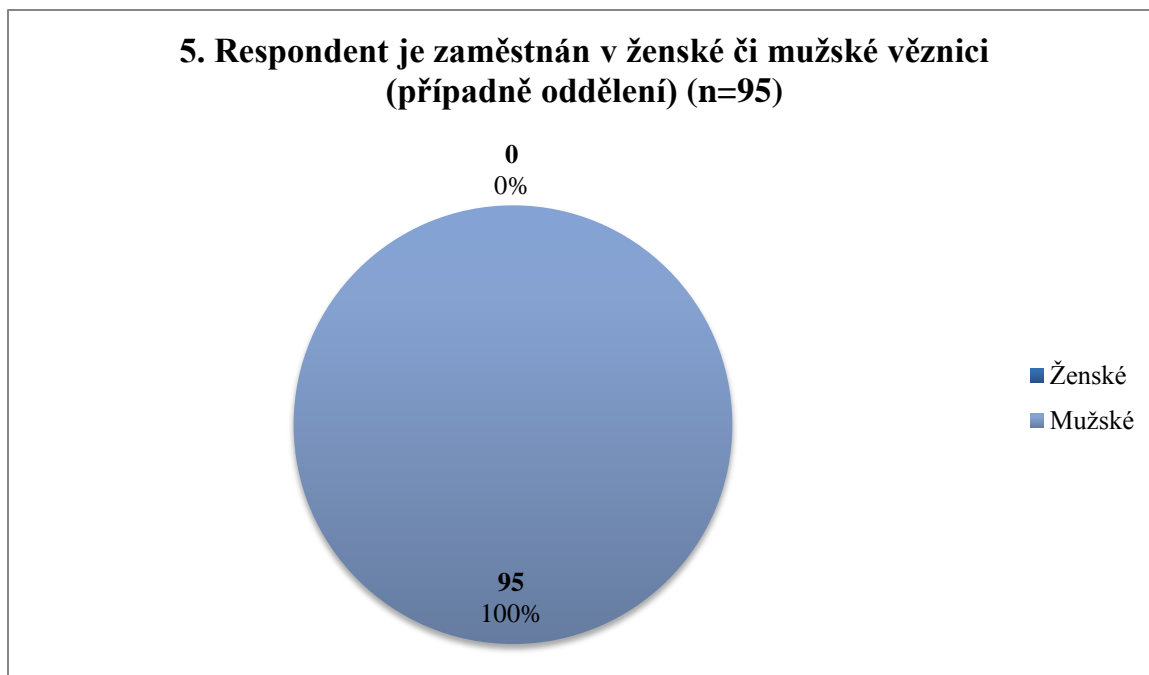
V tabulce 2 jsou uvedeny jednotlivé obory, které mají vystudovány dotazovaní zaměstnanci Vězeňské služby. Nejčastěji se zde vyskytovala Speciální pedagogika či Specializace v pedagogice, nebo také pedagogika sociální či sociální práce. Ti zaměstnanci, kteří nejsou vysokoškolsky vzdělaní, mají dodělaná alespoň pedagogická minima a ti, kteří mají jiné obory, mají v některých případech rekvalifikační kurz speciální pedagogiky.



Graf 3: Přehled poměru vychovatelů a speciálních pedagogů mezi respondenty

Graf 3 je přehledem toho, v jakém počtu odpovídali na dotazník speciální pedagogové a vychovatelé. Je zřejmé, že speciálních pedagogů je méně, neboť jich je obecně i méně zaměstnaných v jednotlivých věznicích. Dotazníkového šetření se účastnilo celkově 29 speciálních pedagogů a 66 vychovatelů. Což jsou průměrným odhadem 4 speciální pedagogové a 8 vychovatelů na každou dotazovanou věznici.

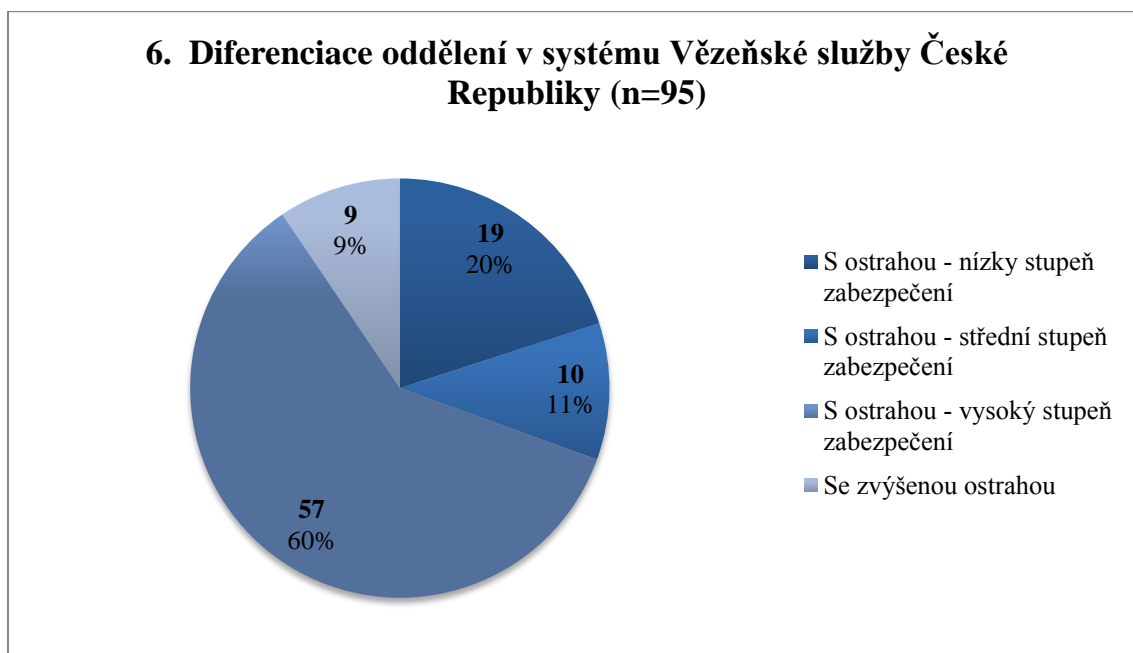
5. Respondent je zaměstnán v ženské či mužské věznici (případně oddělení) (n=95)



Graf 4: Přehled četnosti respondentů z mužské či ženské věznice ve výzkumném šetření

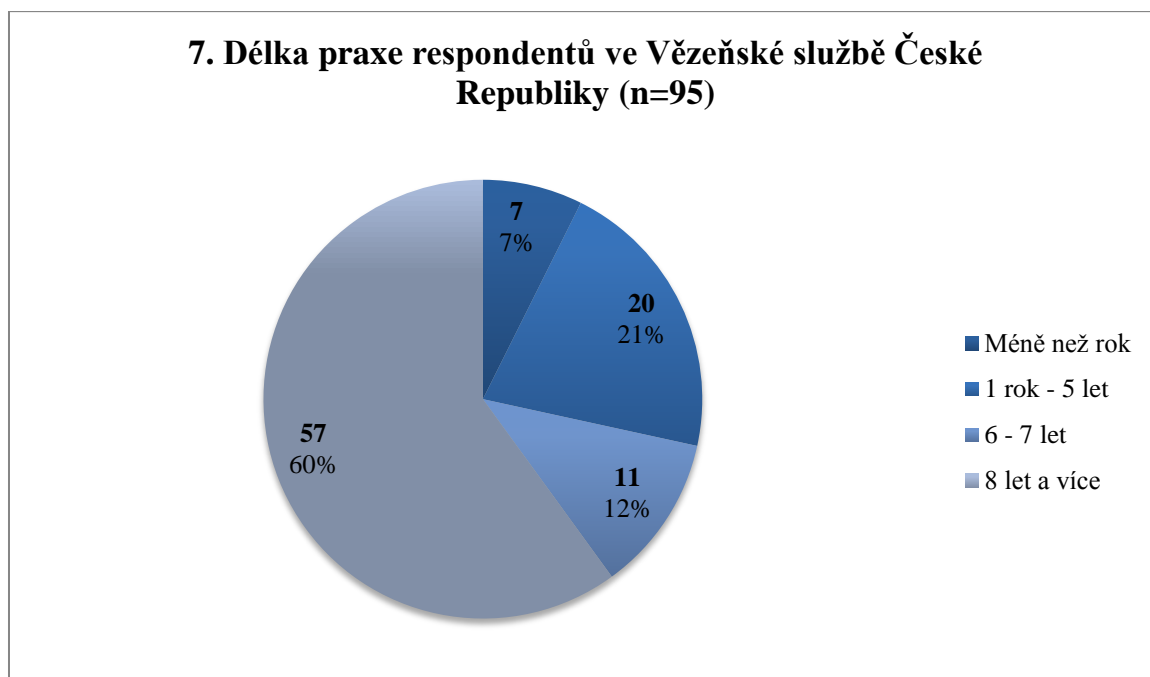
Graf 4 ukazuje, že všechna dotazníková šetření probíhala v mužských věznicích, případně odděleních. Ženské věznice, kupříkladu Opava či Světlá nad Sázavou, byly též osloveny, bohužel ale nemělo vedení věznice zájem účastnit se dotazníkového šetření.

6. Diferenciace oddělení v systému Vězeňské služby České Republiky (n=95)



Graf 5: Přehled o diferenciaci věznic z dotazníkového šetření

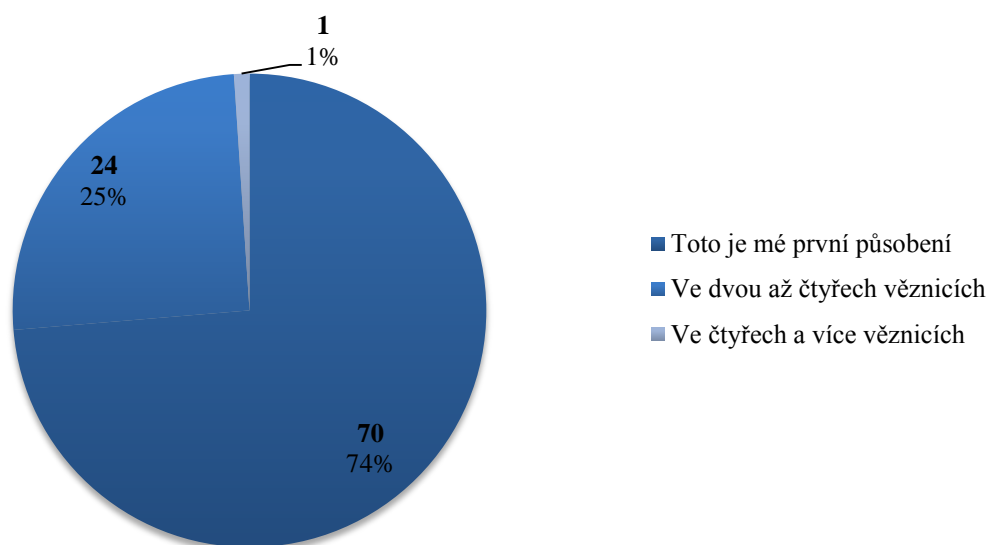
V grafu 5 je zobrazena diferenciacie jednotlivých věznic dotazníkového šetření. Nejčastěji jsou zde odpovědi z věznic s ostrahou ve vysokém stupni zabezpečení. Těchto je celkem 57. Dále pak se 19 dotazníků vrátilo z věznic s ostrahou v nízkém stupni zabezpečení. Z věznic s ostrahou se středním stupněm zabezpečení bylo navráceno 10 dotazníků. Téměř stejný počet (9 dotazníků) pak byl z věznic se zvýšenou ostrahou.



Graf 6: Přehled délky profesní praxe respondentů ve věznici

Graf 6 vyobrazuje délku praxe jednotlivých respondentů dotazníkového šetření. Jak se z grafu lze vyčíst, většina dotazovaných (n=57) ve věznici pracuje již 8 let a více. Numericky poté 20 respondentů ve věznici pracuje 1 rok – 5 let. Poté zde 11 respondentů pracuje 6 – 7 let a 7 respondentů méně než jeden rok. Tato otázka byla položena jako snaha zjistit, jak dlouhá je praxe jednotlivých respondentů a to z toho důvodu, aby se daly případně odhalit jejich zkušenosti se zacházením a prací s odsouzenými.

8. V kolika věznicích byli respondenti zaměstnáni (n=95)



Graf 7: Přehled toho, v kolika věznicích jednotliví respondenti pracovali

Graf 7 se týká četnosti toho, v kolika věznicích respondenti pracovali. Pro většinu respondentů je stávající působení ve věznici jejich prvním. 24 respondentů bylo zaměstnáno ve dvou až čtyřech věznicích. Pouze jeden z dotazovaných poté byl zaměstnán ve čtyřech a více věznicích. I tato otázka je snahou o zjištění praxe respondentů ve věznici a tím i jejich zkušenosti.

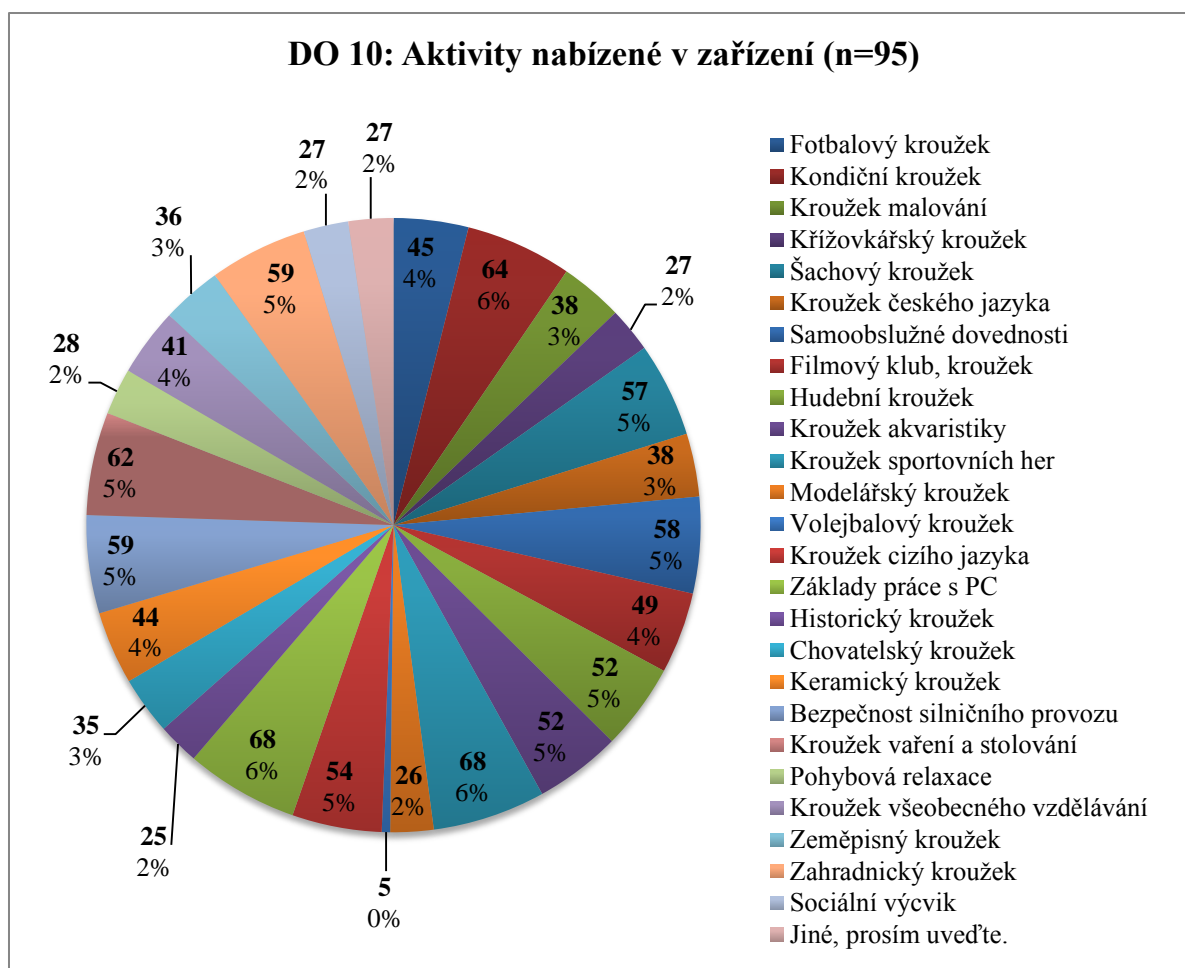
6.2 První dílčí výzkumný cíl

Prvním dílčím výzkumným cílem bylo zjistit, co nabízené aktivity rozvíjejí u odsouzených a které aktivity jsou preferovány. Pro dosažení prvního dílčího výzkumného cíle bylo stanoveno 13 dotazníkových otázek, které budou níže prezentovány prostřednictvím grafů, tabulek a písemných výpovědí. Pod grafy a tabulkami budou popsány dílčí zjištění. Pro lepší orientaci bude v grafech i tabulkách uveden počet respondentů (n) pro vyhodnocení konkrétní dotazníkové otázky.



Graf 8: Přehled o znalosti volnočasových aktivit v zařízení

Graf 8 odpovídá na otázku, zda respondenti znají všechny volnočasové aktivity, které zařízení, ve kterém pracují, nabízí. Z 95 respondentů více než polovina, konkrétně 60 respondentů, odpovídala „ano“, že všechny aktivity znají. 33 dotazovaných odpovědělo, že spíše znají všechny aktivity v zařízení. Ti, kteří odpověděli, že neví či spíše ne, byli pouze dva. Někteří také odpověděli, že aktivity neznají. Tyto dotazníky však byly vyřazeny, neboť nebyla jejich hodnota považována za vypovídající a nebyly správně vyplněny, ani co se týkalo ostatních položek.

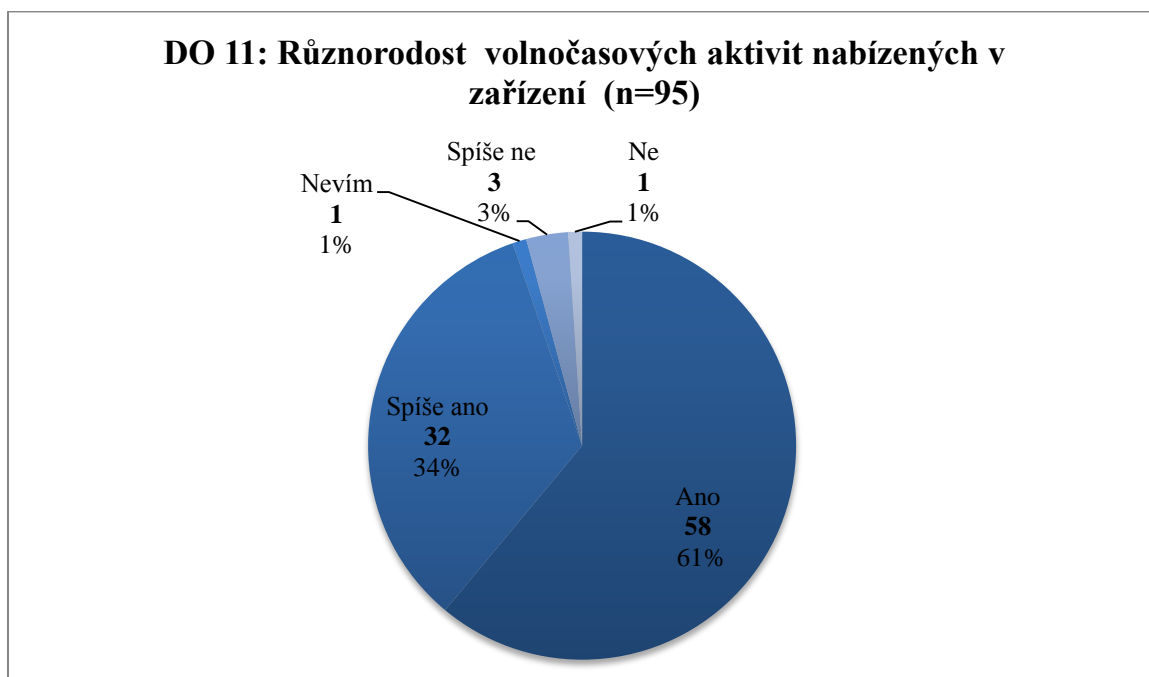


Graf 9: Přehled volnočasových aktivit ve věznicích z výzkumného šetření

Mezi *jiné* aktivity patřily kupříkladu: finanční gramotnost, občanská nauka, čtenářský kroužek, právní vědomí, zdravý životní styl, dopravní výchova, kulturní kroužek, rizika závislostního chování, etika a společenská výchova, základy práva, nácvik asertivního chování, Já bez drog, Ekologická výchova, pastorační péče, LAXUS – práce se závislostmi, teorie sportu, hokejbal, klub vědy a techniky, nohejbal, hathajóga, autogenní trénink, psychotechniky, kořeny evropské kultury, právní vědomí, zájmové a kulturní aktivity, Program s rozšířenou pastorační a psychospirituální péčí pro věřící odsouzené a odsouzené hledající duchovní hod, biblické studium, šipky, tenis, věda a technika, údržbářský kroužek, teraristika, stolní tenis, kondiční chůze, včelařský kroužek, základy právního minima, scrable, literární klub, psychohry, matematika, logické myšlení, relaxace, individuální koučování, cvičení na TRX, extramurální aktivity, dokumentární kroužek, čtenářský kroužek.

Graf 9 poukazuje nejen na volnočasové aktivity, které je možné ve věznicích výzkumného šetření navštěvovat. Mimo zájmových jsou zde i vzdělávací a speciálně

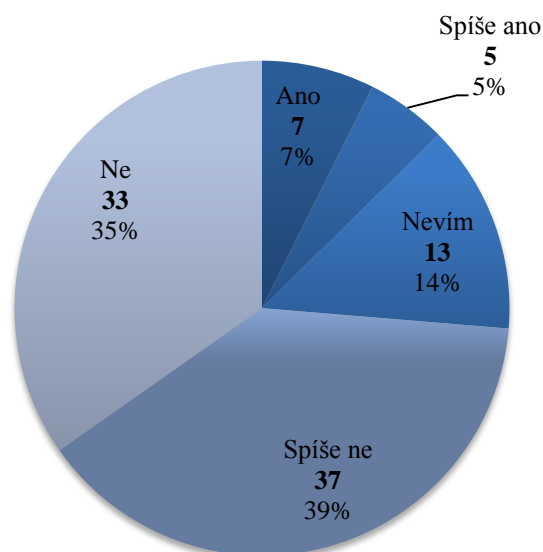
výchovné – tedy všechny části programu zacházení. Tyto ovšem nebyly v základní nabídce aktivit dotazníkové otázky, respondenti je uváděli jako možnost „jiné“. Dle grafu se ve věznicích nejčastěji vyskytují základy práce s PC - 68 responsí, sportovní kroužek – 68 responsí a kondiční kroužek – 64 responsí. Dalšími nejčastějšími aktivitami byly s 59 responsemi zahradnický kroužek, s 57 responsemi šachový kroužek a po 52 responsích měl hudební kroužek a kroužek akvaristiky. Nejméně častým byl volejbalový kroužek, který se dle dotazníku realizoval pouze v 5 věznicích.



Graf 10: Přehled názoru na různorodost volnočasových aktivit ve věznicí

Graf 10 znázorňuje názor respondentů na různorodost volnočasových aktivit. Ve většině případů, bereme-li odpověď „ano“ i „spíše ano“, se jedná o 90 respondentů, kterým se zdá nabídka volnočasových aktivit na jejich pracovišti dostatečně různorodá. Jen 4 respondenti odpověděli, že považují nabídku volnočasových aktivit za nedostatečně různorodou a odpovědí pouze jednoho respondenta bylo „nevím“.

DO 12: Je některá oblast aktivit opomíjená? (n=95)



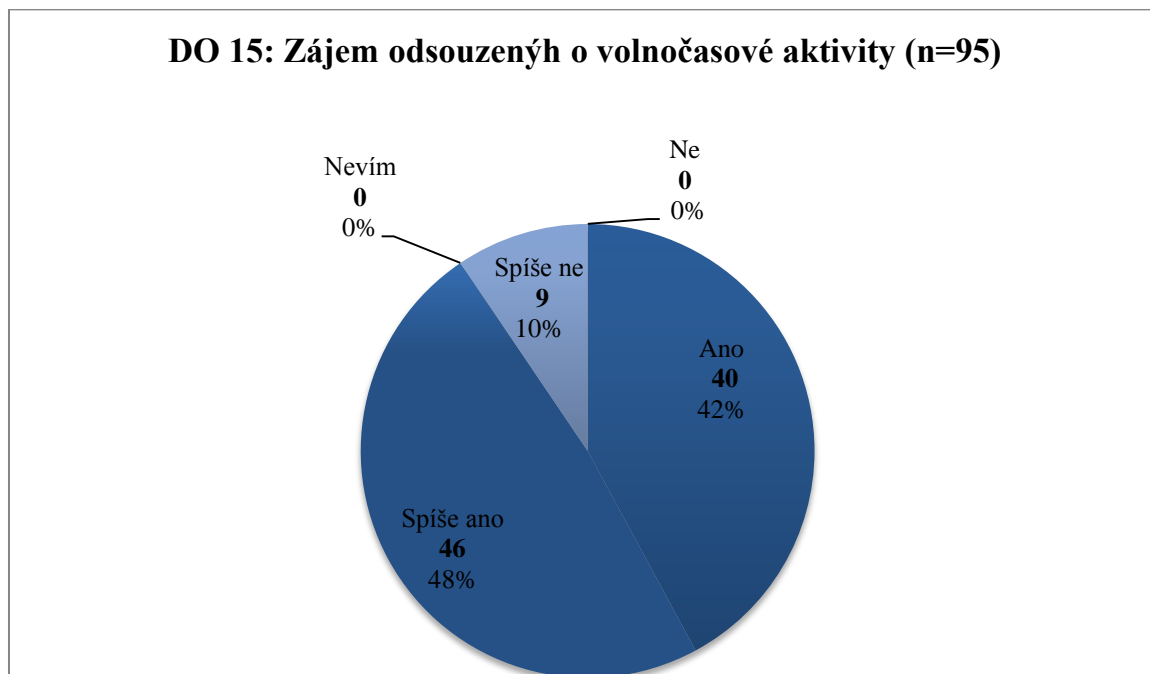
Graf 11: Přehled názoru respondentů na to, zda je některá oblast aktivit opomíjená

V grafu 11 je v návaznosti na předchozí graf znázorněno, zda je některé z oblastí aktivit opomíjená. V minulém grafu je patrné, že 90 respondentům se zdá nabídka volnočasových aktivit dostatečně různorodá. Zde ale pouze 70 respondentů odpovědělo, že nepovažuje žádnou oblast za opomíjenou. Poté 13 z 95 respondentů odpovědělo, že neví. 12 respondentů poté uvedlo, že se jim zdá některá z oblastí opomíjená. Tím, kterou oblast považují za opomíjenou, se zabývá další otázka.

DO13: Opomíjené oblasti aktivit (n=12)					
Oblast aktivit	Počet respondentů	Oblast aktivit	Počet respondentů	Oblast aktivit	Počet respondentů
Oblast práce s PC	3	Finanční poradenství	3	Práce s vinou a trestem	1
Speciálně-výchovné aktivity	1	Více sportovně zaměřených	1	Cizí jazyky	1

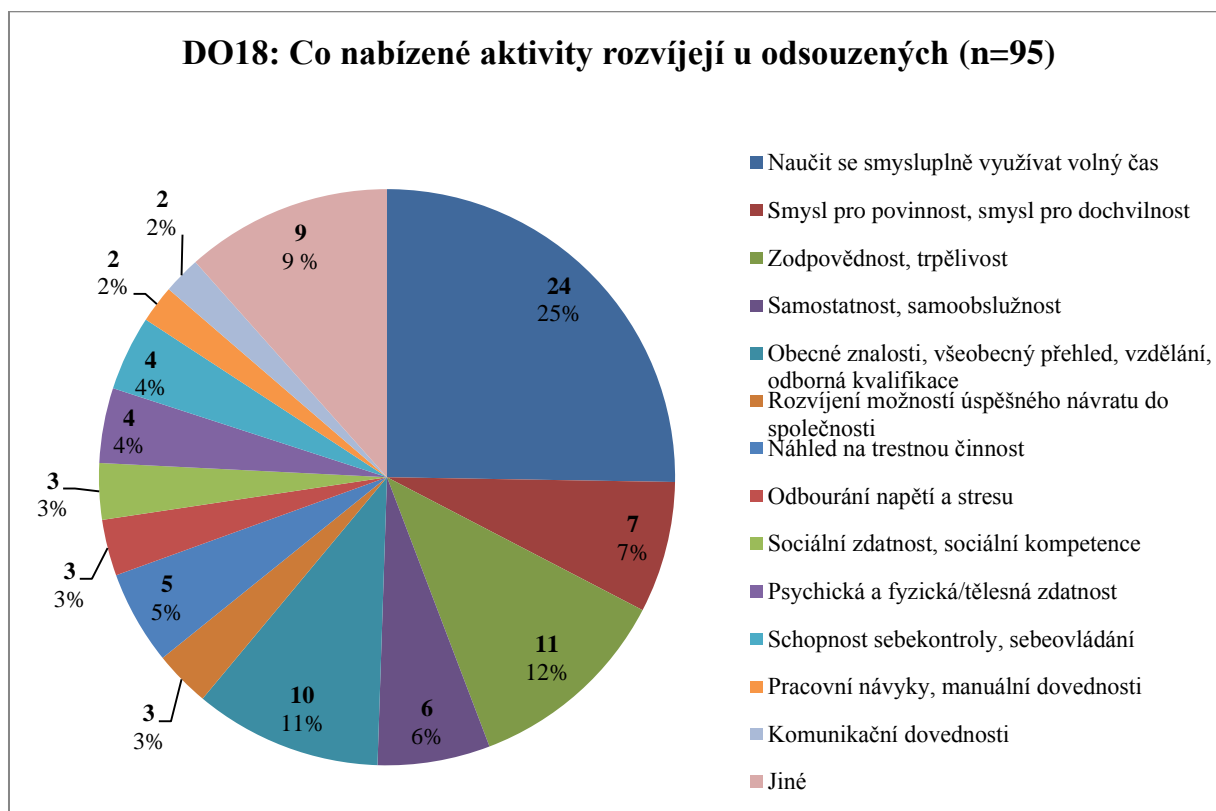
Tabulka 3: Přehled oblasti aktivit, o kterých se respondenti domnívají, že jsou ve věznicích opomíjené

Tato otázka byla položena tak, že respondenti neodpovídali pouze v oblasti volnočasových aktivit, ale v zaměření na celý program zacházení. Dle toho lze soudit, že kromě odpovědi, kdy se respondent domníval, že věznice málo podporuje sportovní aktivity (n=1), jsou dle ostatních respondentů více opomíjeny některé oblasti vzdělávacích a speciálně výchovných. Jeden z respondentů dokonce uvedl celou složku speciálně výchovných aktivit jako opomíjenou. Dle názoru respondentů opomíjená oblast práce s PC se ve výsledcích objevila třikrát. Další stejně četná byla finanční gramotnost či poradenství, ve třech responsích. Poté se již výsledky neopakovaly – jednou se v šetření objevila odpověď oblasti práce s vinou a trestem (n=1) a oblast cizích jazyků (n=1). Dalšími dvěma výsledky byly názory dvou respondentů, které se ovšem netýkaly opomíjené oblasti volnočasových aktivit, ale spíše toho, že se respondenti domnívali, že ve věznici je nedostatek odborného personálu na určitý typ aktivity. Kupříkladu R1 odpovídal: „U finanční gramotnosti je nedostatek personálu k provádění této aktivity, neboť personál (sociální pracovníci) jsou vytíženi jinou prací na úkor této aktivity.“ R2 měl názor takovýto: „Více individuálních setkání, využívat case management, nastavit konkrétní cíle, posilovat zdroje a plánovat jasné kroky. Málo odborného personálu.“



Graf 12: Přehled názoru respondentů na zájem odsouzených o volnočasové aktivity

V grafu 12 je výsledek toho, jaký je zájem odsouzených o volnočasové aktivity. Z 95 respondentů, odpověďmi „ano“ a „spíše ano“, odpovědělo 86 z nich, že odsouzení jeví zájem o volnočasové aktivity. Poté odpovědi 9 respondentů bylo, že odsouzení spíše nemají zájem o volnočasové aktivity. Žádný z respondentů neodpověděl přímo ne, či že neví.



Graf 13: Přehled toho, co aktivity nabízené ve věznicích rozvíjejí u odsouzených

V grafu 13 jsou vyobrazeny oblasti, které se dle názoru respondentů u odsouzených rozvíjejí díky aktivitám, které věznice nabízí. Nejčastější oblastí bylo naučit se smysluplně využívat volný čas. Tuto variantu uvedlo 24 respondentů. Druhými nejčastějšími oblastmi byl rozvoj smyslu pro zodpovědnost, trpělivost (n=11) a všeobecný přehled/obecné znalosti (n=10). Dalšími nejčastějšími byly smysl pro povinnost a smysl pro dochvilnost se 7 respondenty a samostatnost/samoobslužnost, kterou uvedlo 6 respondentů. V rozmezí výsledků 4 – 5 respondentů se poté pohybovaly náhled na trestnou činnost, psychická a fyzická/tělesná zdatnost a schopnost sebekontroly a sebeovládání. Nejméně častými oblastmi s počtem 2 – 3 respondentů bylo neméně důležité rozvíjení možnosti úspěšného návratu do

civilního života, dále pracovní návyky a manuální dovednosti, odbourání napětí stresu, sociální zdatnost a sociální kompetence, a taktéž komunikační dovednosti.

Dále jsou citovány přímé odpovědi 9 respondentů, které jsou v grafu obsaženy jako odpověď „jiné“. První respondent uvádí více možností toho, co volnočasové aktivity u odsouzených rozvíjejí, včetně odpovědí, které jsou v grafu již obsaženy. Dle mého názoru byla ale tato odpověď na tolik vypovídající, že stála za to uvést samostatně. Respondent navíc nehovoří pouze o volnočasových aktivitách, nýbrž o celém programu zacházení a uvádí, co jednotlivé aktivity programu zacházení rozvíjejí. K celému programu zacházení se vyjadřují všichni z těchto respondentů.

R1: *„Vyplňují jejich volný čas, pracují s jejich problémy, které je přivedly do VTOS (finanční, právní vědomí, drogové služby, bezproblémové chování za volantem, ...), přispívají ke zklidnění, motivaci, učí trpělivosti, slušnému chování a vystupování, sebeovládání, rozvíjejí sociální dovednosti, komunikační schopnosti, posilují frustrační toleranci a psychickou odolnost, přispívají k udržení zdraví a kondice (sportovní aktivity), rozšiřují všeobecný přehled (vzdělávací aktivity), vedou k zamyšlení nad sebou samým a svým dosavadním životem, nad trestnou činností (speciálně výchovné aktivity).“*

Druhý respondent poté zastává podobný názor jako jeho kolega výše, že volnočasové aktivity rozvíjejí to, nač jsou zaměřeny. Doplňuje ovšem, že je taktéž důležité, jak odsouzený k plnění aktivity přistupuje, aby ho aktivita poté mohla rozvíjet.

R2: *„Již svým zaměřením aktivity působí na rozvoj té oblasti, na kterou jsou zaměřeny. Tzn. sportovní aktivity působí na rozvoj kondice a popřípadě opět záleží na tom, s jakou chutí a odhodláním odsouzený přistupuje k plnění aktivity.“*

Respondent třetí se na druhou stranu domnívá, že volnočasové aktivity tak úplně nerozvíjejí nic, ovšem speciálně výchovné poté ano. Hovoří tedy znovu o celém programu zacházení.

R3: *„Volnočasové a zájmové, vyjma snižování tenze v souvislosti s pobytem ve výkonu trestu, nic. Speciálně výchovné a vzdělávací přispívají ke snižování dynamických rizik v kontextu s pácháním další trestné činnosti.“*

Čtvrtý respondent uvádí, k čemu přispívají sportovní aktivity, speciálně výchovné a v neposlední řadě i vzdělávací.

R4: „*Vyplňují volný čas, přispívají k udržení zdraví a kondice (sportovní aktivity), napomáhají psychické rovnováze, pracují s jejich problémy (speciálně výchovné), prohlubují jejich vzdělání.*“

Pátý respondent se domnívá, že vzdělávací a speciálně výchovné aktivity působí na snižování recidivy trestného činu, oproti tomu zájmové nerozvíjejí dle jeho názoru nic.

R5: „*Zájmové aktivity nerozvíjejí nic. Vzdělávací a speciálně výchovné aktivity jsou nastaveny tak, aby u odsouzených působily na snižování rizika dalšího páchaní trestné činnosti.*“

Respondent šestý neuvádí přímo aktivitu, která rozvíjí níže specifikované oblasti, ale lze říci, že hovoří o speciálně výchovných aktivitách.

R6: „*Zlepšují reálný náhled na jejich situaci, pomáhají jim pojmenovat příčiny jejich problémů a řešit je do budoucna.*“

Sedmý respondent dle mého názoru hovoří o rozvoji navazování spolupráce ať mezi spoluodsouzenými, tak i se zaměstnanci Vězeňské služby. Lze hovořit o snaze o utváření vzájemných vztahů.

R7: „*Komunikační dovednosti, posilují adekvátní zpětnou vazbu, schopnost spolupráce, "nejsm v tom sám", smysl pro humor, toleranci, zvědavost.*“

Respondent osmý opět, jako výše jeho kolega, hovoří o aktivitách jako o oblasti rozvoje toho, na co jsou zaměřeny.

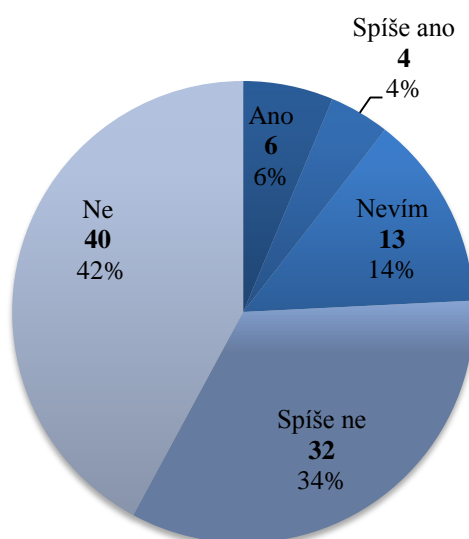
R8: „*Pokud jde o zájmové, tak zpestření jednotvárného vězeňského života. Jinak rozšiřují znalosti, dovednosti a vzdělání.*“

Devátý respondent zde hovoří o tom, jak lze rozvíjet myšlení odsouzených a snažit se je tím vést k bezproblémovému socializování do společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

R9: „*Působí na jejich myšlení, s cílem uvědomit si svůj trest, pochopit smysl zodpovědnosti a osvojit si určité normy společenského chování k možnosti začlenit se po propuštění do civilního života.*“

V odpovědích se v neposlední řadě ovšem objevily i dvě odpovědi s tím, že aktivity ve věznicích nerozvíjejí nic. Jedna z těchto byla také názorně komentována respondentem: „*Absolutně nic, kromě toho, že pokud posilují, tak jsou při výstupu silní a lépe se jim páchá další trestná činnost.*“

DO 19: Jsou některé z aktivit zbytečné? (n=95)



Graf 14: Přehled názoru na zbytečnost některé z aktivit v zařízení

Graf 14 nám ukazuje, zda se respondenti domnívají, že některá z aktivit v zařízení je zbytečná. Odpovědi „spíše ne“ či „ne“ odpovědělo 72 respondentů, že nepovažují žádnou z aktivit za zbytečnou. V další otázce se poté zaměříme na to, jak někteří z respondentů doplňovali svou odpověď o to, proč aktivity za zbytečné nepovažují. 10 z respondentů poté svou odpovědí ukázalo, že některé aktivity za zbytečné považují. 14 respondentů se přímé odpovědi vyhnuli tím, že odpověděli nevím.

DO 20: Aktivit, které respondenti považují za zbytečné (n=10)

Tato otázka se zaměřovala na ty aktivity, které se respondentům zdají v zařízení zbytečné. Respondenti odpovídali různě. Ovšem společné pro většinu z nich bylo, že nepovažují za zbytečný určitý typ aktivity, jako spíše když je aktivita špatně, neodborně či nesmyslně vedena.

R:1 „Některé ze zájmových, které by šly provozovat neorganizovaně (např. šachy, kroužek skládání puzzle; další jsme nedávno zrušili, na puzzle zřejmě také dojde), zatímco by se vychovatel, který je vede, mohl věnovat jiné aktivitě s odsouzenými.“

R2: „Křížovkářský kroužek. Spíše by se jednalo o to, jak jsou vedené.“

R3: „Vzdělávací aktivity u doživotně odsouzených anebo odsouzených ze specializovaných oddělení s mentální retardací.“

R4: „Pasivní, kdy odsouzený pouze něco "konzumuje".“

R5: „Ryze subjektivní pohled. Žádná aktivita nemusí být zbytečná, působení na odsouzeného může být skrze jakoukoli činnost. Je však ztrátou času nevhodně uchopená, chybně vedená či uměle čas krátcí aktivita, vedená neprofesionálem.“

Další dva respondenti překvapivě uváděli, že za zbytečné považují základy práce s PC a finanční gramotnost. Jeden z těchto uváděl i právní poradenství.

Velmi kontroverzním názorem pak bylo, že všechny aktivity jsou zbytečné kromě práce.

DO 21: Zájem odsouzených o jiné aktivity, které zařízení nenabízí (n=18)

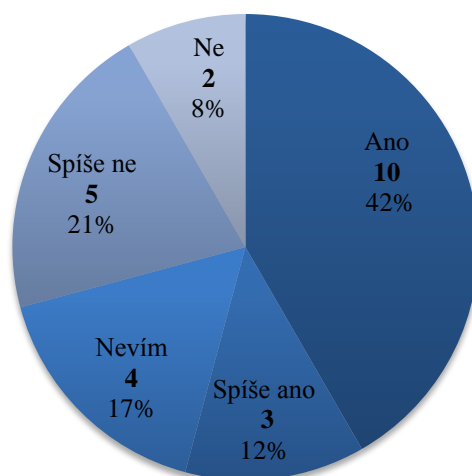
Polovina z respondentů (9), kteří tuto otázku zodpověděli, uvádí, že odsouzení mají zájem o aktivitu Základy práce s PC/Počítačová gramotnost/Práce na PC. R1: *U nás např. nefunguje aktivita základy práce s PC – je to ovšem spíše technickými možnostmi ve stávajících prostorách. Zcela jistě by si odsouzení i rádi uvařili (v kroužku vaření a stolování).*“ To vypovídá, že R1 se domnívá, že odsouzení by mohli mít zájem i o kroužek vaření a stolování. Další dvě response vypovídaly, že odsouzení mají zájem o kroužek finanční gramotnosti. Dva z respondentů také uvedli zájem o filmový a hudební kroužek. Po jedné odpovědi poté byl zájem o kurz cizích jazyků a kroužek chovatelství.

Další dva respondenti uvedli jiné varianty a své odpovědi zdůvodnili.

R2: „Jakékoli zájmové aktivity (z toho co je baví - hudební, filmový kroužek atd.) a na úkor toho samozřejmě (dle jejich názoru) omezit vzdělávací aktivity.“

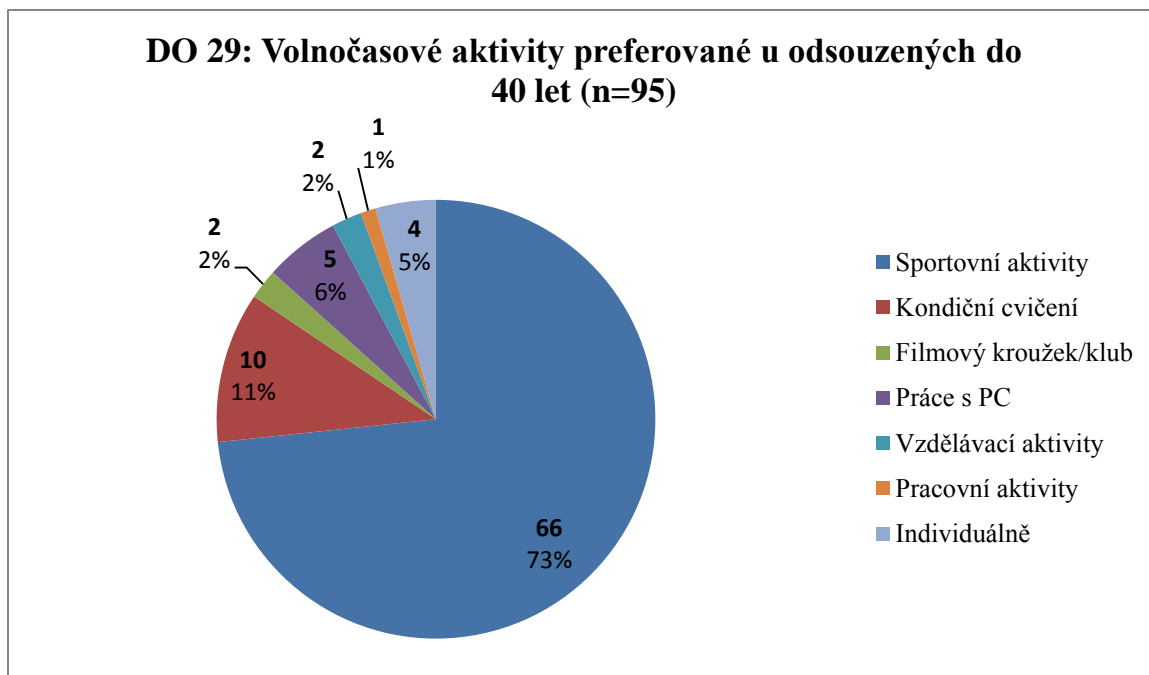
R3: „Vždy je zájem provozovat jiné aktivity, které však v rámci legislativních norem, finančním možnostem, prostorám, neúčelnosti, nesmyslnosti a svou povahou přímo odporující výchovnému účelu výkonu trestu ve věznici, realizovat nelze.“

**DO 22: Přínos aktivit přidaných na přání odsouzených
(n=24)**



Graf 15: Přehled názoru respondentů na přínos těch aktivity, které by na přání odsouzených byly přidány

Otázka číslo 21 zjišťovala u respondentů, zda odsouzení mají zájem o jiné volnočasové aktivity, které zařízení nenabízí. Tento graf znázorňuje jejich názor na to, zda by mělo přínos, pokud by byly tyto aktivity na jejich přání přidány. Jak je patrné, 13 respondentů se domnívá, že přidání aktivity by mělo u odsouzených přínos. Přínos v přidání aktivity, kterou by si odsouzení přáli, nevidí 7 respondentů. 4 respondenti odpověděli neutrálně „nevím“.

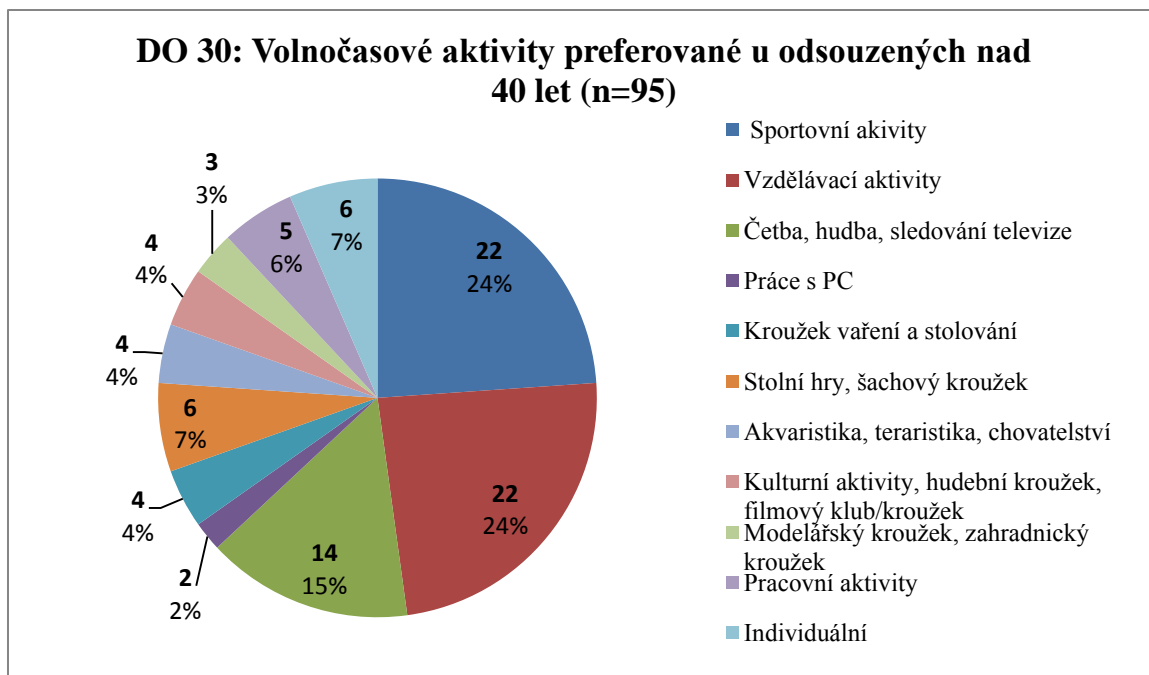


Graf 16: Přehled o aktivitách preferovaných u odsouzených do 40 let

Jako nejčastěji preferované aktivity u odsouzených do 40 let se ukázaly aktivity sportovní. Tento názor zastává 66 respondentů. Druhou nejčastější preferovanou aktivitou je s počtem 10 respondentů kondiční cvičení. 5 respondentů uvedlo práci s PC. 3 z respondentů považují za preferované aktivity sledování televize, četbu a hudební kroužek. Vzdělávací aktivity uvedli 2 respondenti. Pouze jeden z respondentů uvedl pracovní aktivity. V neposlední řadě 4 response vypověděli, že volnočasové aktivity jsou preferovány individuálně.

Dalších 5 respondentů odpovídalo i s vysvětlením své odpovědi. Kupříkladu 2 respondenti jsou toho názoru, že aktivity nejsou preferovány dle věku. R1: „*Nejsou preferovány dle věku.*“ R2: „*Na věku až tolik nezáleží, záleží na osobních preferencích. Věk v tomto není rozhodující.*“

2 respondenti svá tvrzení komentují takto – R3: „*Do sportovních - fotbal, nohejbal, stolní tenis a kondiční cvičení - je člověk nemusí přemlouvat. Ještě docela rádi čtou. Dále je skupina, která by nejraději seděla celý den u televize, popíjela kávu a kouřila.*“ R4 uvádí, že volnočasové aktivity mají svůj určitý cíl: „*Nelze objektivně určit, ve zdejší věznicí jsou stanoveny aktivity s určitým cílem zaměřením úzce spojené v souvislosti s trestnou činností odsouzených v rámci potřeby míry působení na odsouzené.*“



Graf 17: Přehled aktivit preferovaných u odsouzených nad 40 let

Se stejným počtem respondentů (22) jsou u odsouzených nad 40 let preferovány sportovní a vzdělávací aktivity. Druhými nejčastějšími aktivitami s výčetem 14 respondentů následují četba, hudba a sledování televize. Dále 6 responsí uvádělo stolní hry či šachový kroužek. Po 5 responsích byly kroužek vaření a stolování, akvaristika, teraristika a chovatelství, kulturní aktivity, hudební kroužek a filmový klub/kroužek. 3 respondenti uvedli zahradnický a modelářský kroužek jako preferovanou aktivitu. Nejméně preferované jsou práce s PC – tuto aktivitu uvedli 2 respondenti. Oproti odsouzeným do 40 let, jsou zde ale více preferovány pracovní aktivity, konkrétně takto odpovědělo 5 respondentů.

V neposlední řadě 6 respondentů uvedlo, že preference volnočasových aktivit u této věkové kategorie jsou individuální.

Rovněž jako u předchozí otázky, 3 z respondentů odpověděli, že aktivity nejsou preferované dle věku či že nelze určit takto širokou věkovou škálu.

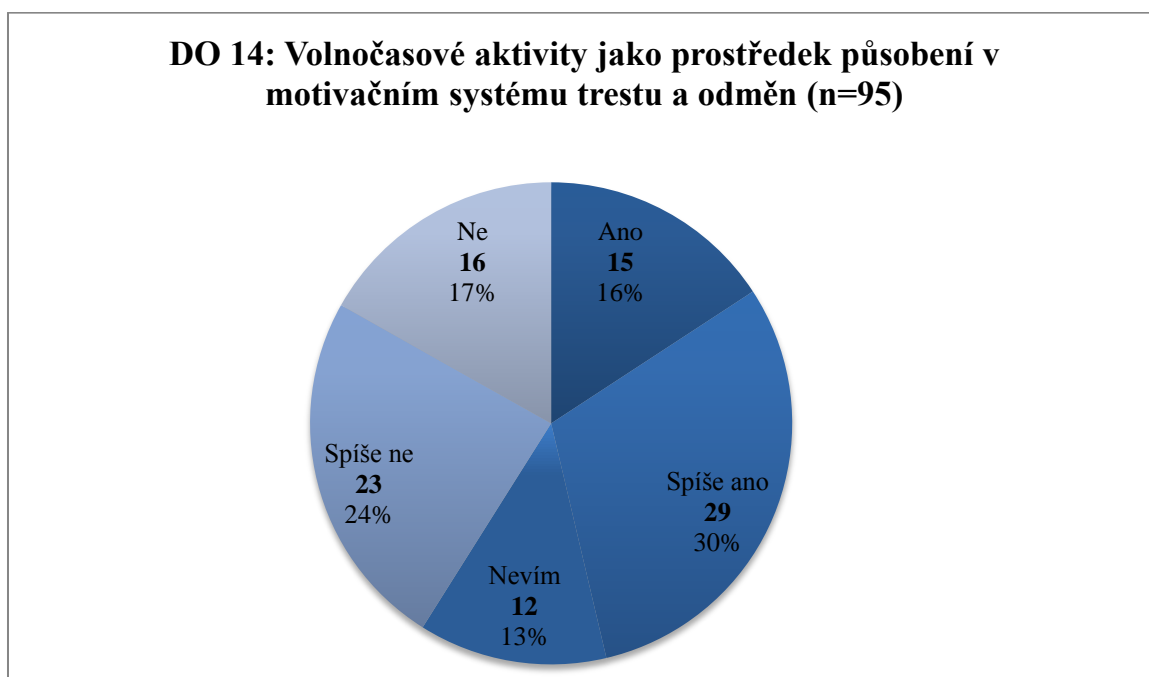
R1: „Na věku až tolik nezáleží, záleží na osobních preferencích. Věk v tomto není rozhodující.“

R2: „Nelze jednoznačně odpovědět - věkový rozdíl 40-75 let, které tu máme, je příliš velký.“

R3: „Nelze objektivně určit, ve zdejší věznici jsou stanoveny aktivity s určitým cílem zaměřené úzce spojené v souvislosti s trestnou činností odsouzených v rámci potřeby míry působení na odsouzené.“

6.3 Druhý dílčí výzkumný cíl

Druhým dílčím výzkumným cílem bylo zjistit, zda některé volnočasové aktivity způsobují změny v chování odsouzených. Pro dosažení druhého dílčího výzkumného cíle bylo stanoveno 10 dotazníkových otázek, které budou níže prezentovány prostřednictvím grafů, tabulek či pomocí textové odpovědi. Pod grafy a tabulkami budou popsány dílčí zjištění. Pro lepší orientaci bude v grafech i tabulkách rovněž uveden počet respondentů (n) pro vyhodnocení konkrétní dotazníkové otázky.



Graf 18: Přehled názoru respondentů na to, zda jsou volnočasové aktivity pro odsouzené dostačujícím prostředkem působení v motivačním systému trestu a odměn

V grafu 18 jsou téměř stejné výsledky těch respondentů, kteří odpověděli „ano“ či „spíše ano“ a těch, kteří naopak zvolili varianty „ne“ či „spíše ne“. Kladná odpověď je zde vyčíslena na 44 responses a záporná pak na 39 responses. Přesto je ale možné určit, že o 5 respondentů více se domnívá, že volnočasové aktivity jsou pro odsouzené dostačujícím

prostředkem působení v systému trestu a odměn. Z 95 respondentů se ovšem našlo i 16 takových, kteří neměli názor na tuto otázku či z jiného důvodu odpověděli, že neví.



Graf 19: Přehled o pozorování vlivu volnočasových aktivit na změny v chování odsouzených

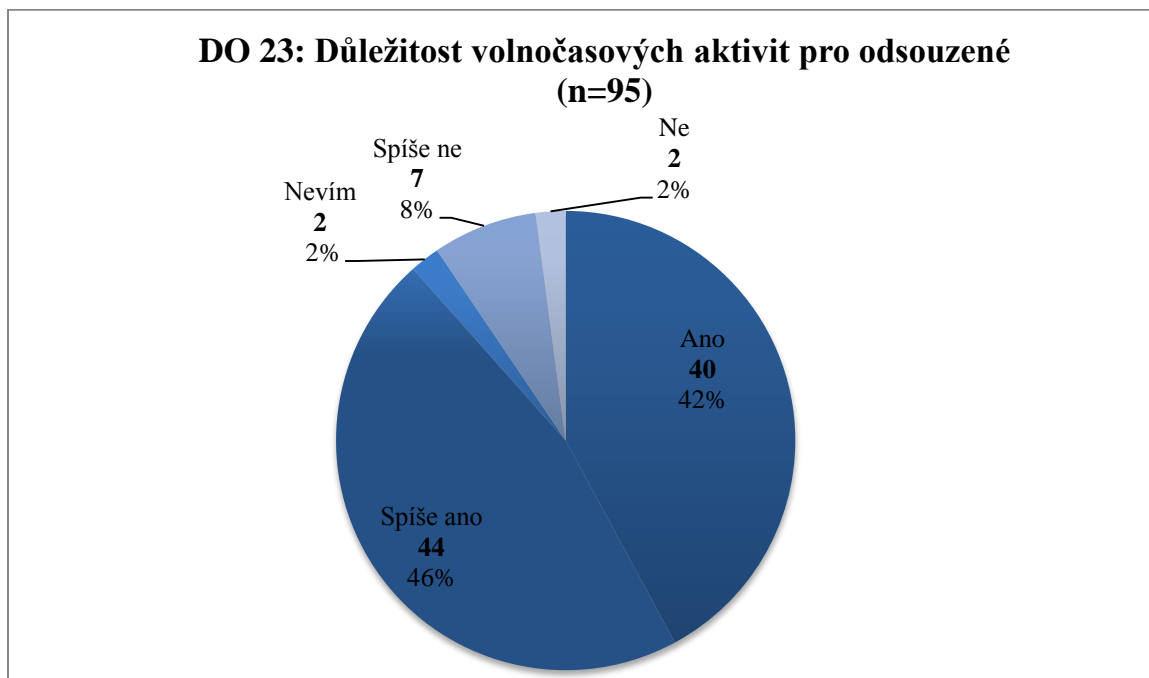
V grafu 19 je vyobrazeno, jaký mají respondenti názor na to, zda působí volnočasové aktivity nějaké změny v chování odsouzených. Překvapivě vyšlo, že více než polovina respondentů nepozoruje vlivem volnočasových aktivit změny v chování odsouzených. Tuto odpověď uvedlo 48 respondentů. Změny v chování odsouzených poté pozoruje 28 respondentů. Neutrální odpověď „nevím“ zvolilo 19 respondentů.

DO 17: Možné změny v chování odsouzených vlivem volnočasových aktivit (n=28)

Respondent	Odpověď	Respondent	Odpověď
R 1 - 10	Zklidnění, odbourání napětí, uvolnění napětí, odreagování	R 20	„Týmová spolupráce, kooperace, empatie.“
R 11	„Trpělivost, cílevědomost“	R 21	„Zodpovědnost, komunikativnost a jiné“
R 12	„Pozitivní změny“	R 22	„Změna náhledu na předchozí způsob života.“
R 13	„Lépe se vyjadřují, uvědomují si špatné a dobré věci.“	R 23	„Odpovědnost, dodržování pravidel, rozhled v dané situaci.“
R 14	„Odsouzení získávají větší důvěru ke svým vychovatelům (a dalším odborným zaměstnancům).“	R 24	„Učí se tím zodpovědnosti a plnit si své povinnosti (příprava na aktivitu, být ve stanovený čas připraven odejít na aktivitu).“
R 15	„Je snaha o lepší pohled na jejich osobu. Jen výjimečně odsouzený dělá něco proto, že má z toho sám dobrý dojem. Jinak odsouzený zpravidla dělá něco účelově, když očekává za své činnosti prospěch pro sebe.“	R 25	„Snaha o bezproblémový výkon trestu s cílem dosažení určitých výhod (volné návštěvy, přeřazení do nižšího stupně zabezpečení, popřípadě docílení podmíněného propuštění).“
R 16	„Větší vstřícnost, navázání neformálního kontaktu, změna postojů.“	R 26	„U skupinové terapie jsou vidět změny postojů, hodnot, přehodnocení situace, uznání vlastní viny.“
R 17	„Zcela zjevné podbíživé účelové jednání k lektorům kroužků a kurzů, jež odsouzený navštěvuje dobrovolně. Na druhé straně ignorování nabídky a minimální zapojení do povinných aktivit.“	R 27	„Prostor pro práci se skupinovou dynamikou, lépe se poznají, méně se nudí. Skupinové aktivity posilují kohezi, prostor pro navazování kontaktu/vztahu s odsouzenými → další spolupráce, větší otevřenost odsouzených.“
R 18	„Začínají postupně po malých krocích řešit své problémy z doby před uvězněním – např. mapují své dluhy, oslovují věřitele, rozpoznávají své rizikové faktory, které je vedly k trestné činnosti.“	R 28	„Uvědomí si, kolik věcí v životě zanedbávali, kolik věcí jde třeba i řešit jinak a stačí mít jen snahu a informace a vůli je vyhledat. V tomto ohledu je tedy změna, ovšem jen u mizivého procenta odsouzených.“
R 19	„Začnou se více zamýšlet nad tím, co dělají, jak se chovají a proč to vše dělají – individuální.“		

Tabulka 4: Vyobrazení toho, jaké změny na chování odsouzených pozorují respondenti vlivem volnočasových aktivit

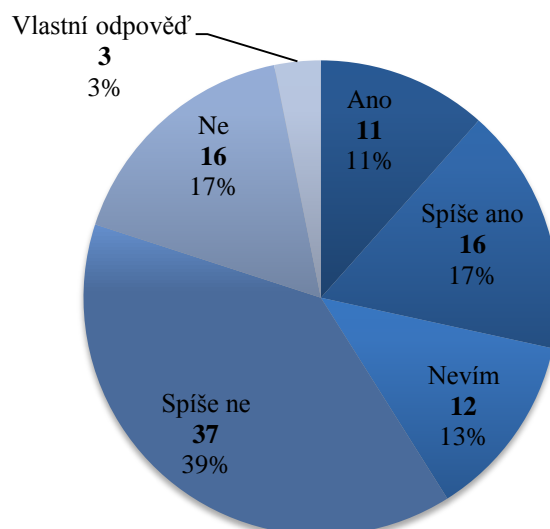
Tato otázka byla zaměřena na to, jaké změny v chování pozorují respondenti vlivem volnočasových aktivit. Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří na předchozí otázku odpověděli, že nějaké změny pozorují. V tabulce 4 jsou pomocí přímých citací vyobrazeny odpovědi respondentů.



Graf 20: Přehled názoru respondentů na důležitost volnočasových aktivit pro odsouzené

Graf 20 poukazuje na to, jak vnímají respondenti důležitost volnočasových aktivit pro odsouzené. Že jsou volnočasové aktivity pro odsouzené důležité si myslí 84 respondentů. Jejich důležitost nespatřuje 9 respondentů. 2 z respondentů odpověděli „nevím“.

DO 24: Vliv zákazu volnočasové aktivity jako trestu na chování odsouzených (n=95)



Graf 21: Přehled názoru na zákaz volnočasové aktivity jako prostředek trestu (vliv na chování odsouzených)

Graf 21 popisuje názor respondentů na vliv zákazu volnočasové aktivity jako trestu na chování odsouzených. Byla zde zvolena i volba „vlastní odpovědi“, neboť se v rámci předvýzkumu ukázalo, že kupříkladu Pouchovská věznice nemá zákaz aktivity jako kázeňský trest. Po diskuzi jsme se ale shodli, že by tato varianta mohla existovat a otázka se ponechala. Ovšem při návratech dotazníků se doopravdy ukázalo, že 3 z respondentů v rámci „vlastní odpovědi“ uvedli, že zákaz aktivity nepovažují za smysluplný, anebo že takový trest neexistuje. 53 respondentů poté odpovědělo, že zákaz aktivity nemá vliv na chování odsouzených a naopak 27 respondentů se domnívá, že tento trest má vliv na chování odsouzených. Tito poté v následující otázce vysvětlují, proč odpověděli, že se domnívají, že zákaz aktivity má vliv na chování odsouzených. Odpovědi dalších 12 respondentů bylo „nevím“. Ti co odpověděli „ne“, „spíše ne“ či „nevím“, poté neodpovídali na následující otázku, která se týkala toho, jak se projevuje tento zákaz v chování odsouzených.

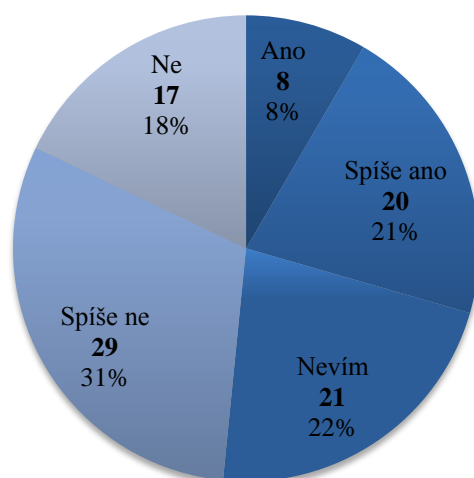
DO 25: Možnosti, jak se projevuje zákaz aktivity na chování odsouzených (n=27)

Respondent	Odpověď	Respondent	Odpověď
R 1 - 3	Neklid	R 13	„Ztráta motivace. Individuální.“
R 4	„Nudili by se.“	R 14 – 19	Snaha o nápravu, korigování chování
R 5	„Pokud někdo rád navštěvuje určitou aktivitu a je to pro něho i odreagování, tak se většinou snaží chování zlepšit.“	R 20	„Odsouzený nemá jak uvolnit stres a ten u něho postupně narůstá, případně u něho narůstá pocit marnosti.“
R 6	„Dokáží zlepšit chování – na chvíli.“	R 21	„Chvilková uraženost/naštvanost.“
R 7	„Represe + motivace k žádoucímu chování.“	R 22	„Např. možnost navštěvování posilovny je silný motivační prvek.“
R 8	„Motivační činitel“	R 23	„Podrážděnost, dožadování aktivity.“
R 9	„Nelze jednoznačně stanovit, každá aktivita je jiná. Může to mít pozitivní, negativní i neutrální následky.“	R 24	„Zákaz posilovny – zvyšuje tenzi, přerůstá v agresi mezi odsouzenými.“
R 10	„Zákaz posilovny nebo sledování TV si koleduje téměř o vzpouru.“	R 25	„Odsouzení by se více nudili a přemýšleli, jak jinak trávit volný čas a mohli by dělat nepořádek jinde. Navíc odsouzení z aktivity často očekávají odměnu, proto na ní chtějí chodit.“
R 11	„Možnost nadstandardního cvičení – odebrání výhod.“	R 26	„Týká se pouze omezení sportovních aktivit + TV – ostatní jim nevaří.“
R 12	„Je snaha o lepší pohled na jejich osobu. Jen výjimečně odsouzený dělá něco proto, že má z toho sám dobrý dojem. Jinak odsouzený zpravidla dělá něco účelově, když očekává ze své činnosti prospěch pro sebe. Přesně jako u lidí v civilu – záleží na osobnosti. U někoho to vede k iniciativě, u jiného k pasivitě.“	R 27	„Ve smyslu prostředku negativní motivace – tj. např. zlepši chování za účelem opětovného povolení aktivity – platí pouze u zájmových, nikoli u speciálně výchovných a vzdělávacích, které si odsouzení nevolí, nýbrž jsou jim určovány na základě vyhodnocení dynamických kriminogenních rizik.“

Tabulka 5: Vyobrazení toho, jak se projevuje zákaz aktivity jako trest na chování odsouzených

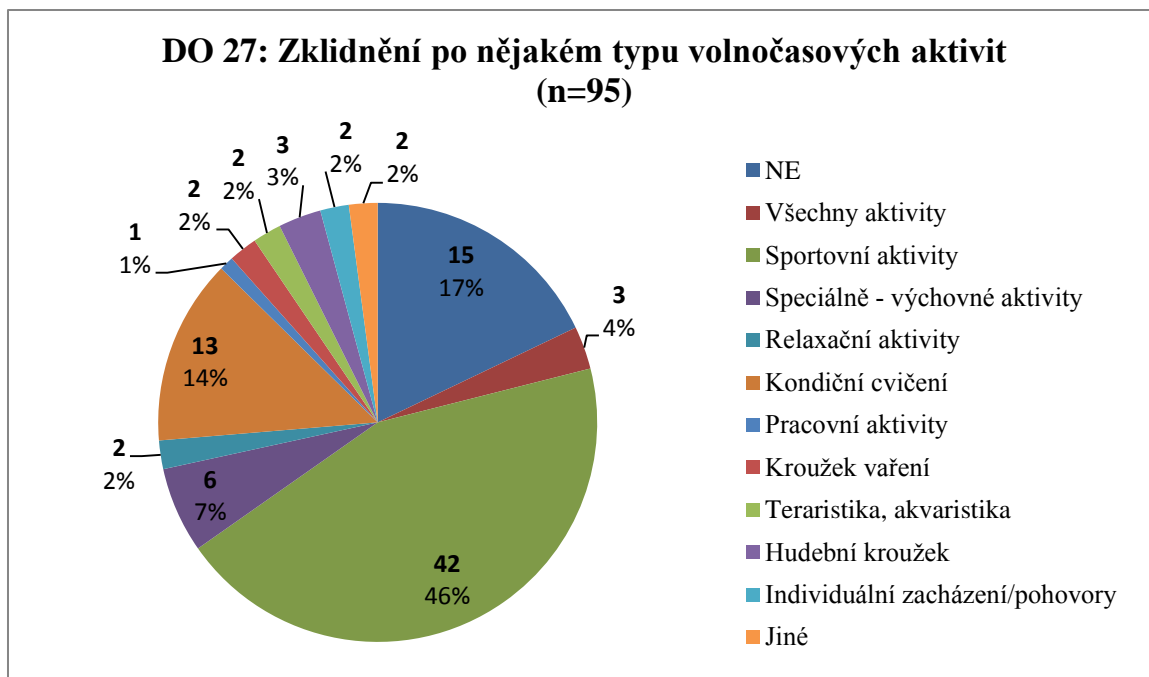
Tato otázka navazovala na předchozí otázku, která zjišťuje, zda zákaz aktivity jako trest, má vliv na chování odsouzených. V této otázce se jednalo o to zjistit, jak se zákaz aktivity projevuje na chování odsouzených.

DO 26: Názoru respondentů na změnu v chování, které vedlo k zákazu aktivity (n=95)



Graf 22: Přehled názoru respondentů na změnu v chování, které vedlo k zákazu aktivity

V grafu 22 je vyobrazen názor, zda respondenti pozorují změnu v chování, které vedlo k zákazu aktivity, v případě že je některá z aktivit doopravdy zakázána. 46 respondentů zde uvedlo, že nepozorují změny v chování odsouzených, které vedlo k zákazu aktivity. 28 z nich poté odpovědělo, že pozorují změnu v chování, které vedlo k zákazu aktivity. Zbýlých 21 respondentů odpovědělo, že neví.



Graf 23: Přehled toho, zda respondenti zaznamenávají po některých typech volnočasových aktivit zklidnění

Jak je z grafu 23 patrné, téměř polovina, numericky 42 respondentů, se domnívá, že zklidnění u odsouzených způsobují sportovní aktivity. Dále zde bylo nejvíce obsaženo, s počtem 13 respondentů, kondiční cvičení. 6 respondentů poté uvedlo speciálně – výchovné aktivity, kterými byly například práce s emocemi, komunitní setkání, skupinová psychoterapie, nácvik psychosociálních dovedností a psychologická intervence. 3 respondenti se také domnívali, že všechny či téměř všechny volnočasové aktivity odsouzeného zklidňují. Hudební kroužek jako prostředek zklidnění uvedli 3 respondenti. Po 2 respondentech odpovědělo, že se odsouzení zklidní po individuálním zacházení/pohovorech, kroužku vaření a stolování, po teraristice, akvaristice a v neposlední řadě i po relaxačních aktivitách. Pouze 1 respondent uvedl pracovní aktivity.

Je nutno také uvést, že 17 respondentů si myslí, že žádné volnočasové aktivity nezpůsobují u odsouzených zklidnění. Mezi těmito respondenty je příhodné také uvést doplnění odpovědí některých respondentů. Z následujících výpovědí je patrné, že kvůli své krátké praxi respondenti nemají ještě zkušenosti s dotazovanou skutečností.

R1: „Zatím ne, ale jsem ve věznici krátce.“

R2: „Nemám dostatečnou praxi. Osobně mám v aktivitě klidné odsouzené, proto jsem žádné další zklidnění nezaznamenal.“

Další dva respondenti, kteří jsou v grafu uvedeni jako odpověď „jiné“, uváděli jako důvod zklidnění kupříkladu motivaci a také schopnost zaměstnanců vést aktivity správně.

R3: „*Když v samoobslužných aktivitách poprvé v životě např. uvaří, když vyrobí květinu nebo jiný výrobek z papíru (i přesto že ze začátku tvrdili, že toto nikdy nedokážou).*“

R4: „*Pokud je aktivita zajímavá a je vedena správně, má dobrý pocit jak vedoucí aktivity, tak odsouzení. V době, kdy jsem vedl kroužek autoškoly, odsouzení soutěžili mezi sebou a byli spokojeni, když dosáhli co nejlepších výsledků - byli na to hrdí.*“

DO 28: Neklid či agresivita u odsouzených při či po nějakém typu volnočasových aktivit (n=95)

Zde se většina respondentů shodla na tom, že po volnočasových aktivitách nepozorují neklid či agresi. Těchto bylo celkem 76. Jeden respondent svou odpověď doplnil následovně – R1: „*Nikoli, snad před lety, při hraní elektronických šipek, když odsouzenému nevyjde hod, v těchto chvílích se zde projeví každého psychika, někteří (a to jako lidé obecně) neumí prohrávat.*“

Další 3 respondenti uvádí, že nezaznamenali agresivitu ale pouze neklid.

Pokud se ale agresivita či neklid objeví, tak je to u sportovních aktivit. Takto odpovědělo 10 dotazovaných. 3 z těchto respondentů své odpovědi více vysvětlili:

R1: „*Při sportu v zápalu boje se srazí, následně to přeroste v konflikt.*“

R2: „*Ano, hráli jsme tenis a odsouzený prohrál. Cítil se být rozhodčím poškozen.*“

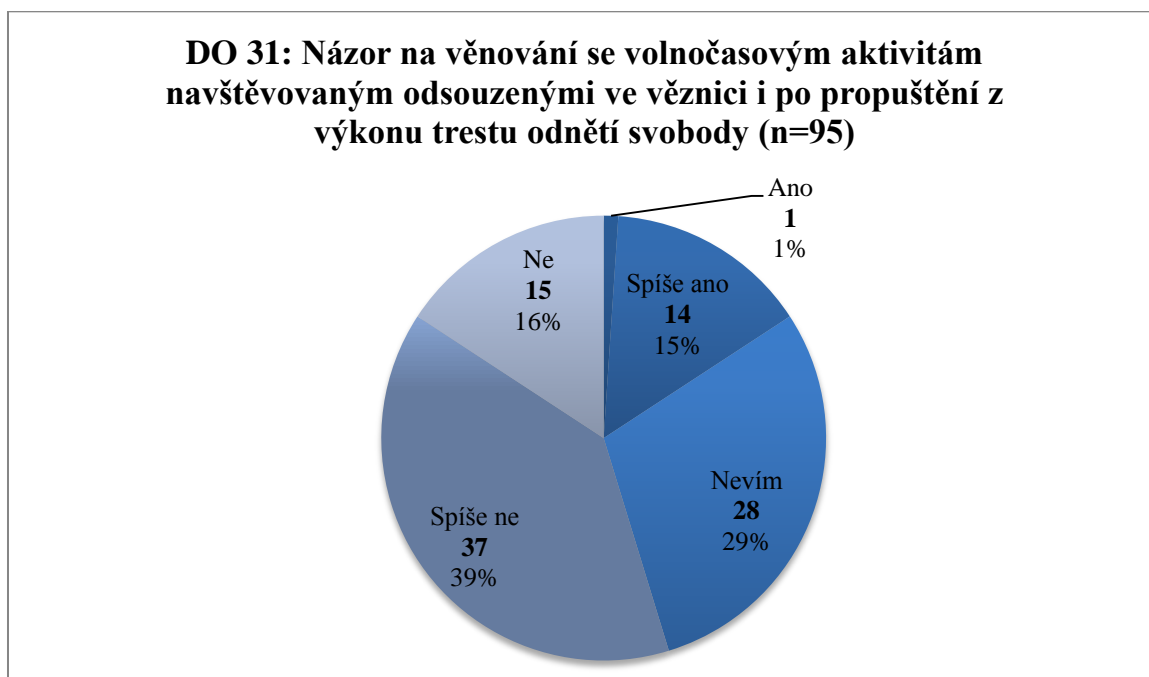
R3: „*Někdy se při hře stane, že pod vlivem emocí některý odsouzený tzv. vyběhne na dalšího – většinou to lze předvídat a včas zasáhnout, aby nedošlo k agresivitě.*“

Jeden z respondentů uvedl, že lze zaznamenat agresivitu při striktně nařízených aktivitách. Další respondent uvádí, že po sledování akčních filmů – R4: „*Sledování akčních filmů s bojovou tematikou – proražené dveře.*“ Z toho lze soudit, že si odsouzení pravděpodobně chtějí zkusit to, co viděli ve filmu. Nejspíš již ale nedomyslí následky, ony proražené dveře.

Odpovědí dalšího respondenta bylo, že je možné spatřovat neklid či agresi u všech druhů aktivit, myslí si ale, že sportovní tuto reakci vyvolají častěji. R5: „*Také by se dalo říct, že u všech druhů aktivit. I když u těch sportovních v případě neúspěchů je to možná častější.*“

V neposlední řadě mohou být ale odsouzení agresivní po tom, co nezíská odměnu. R5 uvádí: „Při vyškrtnutí jednoho odsouzeného z aktivity jsem agresí zaznamenal. Každopádně se jednalo o nemožnost odsouzeného získat odměnu za úspěšné splnění podmínek aktivity.“

Další dva respondenti po té uvádí, že neklid či agresivitu zaznamenávají po striktně nařízených aktivitách či po aktivitě, která je špatně vedena.



Graf 24: Přehled názoru na to, zda si respondenti myslí, že se odsouzení věnují aktivitám i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Graf 24 ukazuje odpovědi respondentů na to, zda si myslí, že se odsouzení věnují volnočasovým aktivitám, které ve věznici využívali, i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Většina respondentů, konkrétně 52 z 95, se domnívá, že se odsouzení volnočasovým aktivitám po propuštění z výkonu trestu již nevěnují. Nebyl zde prostor pro volnou odpověď, přesto ale jeden z respondentů doplnil, že si myslí, že aktivitám již nevěnují, neboť ve věznici je měli zadarmo a v civilu by za tyto aktivity museli platit.

28 respondentů po té nemělo názor na tuto otázku a odpověděli „nevím“. Domněnku, že se odsouzení volnočasovým aktivitám po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody věnují, mělo pouze 15 respondentů.

7 SHRNU TÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Na začátku praktické části se pomocí úvodního dotazování zjistila základní informace o respondentech – jejich pohlaví, vzdělání, profesní pozici v systému Vězeňské služby České Republiky a jejich praxi ve věznicích.

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo pomocí dvou dílčích cílů zjistit smysl volnočasových aktivit a jejich vliv na chování odsouzených. První dílčí cíl zjišťoval, co nabízené aktivity rozvíjejí u odsouzených a které aktivity jsou preferovány. Druhým dílčím cílem poté bylo zjistit, zda některé volnočasové aktivity způsobují změny v chování odsouzených.

Prvním dílčím výzkumným cílem bylo zjištěno, že u odsouzených do 40 let věku jsou nejčastěji preferovány sportovní aktivity. Nejméně preferovány byly aktivity pracovní. U odsouzených nad 40 let jsou poté stejným dílem preferovány aktivity sportovní a vzdělávací. Druhou nejčastější oblastí souboru aktivit je poté hudba, četba a sledování televize. Nejméně preferované se v této věkové kategorii ukázaly Základy práce s počítačem. V neposlední řadě jsem taktéž zjistila, co dle respondentů volnočasové aktivity rozvíjejí u odsouzených. Nejvíce respondentů uvádí, že se volnočasovými aktivitami odsouzení učí efektivně trávit svůj volný čas. Aby se ale daly tyto výsledky zjistit, bylo nutné nejprve zvědět, zda respondenti vůbec znají všechny aktivity, které zařízení, ve kterém pracují, nabízí. Výsledkem bylo, že téměř všichni aktivity znají. Dále jsem zjistila, že se ve většině případů zdá respondentům nabídka volnočasových aktivit dostatečně různorodá a spíše se domnívají, že zde není žádná z oblastí aktivit opomíjená anebo zbytečná. 90 % respondentů poté uvedlo, že odsouzení mají zájem o volnočasové aktivity. Dle výzkumu mají zájem i o aktivity, které zařízení nenabízí a respondenti se zde domnívají, že pokud by se aktivity mohly na přání odsouzených přidat, mělo by to pro ně přínos.

Druhým dílčím výzkumným cílem bylo zjištěno, že spíše než negativní změny v chování, vyvolávají volnočasové aktivity u odsouzených pozitivní změny. Pokud bych ovšem zůstala pouze u otázky, zda volnočasové aktivity vyvolávají nějaké změny v chování odsouzených, odpověď byla ve více než polovině „ne“. K těmto výsledkům bylo ovšem nutné položit i doplňující otázky pro zjištění změn, které se u odsouzených projevují – pro zjištění, zda jde o pozitivní či negativní změny. Příliš se nelišila kladná a záporná odpověď na to, zda jsou volnočasové aktivity pro odsouzené dostatečným prostředkem působení v motivačním systému trestu a odměn. Pouze o 5 % byl vyšší výsledek těch responsí, které se

odpovídaly, že ano. O důležitosti volnočasových aktivit u odsouzených jsou ovšem přesvědčeni téměř všichni respondenti – přesně 88 % z celkového počtu. Více než polovina respondentů poté uváděla, že by zákaz aktivity jako trest neměl vliv na chování odsouzených. A konečně pak pozitivní změny v chování odsouzených se respondenti domnívají, že způsobují nejvíce sportovní aktivity. Co se týče negativních změn při či po volnočasových aktivitách, většina respondentů si myslí, že takové změny aktivity nevyvolávají. Pokud se ovšem nějaká negativní reakce objeví, je tomu tak při či po sportovní aktivitě. Někdy se jedná o neklid, jindy pak o agresi. Toto může být vyvoláno kupříkladu neúspěchem. Poslední otázka poté zjistila, že se více než 50 % respondentů domnívá, že odsouzení se volnočasovým aktivitám věnují pouze ve výkonu trestu a poté, když jsou propuštěni, již aktivit nevyužívají, nenavštěvují je.

Pomocí těchto dvou dílčích cílů se podařilo dosáhnout hlavního výzkumného cíle bakalářské práce a zjistit tak smysl volnočasových aktivit a jejich vliv na chování odsouzených.

Závěr

Na základě dosažených výsledků výzkumného šetření lze konstatovat, že jednotlivých dílčích cílů mé bakalářské práce bylo dosaženo. Bylo zjištěno, že aktivity, které jsou v zařízení nabízená, rozvíjejí u odsouzených nejvíce učení se efektivně a smysluplně trávit svůj volný čas ve výkonu trestu odnětí svobody, dále pak zodpovědnost, trpělivost a obecné znalosti, všeobecný přehled, vzdělání a odbornou kvalifikace. Nejvíce jsou u odsouzených preferovány sportovní a vzdělávací aktivity. Dále jsem zjistila, že dle respondentů volnočasové aktivity spíše nevyvolávají změny v chování odsouzených. Pokud ovšem nějaké změny vyvolají, jedná se spíše o změny pozitivní než negativní. Většinu změn v chování pak dle dalších zjištění vyvolávají nejvíce sportovní aktivity, ať se jedná o pozitivní či negativní projev chování.

Lze tedy říci, že volnočasové aktivity, i aktivity programu zacházení obecně, mají na odsouzené dobrý vliv, nevyvolávají v nich ve většině případů negativní emoce. Jejich smyslem je poté rozvoj odsouzených v oblastech, jakými jsou například schopnost se naučit efektivně trávit svůj volný čas a nemarnit jej, dále pak rozvíjejí jejich smysl pro zodpovědnost a trpělivost. V neposlední řadě také jejich všeobecný rozhled a znalosti. S ohledem na dosažené zjištění si dovoluji tvrdit, že volnočasové aktivity mají pro odsouzené velmi významný smysl. Nachází v nich poznání, uvolnění napětí a stresu, zklidnění. Odsouzení se díky volnočasovým aktivitám mohou více sblížit se svými spoluvězni, zaměstnanci Vězeňské služby – vytváří si důvěrnější vztahy, které vedou k lepší spolupráci mezi nimi.

Výsledky výzkumného šetření byly získány pomocí kvantitativní výzkumné metody – dotazníky. Kvantitativní výzkumné šetření má oproti tomu kvalitativnímu tu výhodu, že díky němu lze získat větší množství kvalitních informací a dat. Osvědčila se i použitá technika anonymních dotazníků. Odrazem anonymity totiž poté byla upřímnost a otevřenost respondentů. Pro mne bylo velmi zajímavé a přínosné vyhodnocovat jejich odpovědi.

Jistě by bylo velmi zajímavé v obdobném šetření dále pokračovat, ovšem v následujícím výzkumném šetření zapojit do výzkumného vzorku například odsouzené a zjišťovat informace ohledně volnočasových aktivit přímo od nich – jak oni vnímají volnočasové aktivity v zařízení, jaký pro ně samotné mají význam a smysl.

Věřím, že má práce byla přínosem k uvědomění si toho, že volnočasové aktivity mají pro odsouzené význam. A že samozřejmě i pro veřejnost by mělo mít význam to, jak se odsouzeným zaměstnanci Vězeňské služby věnují, a že se snaží udělat maximum pro to, aby

se důstojně a v souladu se zákonem začlenili zpět do společnosti po propuštění z výkonu trestu. Jistě by nebylo od věci, aby o takovýchto aktivitách ve věznicích měla veřejnost povědomí. Aby věděla, že věznění není jen o tom, že jsou odsouzení v celách, ve společenské místnosti sledují televizi a na dvorech věznice hrají fotbal. Veřejnost má občas tendence vidět spoustu věcí jen jednostranně a hlavně tak, jak to říkají média.

Zároveň doufám, že přínosem bude i teoretická část mé bakalářské práce a pomůže ještě lépe se ponořit do problému trestání, vězeňství a primárně programu zacházení.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Operacionalizace dílčích cílů do dotazníkových otázek.....	60
Tabulka 2: Přehled oborů, ve kterých jsou vzdělání respondenti	65
Tabulka 3: Přehled oblasti aktivit, o kterých se respondenti domnívají, že jsou ve věznici opomíjené.....	73
Tabulka 4: Vyobrazení toho, jaké změny na chování odsouzených pozorují respondenti vlivem volnočasových aktivit.....	85
Tabulka 5: Vyobrazení toho, jak se projevuje zákaz aktivity jako trest na chování odsouzených	88

Seznam grafů

Graf 1: Přehled o četnosti mužů a žen vykonávajících profesi vychovatele či speciálního pedagoga.....	64
Graf 2: Přehled dosaženého vzdělání u dotazovaných vychovatelů či speciálních pedagogů Vězeňské služby České Republiky	65
Graf 3: Přehled poměru vychovatelů a speciálních pedagogů mezi respondenty.....	66
Graf 4: Přehled četnosti respondentů z mužské či ženské věznice ve výzkumném šetření	67
Graf 5: Přehled o diferenciaci věznic z dotazníkového šetření	67
Graf 6: Přehled délky profesní praxe respondentů ve věznici	68
Graf 7: Přehled toho, v kolika věznicích jednotliví respondenti pracovali.....	69
Graf 8: Přehled o znalosti volnočasových aktivit v zařízení.....	70
Graf 9: Přehled volnočasových aktivit ve věznicích z výzkumného šetření.....	71
Graf 10: Přehled názoru na různorodost volnočasových aktivit ve věznici.....	72
Graf 11: Přehled názoru respondentů na to, zda je některá oblast aktivit opomíjená.....	73
Graf 12: Přehled názoru respondentů na zájem odsouzených o volnočasové aktivity	74
Graf 13: Přehled toho, co aktivity nabízené ve věznicích rozvíjejí u odsouzených.....	75
Graf 14: Přehled názoru na zbytečnost některé z aktivit v zařízení	78
Graf 15: Přehled názoru respondentů na přínos těch aktivity, které by na přání odsouzených byly přidány.....	80
Graf 16: Přehled o aktivitách preferovaných u odsouzených do 40 let	81
Graf 17: Přehled aktivit preferovaných u odsouzených nad 40 let	82

Graf 18: Přehled názoru respondentů na to, zda jsou volnočasové aktivity pro odsouzené dostačujícím prostředkem působení v motivačním systému trestu a odměn	83
Graf 19: Přehled o pozorování vlivu volnočasových aktivit na změny v chování odsouzených	84
Graf 20: Přehled názoru respondentů na důležitost volnočasových aktivit pro odsouzené	86
Graf 21: Přehled názoru na zákaz volnočasové aktivity jako prostředek trestu (vliv na chování odsouzených)	87
Graf 22: Přehled názoru respondentů na změnu v chování, které vedlo k zákazu aktivity	89
Graf 23: Přehled toho, zda respondenti zaznamenávají po některých typech volnočasových aktivit zklidnění	90
Graf 24: Přehled názoru na to, zda si respondenti myslí, že se odsouzení věnují aktivitám i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	92

Zdroje

- ADLER, Freda, William S. LAUFER a Gerhard O. W. MUELLER. *Criminology*. New York: McGraw-Hill, 1991. ISBN 0-07-000411-0.
- BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. Praha: Grada, 1999. Právo pro každého (Grada). ISBN 80-7169-555-6.
- BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8.
- BRYMAN, Alan. *Social research methods*. 4th. ed. New York: Oxford University Press, 2012, ISBN 978-0-19-958805-3.
- ČERNÍKOVÁ V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. Vydání. Praha: Policejní akademie, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0
- České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1992-. ISSN 1213-9297.
- FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Přeložil Čestmír Pelikán. Praha: Dauphin, 2000. Studie (Dauphin). ISBN 80-86019-96-9.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
- HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- JIŘIČKA, V.; Kejřová, K. *Úvod do zkoumání efektivity intervenčních programů II*. Praha: Psychologické pracoviště Vězeňské služby České republiky, odbor výkonu vazby a trestu, 2015. 224 s.
- KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3.
- KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7.

- KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4.
- MEZNÍK, Jiří; KALVODOVÁ, Věra; KUCHTA, Josef. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 802101248X
- MÜHLPACHR, Pavel, 2008. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 194 s. ISBN 978-80-210-4550-7.
- NETÍK, K. a kol. *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*. Bulletin studijní a výzkumné skupiny ředitelství SNV ČR, 1991, Příloha časopisu České Vězeňství č. 1/1998.
- NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Základy kriminologie*. Dotisk. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7066-821-0.
- NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. Praha: Academia, 1969.
- NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. 3. přeprac. vyd. Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-24-8.
- PRŮCHA, J. Et. AL. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 1995. ISBN 80-7178-029-4
- PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězněnými*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3
- SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie*. Liberec: Technická univerzita, 2002. Studijní texty pro distanční studium. ISBN 80-7083-679-2.
- SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-287-6.

ŠERÁK, Michal a Miroslava DVOŘÁKOVÁ. *Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Institut vzdělávání a poradenství, 2009. 138 s. ISBN 978-80-213-2001-7

Uhlík, J. F. *J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. Století*. Praha: In České Vězeňství 2/1997

Internetové zdroje:

Věznice Horní Slavkov. *Základní informace|Věznice Horní Slavkov*. [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-horni-slavkov/o-nas/zakladni-informace/>

Věznice Jiřice. *Základní informace|Věznice Jiřice*. [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-jirice/o-nas/vykon-vezenstvi/odsouzeni-ve-vykonu-trestu/>

Věznice Karviná. *Základní informace|Věznice Karviná*. [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-karvina/o-nas/zakladni-informace/>

Věznice Mírov. *Základní informace|Věznice Mírov*. [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-mirov/o-nas/zakladni-informace/>

Věznice Příbram. *Základní informace|Věznice Příbram*. [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-pribram/o-nas/vykon-vezenstvi/informace-o-vykonu-trestu/>

Věznice Pouchov. *Základní informace|Vazební věznice Hradec Králové|Výkon trestu* [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-hradec-kralove/o-nas/vykon-trestu/>

Romodrom. *O programu Romodrom* [online]. Praha: © Romodrom, webmaster, © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://www.romodrom.cz/new/obsah.php?id=38&index=1>

Věznice Rýnovice. *Základní informace | Věznice Rýnovice* [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-rynovice/o-nas/specializovana-oddeleni/protitoxomaticka-lecba>

Věznice Rýnovice. *Základní informace* | *Věznice Rýnovice* [online] © 2018 [cit. 2018-03-18].
Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-rynovice/o-nas/specializovana-oddeleni/protitoxomaticka-lecba>

Věznice Rýnovice. *Základní informace* | *Věznice Rýnovice* [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-rynovice/o-nas/specializovana-oddeleni/oddeleni-se-zesilenym-stavebne-technickym-zabezpenim/>

Věznice Rýnovice. *Základní informace* | *Věznice Rýnovice* [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-rynovice/o-nas/specializovana-oddeleni/oddeleni-pro-odsouzene-s-poruchou-dusevni-a-poruchou-chovani/>

Věznice Rýnovice. *Základní informace* | *Věznice Rýnovice* [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-rynovice/o-nas/specializovana-oddeleni/oddeleni-pro-mlade-a-prvoveznene/>

Věznice Rýnovice. *Základní informace* | *Věznice Rýnovice*. [online] © 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-rynovice/o-nas/specializovana-oddeleni/vystupni-oddeleni/>

Trestní předpisy 2004, str. 334 / zákon č. 169/1999 ve znění pozdějších předpisů/)

Vyhláška č. 345/1999 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 17/1992, Organizační řád Vězeňské služby ČR

Zákon č. 169/1999 Sb., Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody

Seznam příloh

Příloha A: Vzor dotazníku použitého pro výzkumné šetření

Příloha A: Vzor dotazníku použitého pro výzkumné šetření

Dobrý den,

*jsem studentkou 3. ročníku Univerzity Hradec Králové, studijní program Speciální pedagogika, obor Výchovná práce ve speciálních zařízeních. Chtěla bych Vás požádat o několik minut Vašeho času na vyplnění následujícího dotazníku na téma **Výchova a vzdělávání ve věznicích: Vliv volnočasových aktivit na chování odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody z pohledu vychovatelů a speciálních pedagogů Vězeňské služby ČR**. Dotazník bude sloužit jako podklad k empirické části mé bakalářské práce.*

Za Vaš čas a ochotu velmi děkuji!

Martina Kuťáková

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- Muž
- Žena

2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Střední s maturitou
- Bakalářské
- Magisterské
- Doktorské a vyšší

3. V jakém oboru? Prosím, doplňte.

4. Jaká je Vaše profesní pozice ve Vězeňské službě České Republiky?

- Vychovatel/ka
- Speciální pedagog/pedagožka

5. Pracujete v ženské či mužské věznici (případně oddělení)?

- Ženské
- Mužské

6. Na jakém oddělení v systému Vězeňské služby ČR pracujete?

- S ostrahou
- S nízkým stupněm zabezpečení
- Se středním stupněm zabezpečení
- S vysokým stupněm zabezpečení
- Se zvýšenou ostrahou

7. Jak dlouhá je Vaše praxe ve Vězeňské službě ČR?

- Méně než rok
- 1 rok – 5 let
- 5 – 7 let
- 8 let a více

8. V kolika věznicích jste pracoval/a?

- Toto je mé první působení ve věznici
- Ve dvou až čtyřech věznicích
- Ve čtyřech a více věznicích

9. Znáte všechny aktivity, které nabízí Vaše zařízení?

- Ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Ne

10. Které z níže uvedených aktivit zařízení, ve kterém pracujete, nabízí?

- Fotbalový kroužek
- Hudební kroužek
- Keramický kroužek
- Kondiční kroužek
- Kroužek akvaristiky
- Bezpečnost silničního provozu
- Kroužek malování
- Kroužek sportovních her
- Vaření a stolování
- Křížovkářský kroužek
- Modelářský kroužek
- Pohybová relaxace
- Šachový kroužek
- Volejbalový kroužek
- Sociální výcvik
- Kroužek českého jazyka
- Kroužek cizího jazyka
- Kroužek všeobecného vzdělávání
- Sociální výcvik
- Základy práce s PC
- Zeměpisný kroužek

- | | | |
|--|--|---|
| <input type="checkbox"/> Samoobslužné dovednosti | <input type="checkbox"/> Historický kroužek | <input type="checkbox"/> Zahradnický kroužek |
| <input type="checkbox"/> Filmový klub, kroužek | <input type="checkbox"/> Chovatelský kroužek | <input type="checkbox"/> Jiné? Prosím uveďte... |

11. Zdá se Vám nabídka volnočasových aktivit na Vašem pracovišti dostatečně různorodá?

- | | | |
|-----------------------------------|------------------------------------|--------------------------------|
| <input type="checkbox"/> Ano | <input type="checkbox"/> Spíše ano | <input type="checkbox"/> Nevím |
| <input type="checkbox"/> Spíše ne | <input type="checkbox"/> Ne | |

12. Je dle Vašeho názoru nějaká z oblastí opomíjená?

- | | | |
|-----------------------------------|------------------------------------|--------------------------------|
| <input type="checkbox"/> Ano | <input type="checkbox"/> Spíše ano | <input type="checkbox"/> Nevím |
| <input type="checkbox"/> Spíše ne | <input type="checkbox"/> Ne | |

13. Pokud jste u otázky 12. odpověděl/a ano či spíše ano, uveďte prosím, jaká oblast je dle Vašeho názoru opomíjená. (Pokud jste odpověděl/a jinak, pokračujte, prosím, na další otázku.)

14. Dle Vašeho názoru, jsou volnočasové aktivity pro vězně dostačujícím prostředkem působení v motivačním systému trestu a odměn?

- | | | |
|-----------------------------------|------------------------------------|--------------------------------|
| <input type="checkbox"/> Ano | <input type="checkbox"/> Spíše ano | <input type="checkbox"/> Nevím |
| <input type="checkbox"/> Spíše ne | <input type="checkbox"/> Ne | |

15. Je ve Vašem zařízení ze strany odsouzených zájem o volnočasové aktivity?

- | | | |
|-----------------------------------|------------------------------------|--------------------------------|
| <input type="checkbox"/> Ano | <input type="checkbox"/> Spíše ano | <input type="checkbox"/> Nevím |
| <input type="checkbox"/> Spíše ne | <input type="checkbox"/> Ne | |

16. Pozorujete vlivem volnočasových aktivit nějaké změny v chování odsouzených?

- | | | |
|-----------------------------------|------------------------------------|--------------------------------|
| <input type="checkbox"/> Ano | <input type="checkbox"/> Spíše ano | <input type="checkbox"/> Nevím |
| <input type="checkbox"/> Spíše ne | <input type="checkbox"/> Ne | |

17. Pokud jste u otázky 16. odpověděl/a ano či spíše ano, jaké změny pozorujete?

Prosím, uveďte. (Pokud jste odpověděl/a jinak, pokračujte, prosím, na další otázku.)

18. Co myslíte, že nabízené aktivity rozvíjejí u odsouzených?

19. Domníváte se, že některé z aktivit jsou zbytečné?

- Ano Spíše ano Nevím
 Spíše ne Ne

20. Pokud jste u otázky 19. odpověděl/a ano či spíše ano, které z aktivit považujete za zbytečné? Prosím, uveďte. (Pokud jste odpověděl/a jinak, pokračujte, prosím, na další otázku.)

21. Pozorujete z řad vězňů zájem o jiné aktivity, které zařízení nenabízí? Pokud ano, prosím, uveďte. Pokud ne, pokračujte, prosím, na otázku 23.

22. Pokud jste u otázky číslo 21. odpověděl/a ano, domníváte se, že pokud by byly na jejich přání přidány, mělo by to u odsouzených přínos?

- Ano Spíše ano Nevím
 Spíše ne Ne

23. Zastáváte názor, že volnočasové aktivity jsou pro odsouzené důležité?

- Ano Spíše ano Nevím
 Spíše ne Ne

24. Pozorujete, že by zákaz aktivity jako trest měl vliv na chování odsouzených?

- Ano Spíše ano Nevím
 Spíše ne Ne

25. Pokud jste u otázky 24. odpověděl/a ano či spíše ano, jak se to projevuje? Prosím, uveďte. (Pokud jste odpověděl/a jinak, pokračujte, prosím, na další otázku.)

26. V případě, že je odsouzenému určitá aktivita jako prostředek trestu zakázána, působí to poté změnu v jeho chování, které vedlo k zákazu aktivity?

- Ano Spíše ano Nevím
 Spíše ne Ne

27. Zaznamenal/a jste u odsouzených zklidnění po nějakém typu volnočasových aktivit? Prosím, uveďte.

28. Zaznamenal/a jste u odsouzených neklid či agresivitu po (při) nějakém typu volnočasových aktivit? Prosím, uveďte.

29. Jaké volnočasové aktivity jsou preferovány u odsouzených do 40 let?

30. Jaké volnočasové aktivity jsou preferovány u odsouzených nad 40 let?

31. Myslíte si, že se odsouzení věnují aktivitám, které využívali ve věznici, i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody?

- Ano Spíše ano Nevím
 Spíše ne Ne